

--	--	--	--

GYŰJTŐ: FELI JOZSEF	
GYŰJTÉS IDEJE: 1983.	
Tart.: VAS MEGYEI ZSECKÖLÉK SORSA	
PÁLVAZOTI	
FÖLDRAJZI MUTATÓ: GÖLLE	
SZAKMUTATÓ: XVII.	
LECTARÁRKÉP	

---

131 lap

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

---

S z e m é l y i - l a p

Az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra be-
küldött pályamunkához.

A pályázó neve és foglalkozása: J e l i József, nyugdíjas,
Pécs, Magyarürögi ut 118 szám alatti lakós/7635/

A beküldött pályamunka címe: A Vas megyei Zsellérek/vendek/
Somogy megye Gölle, Piarista Papok pusztáján 6 hónapos summások
sorsáról; mely 1935-ös években történt.

A gyűjtés helye, ideje és egyéb körülmények: Somogy megye Gölle
puszta. Visszaemlékezés alapján irtam meg, habár az utóbbi években
a községben, és a régi pusztának a helyén megfordultam. Az uradalmi
cselédházakat lebontották, és a helyébe az újgazdák családi házakat
építettek.

A gyűjtésem során a régi cselédembereket már nem találtam, Szalai
Lajos, és Halász József, akik most 65 évesek, elmondták, hogy
az idős cselédek legtöbbször meghalt, akik meg még élnek azok meg
elköltöztek. A gyűjtésem során Szalai Lajos, Halász József Gölle
lakosok is csak emlékezni tudnak a régi summás világra. Gölle
község szomszédságában, Somogy megye Fonó faluban lakik Végh
Imre, aki most 72 éves, nyugdíjas, szintén Gölle pusztán mező-
gazdasági cseléd volt, még most is élethűen vissza tud emlékezni
arra, hogy milyen is volt régen a summás élet, és milyen kapcsolat-
ban is voltak a summásokkal. Lakása Fonó: Dozza György u. 24 sz.
Mivel annak idején 15-16 éves kamaszkodó gyerek voltam, közvetlen
szemlélője és szenvedő alanya is voltam, az akkori életformának, így
aztán letudtam írni a történeteket. Azért is választottam ki egy
családot, akiknél 1944-ben és 1945-ben mint munkaszolgálatos
katona laktam, Vas megye Kisdolányban, sőt Bagy Dolányban, és
a szomszéd falukban. Ugyiszolván Szentgothárd környékét annak idején
volt alkalmam jól megismerni. A sors forduló óta is jártam itt, mert
Zoltán fiam Körmenten katona volt.

Az 1982-es évben is részt vettem a Néprajzi Gyűjtő pályázaton,
akkor azt irtam le, hogy 1944-ben milyen körülmények között éltek
Nagy és Kisdolányban, és a szomszédos falu/vend/ lakói.

Pályázati tervem, hogy az 1984-es Néprajzi és Nyelvjárási gyűjtő
pályázaton is részt kívánok venni: az a tervem, hogy azt írom le,
hogy az 1944-45-ös években Vas megye vend vidéken az emberek
földművelése, állattartásuk, milyen fokon is állt. Erre azért is
tudok olyan pontosan visszaemlékezni, mert amikor itt tartozkoztam
dolgoztam a földön, egy fogatu tehénel szántottam, boronáltam, stb.
Majd a pályázatomba részletesen megírom.

A gyűjtésem során írásban, sőt személyesen is eljártam a Somogy
megyei Levéltárban, hogy adatot tudjak beszerezni a summások életéről
esetleges szerződésről, névsorról, de sajnos a Levéltárban ilyen
irányu anyag nincsen.

Pécs, 1983. július 21.
Emlékezetes az idei pályázat:
1923. okt. 2. napján születtem,
60 éves vagyok!

Maradok teljes tisztelettel:

Jeli József
ut 118/7635/

Tartalom

- 1./ Bevezető/ 1 oldal
- 2./ Váratlan látogató/2-3
- 3./ Summásgazda érkezett/4
- 4./ Marika summásnak szerződött/5
- 5./ Summásgazda eltávozott/5
- 6./ Váratlanul Marika megszólalt/ 6
- 7./ Édesanyjukra emlékezés/7
- 8./ Ki hoz vizet?/9
- 9./ Olvasás gyakorlása/12
- 10./ Az első kisvizsga eredménye/13
- 11./ Második kis házivizsgára készülődés/13
- 12./ Olvasás az iskolában/14
- 13./ Hol van a kalendárium?/ 15
- 14./ Meglepetés/15
- 15./ Plébános urral beszélgetés/21
- 16./ A harmadik olvasás házi vizsgája/22
- 17./ Katona láda/26
- 18./ Készülődés 6 hónapos summásnak/29
- 19./ Bucsuzkodás az otthoniaktól/31
- 20./ Kezdődött a nézeteltérés a főintézővel/33
- 21./ Elszállásolás/35
- 22./ Hasztalan minden/40
- 23./ Summásgazta a fiával beszélget/42
- 24./ Marika, summásgazda, és a fia beszélget/43
- 25./ Marika a főintézőhöz ment/49
- 26./ Summások és a cselédek szórakozása/52
- 27./ Levélírás/56
- 28./ Válaszlevél/58
- 29./ Aratás/61
- 30./ Marika és Mihály kettesben este a barak előtt/65
- 31./ Marika nem ér rá/68
- 32./ Szénagyűjtés/72
- 33./ Szénáskert/ 74
- 34./ Gabonacséplés/ 77
- 35./ Ivóvíz/ 82
- 36./ Hasmenéses betegség/ 84
- 37./ Amit soha az életben nem lehet elfelejteni/86
- 38./ Marika és Mihály beszélget/
- 39./ Vasárnap esti séta/ 95
- 40./ Cselédlegény/96
- 41./ Harangláb egyedül áll/98
- 42./ Visszamaradt emlék/99
- 43./ Bucsura készülődés/ 102
- 44./ A bucsu napja/116
- 45./ Nagyanyám és Marika beszélgetése/119
- 46./ Szeptember, október a pusztán/119
- 47./ Lejárt a summások szerződése/ 122
- 48./ Visszamentek a falujukba a summások/130
- 49./ Sorsforduló után/131

..... Jeli József
JELI JÓZSEF
PÉCS

Magyarürögi ut 118
7635

1.

Most, hogy ezeket a sorokat írom, az 1930-40-es évek jutottak eszembe, hogy Somogy megyében, Gölle pusztán Vas megyei lakós summások hogy is kerültek a pusztára és milyen sorsuk volt 6 hónap alatt. Az akkori történeteket én mint 12 éves gyerek, sőt utána még 21 éves koromig személyesen tapasztaltam. Özvegy Jánzszi Gyuláné Vas megye kisdolányi lakós, és Jancsikics János Vend származásuak elmondása szerint irtam le, valamint a közvetlen, személyes élményeim alapján.

1935-ös években Vend vidék központja Szentgotthárd, járási székhely volt. Nagydolány, és Kisdolány faluk is ide tartoztak. Özvegy Jánzszi Gyuláné három gyermekével itt lakott roppant nagy nyomorúságban, mert csak egy szoba és konyhás lakásuk volt. Marika 16 éves, Erzsébet 14, István 12 éves.

Jánzszi Gyula a családfő 1936-ban tüdőbajban meghalt. A másfél hold föld keveset termett. 1939 januárt mutatta a naptár. Az emberek így mondták, hogy a komisz tél keményen tartotta magát, március végéig. Dél előtt a sűrű köd szétoszlott, kicsit enyhült az idő.

- Mi lesz velünk gyerekek, ilyen hidegben? - mondta Jánzszi Gyuláné.

- Nem tudjuk anyukám! - mondták a gyerekek, még messze van a tavasz.

2.

Váratlan látogató

A kutya kegyetlenül kezdett ugatni. De csak szünet nélkül, fogott valakit. Gyerekek futottak az ablakhoz, és kinéztek.

- Édesanya! Egy bácsi jön erre felé, és azt ugatja a "Betyár".

- Lehet, hogy ide tart hozzánk - mondta Jánoskiné. Mit akarhat a Mihály, ilyen időben?

A kutya az érkező férfit nem engedte be a lakásba.

- Nyughass már te! De csak fogta a kutya.

- Megyek, csak rám kapok valami gyunyát. Ti meg gyerekek, maradjatok a valagatokon. Nehogy valamelyikötök is kijöjjön, mert befagy a seggelyuka!

- He, he, he, ... nem is fagy be. Mondták a gyerekek nevetve.

- Ne vigyorogjatek, mint a fakutyák - mondta Marika, a két testvérének.

- Mért? Még nevetni sem szabad, - mondták a gyerekek.

- Nagy szátok van, főleg neked Erzsi! Olvasni még alig tudol - mondta Marika.

- Anyunak muszáj volt kimenni, de nektek nem - mondta Marika.

Csendben légy te dög, - mondta a kutyának Jánoskiné. Nem érti az ember a saját hangját sem.

3.

Summásgazda érkezett

- Jó napot Rozika! Jánoski Gyulánénak ez volt a leánykori neve. Ne haragudjék, hogy ilyenkor gyűvök.

- Jó napot gazda ur! Már mért haragudnák? Tessék csak begyűnni! Nem vagyok egyedül, mert itthon vannak a gyerekek is. Nem mentek iskolába, mert olyan lábbelijük nincs, hogy ebben a hidegben eltudnának menni. A lakásban azért el vannak. Sokat kell velük mérgelődni, mert ha rájuk jön, akkor nem lehet velük bírni. Én meg nem szeretem őket kokányolni. Inkább a sarokba térdelnek. Azért nincsenek tétlenül, mert az iskolai könyvekből, meghát a kalendáriumból olvasnak - mondta Jánoskiné.

- Persze, persze, jobb is ha itthon vannak, nagyon hideg van, még a kutyát sem volna szabad kint tartani. Ilyen hideg telünk már régen

volt! - mondta a summásgazda.

A summásgazda közel állt az ajtónál. Ott toporzékolt. Bőr-csizma volt a lábán.

- Gazda ur! Gyűjjön már közelebb a sporhelthöz! Itt mégis csak valamiível melegebb van, - mondta Jánszki Gyuláné.

- Nem fontos ám. Ugy sem maradok sokáig. Még több helyre is kell menni. Rá is térek, hogy miért is jöttem. Itt az ideje, hogy summásokat kell szerződtetni, Somogy megyébe, Gülle pusztára, Rozika! Magára gondoltam, hogy van már olyan lánya, hogy lehetne szerződtetni félrészesnek, kell a kenyér a házhoz!

- Bizony, hogy kell. Köszönöm, hogy miránk tetszett gondolni, ugyanis olyan árvák vagyunk, mióta az uram meghalt, férfi ember nemigen fordul meg nálunk. Néha, néha Jancsikics János bácsi ha átjön, de az meg már 85 éves, nem várhatunk tőle segítséget. Meg aztánék, mindenkinek meg van a maga baja. Így csak vagyunk. Hiába is panaszkodom, nem segít senki sem.

4.

Marika summásnak szerződött

- Hány éves is a nagyobbik kislány? - kérdezte a summásgazda.

- Marika februárban tölti be a 16. évét. Eljárt az idő, nem régen volt még kislány - mondta édesanyja.

- Hát én is úgy gondoltam, hogy ennyi lehet, mert az én Ilonka lányommal járt iskolába.

- Igen, csak a Marika, a 3. osztályból kimaradt - mondta édesanyja.

- Mennyi lesz a bére, ha summásnak megy?

- Nem sok, mint félrészesnek; 4 métermázsa kenyérgabona, fele buza, fele rozs. Egy hónapra 15-20 pengő, egy kiló sózott szalonna, reggeli, ebéd, és vacsora, meg hát szállás is. A szerződés 6 hónapra szól,

május 1-től, november 1-ig.

- Bizony, hogy kevés - mondta Jánszki Gyuláné.

- Én is tudom, de a nemzetes főintéző ur nem ad többet, még ezért is kalapulni kell, hogy fogadjon el bennünket. Szomorú, de így van. Azt mondta, hogy még ez is jól meg van fizetve, csak azért áll velem szóba, mert ismer.

Könnyen beszélnek az urak, a szegényemberrel. Bár csak ők kerülnének ebbe a helyzetbe, - mondta Jánszki Gyuláné.

Marika, komoly leány, csendes természetű, soha megtanította, mert már fiatalon úgy gondolkodott, mint a felnőttek. Csak figyelte, hogy édesanyja, és a summásgazda mit is beszéltek. Marikának megszokott helye volt, az ablak alatt, ruhásládára ült le, és szótlanul hallgatta édesanyja és, a summásgazda beszédét.

- Na kislány, van kedved Somogyba summásnak jönni? Kérdezte a gazda.

- Én nem is tudom. Édesanyám ha azt mondja, hogy mehetek, akkor elmegyek.

- Igen, kislányom, ha van kedved, elmehetsz.

Édesanyjához lépett Marika, és átölelte, és mindketten sirtak.

A két testvér is édesanyjukhoz mentek, akit öleltek, s csókolgattak.

Ide kérem az aláírást! - mondta a summásgazda.

A szerződést édesanyja, s a kislány aláírták.

- Ezzel így rendben is vagyunk. A kislányt készítse el Rozika, még van vissza pár hónap, addig is erősödik a leány.

- Tudom, hogy mit kell tenni. Én is ennyi idős voltam, amikor először mentem 6 hónapos summásnak, szintén Somogy megyébe, Alsóheténybe. Rozsos kasznár volt ott az uradalmi vezető, a kiüresített tinóistállóban szállásoltak el bennünket, tele volt az istálló fecskékkel. Még petróleumos lámpánk sem volt. Mikor kértünk lámpát, azt mondta a kasznár, hogy hajnalban, amikor virrad, meglátjuk a ruhánkat, amelyet fel kell venni.

Este meg sötétbe is letudunk feküdni. Vacsora evéskor meg a szánkat megtaláljuk. Bárcsak, ne tudnám, hogy milyen sors vár a lányomra. Inkább nekem kellene elmenni, de akkor meg mi lenne itthon, ki látná el az itthoni munkát, a jószágokat, meg a két gyereket. Tudom, hogy nem sok értelme van, hogy én itt ezt elmondom, de hol, ha magának sem. Tudom, hogy a gazda ur minket megért. Jószágos ember, azért is jött el, hogy segítsen rajtunk. Nagyon szépen köszönöm a szivességét - mondta Jánszki Gyuláné.

5.

Summásgazda eltávozott

- Viszontlátásra Rozika! Gyerekek, ti meg jók legyetek, fogadjatok szót édesanyátoknak, aki értetek annyit mindent tesz!

Dicsértessék a Jézus Krisztus. Mondták a gyerekek.

- Mindörökké ámen! Fogadta a gyerekek köszönését a gazda. Majd utána a gazda eltávozott.

- Minek kellett ide gyünni ennek a bácsinak? - mondták a gyerekek.

- Ti ezt még nem értitek, - mondta édesanyjuk.

Marika nem válaszolt, a szövőszékhez ment, és kezdett dolgozni. Egy jó 5 percig a szobában csend volt, mintha súlyos beteg feküdt volna a szobában.

6.

Váratlanul Marika megszólalt

Igen, is, hogy elmegyek summásnak/ Keresek gabonát, kapok pénzt, milyen jó lesz, ha gyűvök haza Mindenszentek napjára. Még gyűjtök össze pénzt külön is, mindenkinek veszek valamit. Édesapámnak a sirjára nagy koszorút veszek, meg olyan vastag gyertyát, mint amilyen a templomban van az oltáron. Majd írok levelet, lehet hogy haza is engednek, mire megérik

a buzáskörte.. Meg aztánék mire a "Kurta" megmalacozik - mondta Marika.

- Jól van kislányom, csak a jó Isten adjon jó egészséget, hogy tudjál dolgozni. Összegyűjtsük a pénzt és ha te nem tudol haza jönni, elmegyünk meglátogatni, viszünk körtét. Jól van gyerekek, még messzi van az idő, hogy Marikának menni kell - mondta édesanyjuk.

7.

Édesapjukra emlékezés

De eljárt az idő. Mindjárt dél lesz. Nem is tettem fel ebédnek valót. Mit is együnk? Ez borzasztó, hogy nap mint nap ezen kell az embernek törni a fejét, hogy mit is együnk.

- Édesanyám!

- Tessék kislányom!

- A tegnapi proszából maradt, felmegyek a padlásra, és hozok le aszalt szilvát, meg almát, gyorsan megfőzzük - mondotta Erzsike.

- Ügyes vagy Erzsike, menj csak fel, és hozzál.

- Én inkább megenném a zsiroskenyeret - mondta Pista.

- Édes kisfiam, azt nem lehet, mert akkor Marika is meg Erzsike is azt kér, kevés a zsirunk.

- Hát akkor jó - de estére ehetek zsiroskenyeret?

- Még az messze van. Most mindjárt teszünk fel főzni szemeskukoricát.

- De jó lesz, a levét is megisszuk, az olyan jó a torkunknak, múltkor is amikor azt ittam, elállt a kehülésem - mondta Pisti.

- Látom, kisfiam, hogy megértő vagy. Ilyen volt a megboldogult édesapád is. Nem zugólodott, mindig azt evett, amit elébe tettem. Ő olyan volt, hogy inkább nem evett, de nekünk legyen. Sok jót tudnák mondani édesapátokról.

- Édesanyám - mondja el, hogy milyen volt édesapám, szeretett-e minket?

- Bizony, hogy szeretett benneteket gyerökök. Akárhova is ment el hazulról, soha sem jött haza üres kézzel, egy-két szem cukrot hozott. Mikor vásárolta a cukrot, azt mondta, hogy három gyereke van, és úgy adjanak a pénzéért, hogy egyformán jusson nektek.

- Tudom, édesanyám, - szólt közbe Marika, mert voltam vele én is boltban, és úgy kért cukrot, hogy mindegyünknek egyformán legyen.

- Ugye kislányom, hogy igazat mondek.

- A multkor a szomszéd János bácsi is azt mondta, hogy édesapám jó ember volt. Még azt is mondta, hogy halottról, vagy jót, vagy semmit. Hát ezt hogy kell érteni? - kérdezte Marika.

- Hát ugy gyerekek, hogy ez már régi szokás, hogy a halottról nem szabad rosszat mondani, ha jót nem tudunk rá, akkor rosszat meg ne mondjunk, mert a halott tartozik mi hozzáuk, és nem mi a halotthoz.

- Ez a nap igen csak felkavart bennünket - mondta édesanyjuk.

- Talán már nincsen anyira hideg, mint reggel. A köd is fölszállt. Üresek az edények, el kell menni vizért. Kien van a sor? - kérdezte a gyerekeket édesanyjuk.

8.

Ki hoz vizet?

A gyerekek nem válaszoltak, mindegyik kezdett öltözni, hogy mennek vizért.

- Elmegyünk édesanyám - mondta Marika. Gyere Pisti. Most mi hozunk, vizet. Délután meg az Erzsike.

- Én hallgatok rád Maris, mert te vagy az idősebb, jól van öcsém. Tudtam, hogy rendes gyerek vagy.

- Azért nem mindig. Mert multkor is beárultalak anyunak, hogy nem voltál igazságos, engem zavartatok el a kutra.

- Ne is haragudj öcsém. Utána megbántam.

- De nem mondtad.

- Most azért mondom.

- De azért nincsen harag, ugye Öcsém?

- Nem haragudtam én akkor sem. Anyu azt mondja, hogy én olyan vagyok mint édesapám volt ...

- Öcsi, te hozd azt a kis korsót, én meg a másik kettőt.

- De hideg van Maris, nem is gondoltam, hogy ilyen vastag jég van. Biztos, hogy befagyott a kut is. Nem hoztunk magunkkal kisbaltát - mondta Pisti.

- Tényleg ám. Az pedigelli!

- Pisti szaladj vissza, itt megvárlak! Istenbizony, hogy nem megyek tovább.

- Visszamegyek, sietek, a korsót itt hagyom, mert ahogy szaladok hátha elszek, és széttörnek.

- Miért jöttél vissza öcsi? - kérdezte édesanyja.

- Nem vittük el a kisfejszét.

- Ott van a sarokban, a szokott helyén.

- Igen, látom anyu.

- Jó kengyelfutó vagy öcsi, - mondta Marika.

- Hát az mi?

- Hátaslónak szokták mondani.

- Ló azért nem vagyok. De azt már mondták, hogy nagy számár vagyok. Ezen aztán jót nevettek.

A házukhoz a rét, ahol a forrás volt, jó 500-600 méterre volt.

Utközben találkoztak két szomszédal is, akik a kutról jöttek.

Nem kell a fejsze, gyerekek, mert a jeget mi felvágtuk.

A gyerekek, az edényeket gyorsan megbuktatták, siettek haza.

- Estefelé Erzsike te méssz el! - mondta a Pisti.

- Nincsen igazság, mert ti ketten mentetek, én meg egyedül menjek?

- Mért, csak nem félsz? Nem járnak arra a bakrőkák, vagy a baglyok.

- mondta Pisti.

- Nem azért, hogy félek, hanem ti ketten mentetek, én meg egyedül menjek.

- Na jó van Erzsike, nem kell egyedül menni, én eljövök veled

- mondta Marika.

- Én is jövök veletek - mondta a Pista.

- Eljöhetsz Öcsökös. Te leszel a jégvágó - mondta Marika.

- Kösz lányok.

Elérkezett az este. A gyerekek elmentek a kutra. Tovább mint egy órát is tartózkodtak, ott, mert előttük legalább 5-6 ember volt. Gyengén csörgedezett a forrás.

- Hol voltatok ilyen sokáig? - kérdezte édesanyjuk.

- Későn került ránk a sor, mondták a gyerekek.

- Már azt gondoltam, hogy valami bajotok esett. A "Betyárt" a kutyát is elhívhattátok volna magatokkal. Kétszer is elfutott hazulról, és gyorsan vissza is jött. Furcsán viselkedett, azért is gondoltam, hogy talán bajotok esett, meg hogy visszajöttél - mondta édesanyjuk.

- Már megint ilyesmire gondol - mondta Pisti.

- Mindenre gondolok ...

- De miért, mindjárt a rosszra?

- Mert anya vagyok, féltelek benneteket. Mióta édesapátok meghalt, a félelem erőt vesz rajtam. Minden ember fél, csak az örült nem. Minden állat fél, még az állatoknak a királya is.

- Az oroszlan mitől fél? - kérdezték a gyerekek.

- Ugy tudom, hogy a villámlástól fél legjobban, de a másik oroszlantól is.

Ezeket az intelmeket a gyerekek összekuporodva egymás mellett, közel az anyjukhoz hallgatták.

- Gyerekek! Tegyük el magunkat holnapra! Menjete ki pisilni!

A vedret ide teszem az ajtóba, ha valamelyőkre éjjel is rájön a szükséglet, ott az edény, csak utána tegyétek ki a gangra. Pisti! Te miért nem mentél ki?

- Kimegyek én is. Nem akartam a lányok előtt.../!/

- Jól van kisfiam, okos gyerek vagy!

- Csak dolgozni nem szeret - mondta Erzsike.

- Te se nagyon szaggatod a hánfát, - mondta édesanyja.

- Tudjátok mit, gyerekek? Van egy javaslatom, hogy minden nap felváltva olvassatok, és aki hallgatja annak el kell mondani, hogy mit is olvastok fel.

- De azért kártyázhatunk is? - kérdezte Pisti.

- Persze, hogy lehet mást is csinálni, de az olvasás legyen az első.

9.

Olvasás gyakorlása

- Igaza van, édesanyáknak. Mit olvassunk? - kérdezte Erzsike Marikát és Pistit?

- A 4. és az 5. osztályos olvasókönyvből olvassunk! Ugy gondolom, hogy egy-egy témát mindegyikünk elolvashat. Aki kevesebb hibát ejt, az lesz az első - mondta Marika.

- De ki legyen a bíró? - kérdezte Erzsike.

- Legyen édesanya - mondta Pisti.

- Ugy van, édesanya legyen mondták a gyerekek.

- Elfogadom a bírászkodást, de nem lesz harag, vagy durcáskodás, okoskodás.

- Nem, nem édesanya, mondták a gyerekek, és körülfogták, mint a kiscsibék az anyjukat, amikor talál egy szem eleséget, s azt kezdi kaparni.

Hogy a vállalkozás eredményesebb legyen, azt javaslom, hogy ha

a versenynek vége lesz, akkor az első, második és a harmadik helyezett kapjon jutalmat, - mondta édesanyjuk.

- De mi legyen a jutalom? - Ez a nagy kérdés. Tanakodtak a gyerekek, és az édesanyjuk.

- Ha jónak találjátok, minden hónapban értékeljük, hogy is sikerült az olvasás. Aki első lesz az kapjon 30 fillért, a második 20, és a harmadik meg 10 fillért. Az jó lesz - mondták a gyerekek.

- Holnap kezdjük is a gyakorlást! - mondta édesanyjuk.

- Most csak azt kell eldönteni, hogy milyen könyvből olvasunk?

- Anyu! Maga mondja meg, hogy milyen könyvből olvassunk! - mondta Marika.

- Rendben van, én azt javasolom, hogy az 5. osztályos könyvből olvassatok! Én előtte saját magam is elolvasom, ha úgy látom, hogy muszáj, akkor többször is, hogy igazságosan tudjak osztályozni. Vegyük sorba, ahogy a könyvbe van. Talán először is olvassátok el a Suszterinást! Egytől-ötig osztályozok. Mindig megmondom, hogy kinek milyen osztályzatot adtam. Ugy vélem, hogy így lesz jó, tudjátok, hogy kinek milyen az eredménye. A gyerekek elfogadták az édesanyjuknak a javaslatát.

- Tehát, akkor kezdődjön az olvasás!

-Édesanya, mennyit olvassunk egy-egy alkalommal? - kérdezte Marika.

- Egy leckét, végigolvassatok! Abból tudjuk meg azt, hogy ki volt a jobb.

- Ki kezdjen először olvasni? - kérdezte Pisti.

- Szerintem jelentkezés alapján történjen - mondta édesanyjuk.

A gyerekek édesanyjuk javaslatával egyetértettek.

- Szeretném én elkezdeni, - mondta Marika.

- Rendben van Marika, kezdjed, - mondta édesanyja.

- Befejeztem - mondta Marika.

- Az olvasásodat hármásra értékelem, /jó/

- Ki lesz a következő? Pisti jelentkezett.

- Jó van Pisti, Kezdjed!
- Elolvastam édesanya.
- Az olvasásodat hármásra értékelem, /jó/
- Halljuk az Erzsikét! - mondta édesanyjuk.
- Jó van kislányom, az olvasásodat négyesre értékelem /elégleges!/
- Igazságosnak tartom a mai olvasás eredményét, mert én egyengé-
ben tudok olvasni, mint ti - mondta Erzsike.

A gyerekek egy hónapon keresztül szorgalmasan olvastak. Általában hármás, négyes érdemjegyeket kaptak. Az összesített eredmény alapján Pisti volt a legjobb, második Marika, és a harmadik meg Erzsike. A gyerekek az egyhónapos olvasás gyakorlása után kisvizsgát tettek. Mindenki egy leckét olvasott. Nagy volt az izgalom, hogy ki is lesz az első, második, vagy a harmadik.

10.

Az első kisvizsga eredménye

- Első Pisti, a második Marika, és harmadik Erzsike.
- Itt az alkalom, hogy mondjátok meg azt, hogy igazságos-e az osztályzat?
  - Igazságos édesanyu - mondták a gyerekek.
  - Tessék Pisti! Van észrevétel? - kérdezte édesanyja, mert Pisti jelentkezett, mint ahogy az iskolában.
  - Csak annyi, hogy én azt gondoltam, hogy a Marika lesz az első. De ha anyu így látja, akkor biztos, hogy így van jó.
  - Ha netén úgy látjátok, hogy nem vagyok igazságos, akkor mondjátok meg.
  - Nem, nem édesanya, maga azt adta, amit tényleg megérdemeltünk - mondták a gyerekek.

11.

Második kis házivizsgára készülődés

Édesanya úgy beszéltük meg hármában, hogy ne mondja meg, hogy milyen jegyet érdemlünk, legyen titok. Majd csak kis vizsgakor tudjuk meg az eredményt, legyen meglepetés - mondták a gyerekek.

- Ha ti így látjátok, akkor legyen úgy.

- Kezdjük gyerekek a második kis vizsgára való felkészülést! Megint legyen a jelentkezés önkéntes, - mondta édesanyjuk.

Szorgalmasan olvastak a gyerekek. Március hónap volt. Marika és Erzsike ismétlőbe jártak, habár egyikük sem végezte el a 6. elemi osztályt. Marikának 3, és Erzsikének meg 4 elemije volt. Egy héten, egy délelőtt kötelező volt ismétlőbe menni, és ott lehetett olvasni.

12.

Olvasás az iskolában

- Ma két órán keresztül olvasunk! - mondta a tanító. Nem is tartunk 10 perces szünetet, akinek esetleg lesz dolga, az kimehet. Ugy mint máskor, mindenki olvasott. Az iskolában 22-en voltak.

- A korábbi szokásokhoz hasonlóan értékelem a mai olvasást. Nem tudom, hogy mi történt, de meglep, hogy Jánszki Marika, és Erzsike olvasása a legjobb. Mondják ők el, hogy lehetséges ez? Mert hogy nem véletlen, az egyszer biztos - mondta a tanító.

- Tanító bácsi! Kérem édesanyám kezdeményezte, hogy otthon olvassunk. Kettő hónap óta olvasunk otthon minden nap. Második hónapja, hogy rendszeresen olvasunk, és érdem-jegyet is kapunk. Az olvasást édesanyánk bírálja el.

- Jól van gyerekek, erre nem is gondoltam, hogy ilyen önszorgalom is van nálatok. A tanfelügyelőségnek a tudomására hozom, hogy ilyen kezdeményezés van a családban. A plébános ur bizonyára, hogy jónak tartja!

A Marika és Erzsike boldog volt, hogy a tanító megdicsérte őket. Mindjárt, ahogy haza érkeztek az volt az első, hogy édesanyjuknak megmondták, hogy az iskolában olvastak, és a tanító megdicsérte őket.

13.

Hol van a kalendárium?

Édesanyjuk egyik nap a kalendáriumba bejegyzést akart végezni. Tüvé tette az egész lakást, és nem találta a szegen, a megszokott helyén a kalendáriumot.

- Nem tudjátok, hogy hol van? - kérdezte édesanyjuk a gyerekeket.
- Mi nem tudjuk, Istenbizony, anyu, - mondta Marika és Pisti.
- Megkérdezem Erzsikét. Hol van Erzsike? - kérdezte édesanyjuk.
- Előbb futott át János bácsiékhoz, van amikor egy nap még kétszer is - mondta Marika, és Pisti.

- Nem baj, máskor is átszokott menni, - mondta édesanyjuk.

Közben tettek-vettek, a lakásban és jött haza Erzsike.

Figyelték is, hogy nincse-e nála a kalendárium, de nem látták, hogy nála lett volna.

Tanakodtak, hogy mitévők legyenek:

- Erzsike! Nem találjuk a lakásban a kalendáriumot. Nem tudod, hogy hol van? - kérdezte Marika.

- De igen, én vittem el.

- És most hol van?

- Azonnal hozom.

Erzsike, János bácsiékhoz futott, és hozta a kalendáriumot.

- Miért vitted el? - kérdezte Marika.

- Miért? Talán baj?

- Dehogyan baj. Csak anyu kereste a szokott helyén, és nem találta.

Valamit be akart írni.

- Ne haragudjatok, hogy elvittem. Azért vittem el, hogy ott János bácsi-

nak és a feleségének olvastam. Ezt azért csináltam, hogy gyakoroljam az olvasást.

- Jól van Erzsike, nem baj, mondták a testvérei.

A második hónap is gyorsan elmúlt. Sokat olvastak a gyerekek. A kártyajáték szinte már feledésbe is ment. Közeledett a második házi kisvizsga.

14.

Meglepetés

Mindegyik gyerek a házi-versenyen olvasott. Nagy volt az izgalom, hogy ki lesz az első. Eredmény: Erzsike első, olvasását 2-re /jelesre/ értékelem, második Pisti, olvasása 3-as /jó/, Marika olvasása 3-as /jó/, állapította meg édesanyjuk.

- Erzsike szorgalmas volt. Sokat javult az olvasása. Ő érdemelte ki, hogy első lett.

- Még egy kisvizsgát tartunk - mondta édesanyjuk a gyerekeknek.

- Jó lesz, anyu, - válaszolták a gyerekek.

15.

Plébános urral beszélgetés

- Anyu! Ezt üzente a tanító bácsi, hogy szeretne magával beszélni a plébános ur, minél előbb menjen be hozzá! - mondta a Pisti.

- Mit akarhat? - nem mondta

- Csak nem csináltál valami disznóságot?

- Nem én, miért nem mondanám meg, ugyis megtudná, ha nem is mondanám el.

- Hát akkor mit akarhat a plébános ur? Nem szokott ő én velem beszélni. Már kettő éve, hogy nem is gyóntam, talán az miatt. Igaz, hogy a templomba sem járok olyan gyakran, mint máskor, Karácsony első napján voltam utoljára. Nem vagyok Isten-tagadó. Na, de majd megmondja ő, hogy mit

akar, vigasztalta magát.

- Anyu, lehet hogy az olvasás miatt. Meg akar dicsérni, mint a lányokat a tanító bácsi - vélekedett Pisti.

- Lehet, hogy igazad van fiam. Majd megtudom, ez miatt nem is izgatom magamat. Csak mindjárt a népek beszélnek, hogy a papnál jártam, kitalálnak utána sok mindent. Még talán azt is, hogy nem voltam apátekkel megesküdvé a papnál.

- Nem hiszem, hogy az olvasás miatt. A plébános urnak annál sokkal fontosabb dolga van, mint hogy a mi olvasásunkkal törődne. Őszinte vagyok gyerekek. Nem szeretem azt, ha az urakkal kell beszélni.

- De miért anyu? - kérdezte Marika.

- Én így tudom, mert még édesapám mondta, hogy apapok bölcsességről beszélnek, de keveset cselekszenek. Jobb tulesni minél előbb, holnap délelőtt el is megyek.

Másnap délelőtt Jánszki Gyuláné Unneplősen felöltözött, imakönyvet, rózsafüzért nem vitt magával.

- Dicsértessék a Jézus Krisztusi

- Mindörökké ámen, gyermekem.

- Azért jöttem plébános ur, mert a Pisti gyerektől tetszett üzeni, hogy szeretne velem beszélni.

- Köszönöm, hogy eljött. Nincsen semmi baj. Sőt dicséret illeti magát, mert a gyerekeket arra neveli, hogy szeressenek olvasni. Azt is hallottam, hogy még osztályozza is a gyerekeknek az olvasását. Hát ezt meg kitől tanulta?

- Nem tanultam én senkitől sem.

- Nem azért mondom, hogy rosszat csinál.

- Plébános ur! Jött a gondolat, és a gyerekeket megkérem, hogy olvassanak. Ők helyeselték, így történt.

- De maga még pénzt is ígért a gyerekeknek, hogy kedvük legyen az olvasáshoz.

Bottal nyulat nem lehet fogni.

- De ha az Isten azt akarja, akkor a bot is elsülhet! - mondta az asszony.

- Az csak a mesében van. Nem kell mindent elhinni, ezt mi egyházi emberek nem hirdetjük, azt csak kitalálták, mint annyi mást is, hogy a papok szeretik a szakácsnéjukat, meg azt is mondják, hogy külön hittanórát is azért tartunk, mert olyankor szeretkezünk. Ez mind rágalom. Az Isten megbocsátja az ilyeneknek. Még ha nem is gyónják meg. Ember hiba nélkül nincsen, csak az Isten hibátlan.

Jánszki Gyuláné felállt, hogy eltávozzon.

- Maradjon még Jánszkiné!

Jánszkiné visszaült a székre.

- Tudom azt, hogy a gyerekek otthon rendszeresen olvasnak. Legjobban tudnak olvasni az iskolában, mondta a tanító. Ezt nem kifogásolom. Arra azonban intem, hogy olyasmi még csak véletlenül is az eszébe ne jusson, hogy más gyerekeket arra biztasson hogy olvassanak.

- Miért plébános ur?

- Ha megengedi én a feltett kérdésre meg is adom a választ. Ez csak nem baj, hogy a gyerekeim önszorgalomból olvasnak?

- Bajnak nem baj, de nem kell arra a gyerekeket nevelni otthon, hogy szabadidejükben olvassanak. Inkább otthon a háztartásban dolgozzanak! Lehet, hogy már maga is hallotta, hogy lusta ember szeret olvasni. Az olvasás az uraknak való.

- Plébános ur! Ha nem tetszik megharagudni, akkor kérdezek valamit.

- Tessék, csak kérdezni!

- Önnek igaza van, amikor azt mondja, hogy az olvasás az uraknak való. Akkor azért is olvassák még a miatyánkot is a papok, azt is mondják az emberek, hogy nem tudják kívülről.

- Hát még ilyet is beszélnek a népek?

- De még ennél sokkal többet is!

- Mit?

- Azt is mondják, hogy sok bölcseségről beszélnek, és keveset cselekszenek. Meg azt is hallottam, hogy a római pápának a legjobb, mert annak csak egy főnöke van, azzal meg úgy sem találkozik.

- Miért nem?

- Azért, mert az meg a mennyben van!

- Ez nem szép, hogy így vélekednek az egyház felől. Még jó, hogy az apostoli szentszék nem tudja.

- Lehet, hogy tudja, csak nem hiveszteli, önöknek nem mondja.

- Plébános ur! Én önt üszteletben tartom. Szeretem a vallásomat.

Azt nem tagadom meg. Ne is tessék haragudni, ha ezt tudom, hogy ezért hivat, akkor nem is jöttem volna el. Nem, nem bizony, isten látja a lelkemet, hogy igazat mondok. Azt hittem, hogy az elhanyagolt gyónás miatt hivat.

- Jánszkiné! Maga okos asszony, ne foglalkozzon ezzel. Felejtse el, hogy beszéltünk. Ezt csak hárman tudjuk! A jó Isten, maga, meg én.

- A gyerekek úgy is megkérdezik, hogy miért hivatott. Nem hazudhatok. Igazat kell mondani.

- Ezt nem vesszük hazugságnak, mert az emberi békés együttélés így kívánja.

- Értem plébános ur!

- Tudtam, hogy maga értelmes asszony!

- Még csak annyit, hogy itt a tavasz, nemsokára. Eljöhét a kertbe kapálni, nem kívánom ingyen.

- Köszönöm a meghívást plébános ur! De nem érek rá, mert otthon is van mit csinálnom.

A gyerekek izgatottan várták édesanyjukat haza.

Jánszki Gyuláné el volt keseredve. Próbálta a nyomott hangulatát vidámabbá tenni, de nem sikerült. Nem értett a színészi játszáshoz. Az egész belső részét mélyen marcangolta a plébánossal való beszélgetés. Emésztette

magát. Miért baj, hogy a gyerekeket olvasásra neveli. Még azt mondja a plébános, hogy lusta emberek olvasnak! Hát ki olvas legtöbbet, ha nem az urak! Ezért is mondják az emberek, hogy urral legjobb csak nem kikezdeni. - vélekedett Jánoszi Gyuláné.

Jánoszi Gyuláné nagyszerű asszony volt. Aki vend földön, Kisdolányban született, apja földmives volt. Többet dolgozott másnak a földjén, mint a sajátjában. A ^{mlorék} 6. elemi iskolát szlovák iskolában végezte. De azért magyarul is tudott olvasni és írni. Jó tanuló volt az iskolában. Nem volt jártas a politikában. De józan paraszti ésszel gondolkodott. Ha csak tehette olvasott. Inkább csak ponyva könyveket, meg detektív regényeket. A sok olvasás a gondolkodását befolyásolták. Az is többször megtörtént, hogy ha valaki, valamit nem tudott, olyankor őhozzá ment, kérte tanácsát. Híre is ment a népek között, hogy Jánoszi Gyuláné okos asszony. Mielőtt az emberek elmentek volna hivatalos helyre, mint például: a jegyzőségre, a szolgabírói hivatalba, a törvény elé, őt kérdezték meg először, hogy mitévők is legyenek? Tanácsot kértek. Azt is beszéltek, hogy naplót vezet, írja az önéletrajzát. Ilyen volt Jánoszi Gyuláné.

A gyerekek izgatottan várták édesanyjukat, hogy mikor érkezik haza. Lesték anyjukat a szobaablakon, mikor meglátták, mind a hárman kifutottak elébe.

-Csak hogy már megjött édesanya! - mondták a gyerekek. Nagyon vártuk, hogy jöjjön haza. Már azt is mondtuk egymás között, hogy a plébános ur talán megvárakoztatta.

- Ugye anyu, elmondja hogy mit mondott a plébános ur? - kérdezte Marika.

- Igen elmondom. Ez nekem is gondot jelent.

- Jó lesz. Jó lesz! És futkároztak a gyerekek az anyjuk körül, mint a postás körül szoktak a gyerekek, ha érkezik a házhoz, és várják hogy mit hozott.

- Az olvasás felől érdeklődött, - mondta a gyerekeknek az anyjuk.

- És mit mondott - kérdezték.

- Azt mondta, hogy versenyszerűen ne olvassatok. Még azt is hozzátette, hogy a lusta emberek olvasnak, akik nem szeretnek dolgozni. Inkább ti is dolgozzatok, az olvasás helyett.

- Ezt mondta a plébános ur? - kérdezték a gyerekek hangsúlyosan.

- Igen, ezt mondta.

- Tudom, hogy rosszul tettem, hogy elmondtam nektek. De előbb-utóbb úgy is csak megtudtátok volna. Hát így inkább tudjátok meg tőlem, mint mástól, és talán nem is úgy, ahogy történt.

- Hát ez nem szép a plébános urtól - mondta Marika.

- Most mi lesz? - kérdezték a gyerekek.

- Olvastok tovább. Ezt nem tilthatja meg, hogy itthon a lakásunkban ne olvassunk.

-Hát ez igaz, anyu! Ez a mi lakásunk. Ha valakit nem akarunk beengedni, az nem jöhet be, - mondta Erzsike.

- Gyerekek, én bízom bennetek. Ezt nem kell másnak tudni. Ha valaki mégis kérdezi, hogy miért voltam a plébános urnál? - azt mondjátok, hogy a vallásról beszélgettem velem. Nem kell részletekbe bocsátkozni. A plébános ur is arra kért, hogy még nektek se mondjam el. Én megtettem, hogy nem hallgattam el, mert gyerekeim vagytok, és őszinte vagyok hozzátok. Más ember miatt, miért hazudjak nektek, nem volna erkölcsös.

A gyerekek továbbra is otthon olvastak, mintha semmi sem történt volna. De most már nem csak olvastak, hanem saját maguknak az olvasókönyvből diktáltak. Gyakorolták a helyesírást. Egymás írását a gyerekek javították. Majd mindenki egy témakörből dolgozatot is írt. Azt pedig bemutatták a tanítónak. A tanító ezt sem rejtette véka alá. Sőt örömmel ujságolta a plébánosnak.

- Tanító ur! - maga csak azt csinálja, amit magának a tanfelügyelőség előír. Ne a gyerekeknek az otthon firkált írásait javitgassa! Van magának mivel foglalkozni. Jobb ha inkább a katekizmust tanulják. Szabad

időben meg dolgozzanak a kertben. Menjenek napszámba, rájuk fér, hogy keressenek.

- Igen is plébános ur! Azt teszem amit Ön parancsol. Itt van ez a Jánszki Pista gyerek, most jár 6. osztályba. Nem tudom félre tenni, mert annyira jóeszű gyerek, hogy a többi osztálytársai is őt kérdezik meg a tananyagból. El kell ismerni a tehetségét. Ha valami miatt ki kell mennem az órától, őt szoktam megbizni, hogy a gyerekekre ügyeljen, és foglalkozzon! Ha nem határozom meg, hogy mit csináljanak, akkor ő azonnal feltalálja magát, olvas, vagy mondatot ír a táblára és azt mondattaniilag, szerkezetileg elemezteti. Oktatja, hogy a mondatnak milyen fajtái vannak. Azt is, hogy kell megkeresni a mondatban az alanyt, állítmányt. Sőt a mondatnak a bővítő részeit is hogy kell kikeresni. Melyik a jelző, határozó, és a tárgy. De még szófajilag is tanítja a gyengébbeket. Volt már úgy is, hogy Pisti a gyerekeknek a helyesírást magyarázta. Haragszik Pista azért, ha valamelyik osztálytársa nem figyel az óra alatt. Hát kérem plébános ur! Nem volna szabad, hogy elkallódjon az életben! A vele született tehetséget ápolni kell!

- Vannak olyan gyerekek is itt, akik érdemesebbek arra, hogy tovább tanuljanak. A birónak a fia, vagy a bognáré. - mondta a plébános.

- Azok nem jó tanulók! - mondta a tanító.

- Azért kapja a fizetést tanító ur, hogy tanítsa meg őket! - mondta a plébános.

- Ne felejtse el, hogy a Jánszki gyerek paraszt, és vend származású!

- De hiszen a legjobb tanuló!

- Akkor is, paraszt és Vend, azt csak hagyjuk ahol van! Ne keltsük fel a figyelmét.

- Többet ilyenről nem is akarok önnel beszélni.

- Igen is plébános ur! Megértettem.

16.

A harmadik olvasás házi vizsgája

- Édes gyerekeim. Elmult a Husvét. Közeleg május elseje. Marikának menni kell, Somonyba summásnak. Olvassatok, és ezzel véget is vetünk a rendszeres olvasásnak. De azért ezek után is csak olvassatok önállóan. Ne legyetek hűtlenek a könyvhöz. Szeressétek a betűket. Először is Pisti te olvass, és utána Erzsike, végül is a Marika olvas.

A gyerekek olvastak.

- Megkérlek benneteket, hogy hagyjatok magamra, igazságos osztályzatot akarok adni.

A gyerekek kimentek az udvarra. Közben édesanyjuk értékelte az olvasást.

Gyűjjetek be! - mondta édesanyjuk.

- Pisti az olvasásodat jelesre értékelem.

- Erzsike a te olvasásodat is jelesre értékelem.

- Marika a te olvasásod is jeles- Minden elfogultság nélkül meg kell mondani, hogy három hónap alatt legtöbbet Erzsike fejlődött. Ma mindgyikötök 50 fillért kap. Hurrá! Ejjen édesanya! A gyerekek édesanyjukat csókolták, ölelték. Köszönjük szépen, édesanya, hogy foglalkoztál velünk.

- mondta Pisti.

17.

Katonaláda

Április volt. Gyorsan multak a napok. Már jóval később ment le a nap is. Minden este együtt vacsorázott a család. Most már mindgyakrabban esett arról szó, hogy Marikának menni kell /Somogy országba/ uradalomba summásnak. Próbáltak erősek lenni. De nem sikerült mindig. Igencsak el elcsuklott a hangjuk, melyet kövér könnycseppek követték. Egymást vigasztalták. Nem is lesz rossz a hat hónap, gyorsan elmúlik. Csak egyedül édesanyjuk ismerte a summás élettel járó következményeket. Ő is már fiatalon

kivette részét a vidéki summás életből-Más és már uradalmakban dolgozott.

- Marika!

- Tessék édesanyám!

- Közeleg az idő, hogy kell menni summásnak! Szép az a vidék, ahova mész, de azért olyan szép nem, mint a mi vidékünk, nekünk ez szép ahol lakunk. El kell, hogy készítsük aládát "kofferodat". Én úgy gondoltam, hogy az édesapád volt katonakofferjét vigyed el! Még most is olyan jó állapotban van, hogy még egy új sem volna szebb. Csak át kell festeni és a nevedet rá kell írni.

- Jó lesz édesanyám! Én is éppen erre gondoltam a minap. Ha munka után szállásra térek, erre ülök. Olyankor úgy érzem magamat, mintha magukkal lennék otthon.

A Marika édesanyja melől, az ágy széléről mint a szöcske felugrott. Fal mellé ment, a régi katonaládát megfogta, és a szoba közepére tette. És arra könnyedén ráült. De olyan magabiztosan, mintha mindig azon ült volna.

- Nézd csak anyu! Ugye, hogy milyen jó lesz. De milyen jó rajta pihenni! Én még ilyen jót nem ültem, mint most. Nem is kellene másik láda!

- Miért? - kérdezte édesanyja.

- Azért, mert hiába is csinálnának másikat, én azt úgy sem szeretném úgy mint ezt. Ez nekem apai emlék. Ha ránézek édesapám, édesanyám, Erzsike, Pisti, "Betyár" kutyánk, macskánk a "Koszorú", "Zsuzsa Göbis," házunk, a szomszédok, a házunktól elvezető hosszú kacsakaringós gyalogut, amelyet olyan sokszor megjártam testvéreimmel és rá-rákiabáltunk a kutyára, hogy ne jöjjön utánunk a kutra. Még a legnagyobb dologidőben is eszembe fog jutni, amikor Erzsikével és Pistivel a legnagyobb télbe mentünk a kutra ivóvizért. De még az is, hogy itthon felejtettük a kisfejszét, és azért Pisti futott haza, hogy a jeget feltudjuk vágni. Már most is tudom, hogy kezdetben sokat fogok haza gondolni, és írok levelet. Azt csinálom, hogy ha szomorúság fog el, hogy mások ne lássák meg, félrehúzódok, ne vegyék észre

az emberek, hogy sírok. Ha csak lehet bátorítom magamat. Anyukám! Mama mondta, hogy nem vagyok most már kisgyerek, elmúltam 16 éves.

- Így igaz kislányom, ahogy mondd. Pontosanén is így viselkedtem, ahogy most te. Bátor voltam, nem féltem a munkától.

- Nem is tudom, hogy ezt kérdezem -e? - anyu.

- Mit?

- Ugye anyu! Nem bántanak az emberek, a férfiak?

- Nem édes lányom. A mi fajtánk nem olyan. Ha szegények is vagyunk, azért tudunk egymás erkölcsére vigyázni. Ha nem így volna, akkor igen csak nagyon csalódnák az emberekben. Ha mégis azt vennéd észre, hogy valaki rád vetette a szemét, megkedvelt, udvarias légy vele szemben. Nyíltan mondd meg a véleményedet, hogy te hajadon vagy, neked nem kell ember. Azért jöttél el summásnak, mert kell a kenyér. Ha mégsem tudsz szabadulni, aki közeledik hozzád, szólj a gazda urnak, vagy éppen valamelyik nagyobb lánynak, vagy asszonynak, majd azok ellátják az atyafiának a baját. Majd meglátod, hogy pár nap alatt sok jóbarátod lesz. Ha valamit nem tudol, akkor csak fordulj a felnőttekhez. Én most pontosan nem tudom megmondani, hogy kiben látod meg a jóbarátot, a barátnődet. Sokszor egy véletlen, hogy az ember valakivel azonnal szimpatizál, megkedveli, szeret vele beszélgetni, barát tud lenni, úgy a jóban, mint a rosszban. Ne felejtse kislányom! Annyi megbecsülést másoknak, mint amennyit önmagadnak szeretnél! Közelebbi jó barátoknak kell lenni. Nem lakatlan szigeten élünk, hogy nincsen közelünkben ember. Régi közmondás, ne feledd! Madarat a tolláról, embert a barátjáról lehet felismerni."

- Köszönöm szépen édesanyám az utravaló jó-tanácsokat. Igyekszem eszemben tartani.

- Nem féltelek kislányom. Ismerlek, ha (nem ismernélek, nem is mondhatnám magamat édesanyának. Haragot ne tarts, mert az igen csak rossz tanácsadó.

- Anyu, milyen színre fessük a ládám?

- Te milyen színt szeretnél?
- Ugy gondolom, hogy az oldalát zöldre, a tetejét meg sárgára kellene festeni. A nevemet meg fehérre.
- Jó lesz. Van is itthon ilyen festékünk, még az ősszel maradt, amikor a stélázsit festettük.
- Lássunk is hozzá - mondta édesanyja.
- Én lefestem, te meg ráírod a nevedet. Tegyük föl az asztalra!
- Jó tegyük! Egészen jó állapotban van. Hol van a kulcsa?
- Azt nem tudom - mondta édesanyja.
- Anyu; kérdezzük meg a Pistit! Láttam, hogy vannak nála kulcsok, szereti gyűjtögetni.
- Hát az igaz, hogy minden vacakot összeszed, megérem az ágy alját rendbe tenni, mert mindig tele van mindenféle lim-lommal.
- Kiabáljál csak neki! Kint van a favágitónál, valamit farigcsál.
- Pisti! Légyszíves gyere be! - mondta az anyu.
- Sohasem hagyjátok az embert, hogy nyugodtan tudjon valamit megcsinálni, mindig csak gyere, menj. Nekem is van dolgom, nem csak nektek.
- Légyszíves ne dudogj! Ez neked nem áll jól!
- Jó, jó, akkor nem dudogok, már ez is baj, ha beszélek.
- Itt vagyok, tessék anyu!
- Pisti! Hol van a ládának a kulcsa?
- Milyen ladáé?
- Hát édesapádnak a katona-ládájáé.
- Hát az nem is láda, hanem koffer.
- Hát akkor legyen koffer, nem mindegy?
- Anyukám, ne is haragudj, nem mindegy, mert a lisztezládának az a neve.
- Igazad van kisfiam.
- De nem úgy, mint ahogy a János bácsi mondta, hogy úgy mint a részegasszonynak a kutban.

- Jó, jó most nem érünk rá tréfálni. Kell a kulcs.

- Azt hiszem, hogy nálam van, azonnal meg is nézem a tolltartóban. Itt van. Tessék. De vigyázzatok rá, nehogy lelkeverjétek - mondta Marikának.

- Pisti a láda, vagy ahogy te mondod a koffer az enyém lesz.

- Miért a tied?

- Azért, mert megyek Somogyba és abba rakjuk a holmimat.

- Az már más. De nem végleg lesz a tiéd?

- Csak addig amíg ^{meg} nem jövök.

- Jól van Marika, tudom hogy kell, jobban mint nekem, mert én úgy is a vackaimat raktam volna bele.

Míg ez a párbeszéd a két testvér között lezajlott édesanyjuk a koffert befestette. Gyorsan meg is száradt. Még aznap Marika a nevét is ráírta.

18.

Készülődés 6 hónapos summásnak

- Kertek alatt van, hogy menni kell Somogyba summásnak - mondta édesanyja Marikának.

- Mit vigyek magammal? - kérdezte Marika édesanyjától.

- Hát édes lányom sok mindent kell vinni. Hat hónap hosszú idő, sok minden kell. Na nézzük! A koffernek két része van. Az alsó részébe tegyük a felső és az alsó ruháidat. A felsőrészbe meg a tisztálkodó felszerelést. Könnyű helyzetbe vagyunk édes lányom. Összesen kettő ruhád van, az egyik az ünneplős, másik meg a hétköznapi. Van egy kombinéd, igaz, hogy az rajtad is van. Na, de nem baj, azért egyet teszünk ide, van nekem egy, amelyet nem használok, csak akkor veszem fel, ha mégis megyek valahová, mint például ha orvoshoz kell menni.

- Nem édesanyám, az kell magának is. Én majd ha kapok fizetést

akkor magamnak veszek.

- De az még mikor lesz? Kell, hogy legyen egy váltás is. Tessék itt van, tegyed csak azt is bele! Itt van egy háziszóttos lepedő. Ezt még nem is használtuk, meg egy vánkös, és ez a háromszeles dunyhahuzat. A tollas dunyhát egy zsákba tesszük. Jó szorosán összekötjük, hogy minél kevesebb helyet foglaljon.

- Én erre nem is gondoltam édesanyám, hogy még tollas dunyhát is kell vinni.

- Bizony, hogy kell édes lányom. Mert az istállóból berendezett hodály nyirkos, és hűvös, lesz. Inkább vesszen a dunyha, minthogy a te egészséged menjen tönkre. Itt van ez a régi pokróc, ezt is elviszed, ez mindig jó lesz, ha esetleg nem kell a dunyha, akkor ezzel tudod takarózni, meg hát jobban ki is tudod vinni a szabadba. A belinerkendőt, meg a réklidet nem muszáj összegyömöszölni, hanem csak úgy a zsákhoz kell kötni.

- Meg is van már minden! - mondta Marika.

- Jaj, dehogyan van meg minden édes lányom. Még sok minden kell. Ott van az ágy alatt a sárkefe, beknős kefe, a dobozokban a boksza, a falvédő mellett a fésű, és a kefetartóban vannak a kefék, azokat is csak hozd ide, és tegyük csak a kofferba, ez mind kell.

- Maguknak mi lesz?

- Az, most nem lényeges, neked kell, te vagy a kenyérkereső, ezt úgy is mondjuk, hogy aki a kenyeret keresi, az a családfő. Na ugye, hogy jó lesz. Tudja anyád, hogy mi kell. Nem szégyenkezhetsz, a többi lány előtt. Itt van a fogkefe, még Husvét előtt Szentgotthárdon jártam, akkor vettem, gondoltam rád.

- De hogy maga anyu, milyen előrelátó! Megtanított az élet, édes lányom.

- Nézzük csak, hogy még mi is kell! - mondta édesanyja.

- Talán már minden meg is van - mondta Marika.

- Még nincsen meg minden. Ott van a sifonérban kettő zsebkeendő,

kettő konyharuha, azt is csak tegyük el, mert az is kell. Mindegyikbe van monogramm, megismered, nem lehet eltéveszteni. Nagyon vigyázz a holmijaidra édes lányom. Ha valamit letesz, azt tudjad, hogy hol van. Mert ott másoknak is lesznek tárgyai, és véletlenül is előfordulhat, hogy valaki magához veszi, lehet hogy nem is szándékosan. Ne is vedd rossz néven, ha még ezt is mondom, hogy mindig legyen nálad papír, vagy hasonló valami, csúszka, széna, vagy szalma, ha szükségletedet kell végezni. Ott nem úgy lesz, mint itthon, hogy egy árnyékszék van. Hanem lesz egy a nőknek, és a férfiaknak, még várni is kell egymásra. De az is lehetséges, hogy kiásnak egy 20-25 méter hosszú árkot, és arra vastag fákat tesznek és arra lehet ülni, ha végzitek a nagy-szükségleteket.

- Na, de anyu meglátnak.

- Ott csak nők lesznek. Először furcsa lesz, de meg kell szokni. Reggel gyorsan kell elvégezni, mert menni kell munkára. Minden nap mosakodni kell. Itt van a mosdóteknő, azt fogod elvinni. De még kell egy mosófa-zék is, amelyben melegítesz vizet, mert legalább minden héten egyszer ki kell hogy mossad a ruháidat, de még hétközben is.

- Édesanyám vasalót is kell hogy vigyek?

- Az is kellene, de hát majd csak valakinek lesz ott.

- Vasalót valakitől kérek. Meg hát nem is tudok annyi mindent már vinni.

- Még minden nincs is együtt. Kell egy kicsi és egy nagyobb kapa, kettő és négyágu vasvilla. Répaegyenlő kiskapa, tűskeirtó "bőkődő", ez is van, de legjobban sarló kell, mert te markot szedő is leszel.

- Ki lesz a kaszás?

- Én azt nem tudom, Valamelyik férfit majd pánosítják hozzád. Lehetőleg te válassz!

- Erre anyu, én nem is gondolom.

- Majdnem el is felejtettem. Kell egy kislábos, amelyből a levest és a másodikat fogod enni. Kell egy kanál, és villa. meg egy kés. Itt van

édesapádnak a katonaságtól hozott kanala, amelyen villa is van. Könnyen a kötényednek a zsebébe tudod tenni, vagy a szoknyádnak a belső zsebébe. Ott kell, hogy legyen a zsebkésed is, meg a pénzed.

- De hát én nem akarom a pénzemet magamnál hordani.

- Az igaz, hogy nem kell nálad tartani a pénzt, de valamennyi azért kell, hogy legyen nálad. Pénz nélkül nem lehetsz. Ha megkaped a havi fizetést, egy-két pengőt magadnál kell tartanod, és a többit meg haza küldöd! Ne tartsd a kofferodban, soha sem lehet azt tudni, hogy nem-e kell lába. Mert az ördög nem alszik. Biztosabb, ha postára adod. Mi csak úgy is azt költjük el, amire igen csak nagy szükség lesz. Jön a tél, és kell melegebb holmi, arra is félre kell tenni a pénzt.

- Egybe van már minden. Négy csomagom van, a koffer, kettő zsák, és egybe kötött szerszámok. Hát épp elég lesz annyi mindent cipelni.

- A vasutállomásra segítünk elvinni. Ugy is vagonba utaztok, ezzel a sokféle holmival.

- És ha megérkeztünk az állomásra, akkor mē csináljak ezzel a sok mindennel?

- Ott lesznek a többiek is, segítenek az emberek. Te meg önekik.

19.
20.

Bucsuskódás az otthoniaktól

Nincs az a messzi, ami egyszer csak el ne érkezen. Nem is kell sürgetni, úgy is megjön, amit várunk, vagy amit nem szeretünk, hogy elérkezzen.

Marikának menni kellett Somogy megyébe summásnak Gölle pusztára. Május elseje hétfői napra esett. Azt a summások is tudták, hogy a május elseje a munka Ünnepe, de azt nem volt szabad megünnepelni. Sőt a hatóságok felléptek az ellen, ha valaki is próbálta mégcsak megemlíteni is a Május 1-ét. Azért az emberek annyit megtettek, hogy egy-egy szál virágot, fale-

velet, gallyat kitűztek a ruhájukra, azzal a hirül adták, hogy a munka Unnepe volt.

Április 30-án utazott Marika a többi summás társával vagonba. Reggel szálltak fel a vonatra, és másnap reggel érkeztek Somogy megyébe, Attala-Csoma vasutállomásra. Korán reggel, ahogy megérkeztek az állomásra, a vagonokat a csonka vágányra tolatták. Az állomás rakterületére a holmijukat kirakták. Mindenki a sajátját külön tette. Ugy nézett ki az állomás területe, mintha menekültek érkeztek volna. Mondták a falusi emberek, hogy Vas megyéből érkeztek a 6 hónapos summások.

Figyeljenek emberek! - mondta a summásgazda. A nemzetes főintéző ur azt mondta, hogy legyenek nyugodtak, mindjárt itt lesznek a pánvádlis lovasok, és fellehet rakni a holmikat! Nem kell senkinek cipelkedni!

Azt kérdezte a főintéző ur, hogy mennyien jöttünk? Megmondtam, hogy 250-en vagyunk, mindenki itt van. A férfiak 150-en, nők meg 100-an vannak. Azt is kérdezte, hogy van-e viselős nő? Mert ha van, akkor azt nem tudja alkalmazni. Valamint azt is kérdezte, hogy a férfiak közül van-e olyan, akinek októberben be kell vonulni katonának? Mondtam, hogy tudomásom szerint nincs. De ha még is van, most még nem késő, mondják meg! Mert ha később derül ki, baj lesz belőle. Senki nem jelentkezett. Még azt is kérdezte, hogy egészségesek-e az emberek? Én azt mondtam, hogy tudomásom szerint mindenki egészséges. Ha valakinek mégis olyan betegsége van, amely arra kényszerítené, hogy a barakban kelljen hogy maradjon, már most mondja meg, mert abból csak később kellemetlensége származik. Senki nem jelentkezett.

A vasutállomáshoz közel volt a Kapinya Mihály kocsmája. Oda több férfi bement, és ittak egy-egy pohár bort. De annyit senki sem ivott, hogy megártott volna neki. Azt látta a főintéző: kocsmároshoz ment és megtiltotta, hogy a summásoknak szeszesítalt adjon.

Kezdődött a nézeteltérés a főintézővel

- Ide figyeljenek emberek! Megmondtam a szerződéskor a gazdának, hogy nincsen iváxszat. De úgy látom, hogy maguknak hiába beszélek, - mondta hangosan a főintéző, de ezt többen is hallották. Akiknek szólt a figyelmeztető szó, 5-en voltak, olyan 30 év körüli emberek. Az egyik csak annyit mondott: "a saját pénzünkért iszunk! Mi köze hozzá?!"

Ez a főintézőt feldühítette, úgy ordított, mintha kettő szája lett volna, közel ment az egyik summáshoz.

-Mit mondtál, te nyavalyás? Még hogy mi közöm hozzá, ki adja a kenyeret, ha nem én...

- Azt hiszem, hogy magyarul mondtam - meglehetősen érteni - mondta a csoport egyik tagja. Vigyázzon a főintéző ur! Mert nem jöttünk üres kézzel...//

- De most azonnal szedjék a sátorfájukat, és már is mehetnek vissza! Nekem nem kellene a pusztára!

- Ezt nem teheti meg. Mi nem magával kötöttünk szerződést, hanem a gazdával. Ő parancsol! És nem maga a főintéző ur!

Közben odaérkezett a summásgazda, aki azonnal közbe lépett.

- Főintéző ur! Bocsánatot kérek! Nézze el, hogy így beszélt Bocskor Mihály, talán ő sem így gondolta, meg aztánék idegesek az emberek, több mint egy napja hogy utazunk a vagonban, és nem pihenték ki magukat. Ismerem Bocskor Mihályt. Igen jó munkás, ő lesz az első kaszás, előmunkás. A múlt évben is itt volt. Még meg is lett dicsérve, hogy milyen jól dolgozott. Ezek után a főintéző elment a vasutállomásra.

- Gazda ur! Nem kell engem védeni, és a társaimat sem. Van máshol is munka, nem csak itt Göllében.

- De azért gondolják meg Mihály! Nem mindegy, hogy így kezdődik az első nap. Jobb ha már a kezdetén megválnak, mint később - mondta Bocskor

- Rendben van emberek!

- Dehogyan van rendben, csak akkor lesz bendben, ha a jövőben ilyen hasonló nem ismétlődik meg. Egyébként is a szerződés nem mondja ki, hogy utazás ideje alatt nem lehet meginni egy pohár bort. Helyesbítsék a szerződést, hogy nem lehet inni. De akkor mi megkérjük azt a szerződésbe leírni, hogy semmiféle embertelen szót nem vagyunk hajlandók eltűrni. Ezzel véget is ért a szócsatározás.

- Miért nem megyünk már a pusztára? - kérdezték többen is a munkások közül.

- Nem kell sietni, mert van idő. A jószágfelügyelő, méltóságos ur csak délután tud Merenyéről jönni, ő jelen akar lenni, amikor megérkezünk a pusztára - mondta a summásgazda.

A vasutállomásról elindultak. Attala-Csoma és Gölle közötti távolság 25 kilométer. Délután 3 órakor érkeztek a pusztára. A pusztára előtt álltak meg- A pánvédlí kocsikról lerakták a holmikat. Onnan meg kétfogatu lovaskocsikkal vitték az ingóságukat a barakhoz. A summások érkezése, a pusztá lakóit a minden napos egyhangúságból kimozdította. A csendes pusztá egyre hangosabb lett. A cseléd-legények mentek a barakba, ismerkedni a lányokkal.

22.

Elszállásolás

A pusztán a tinóistálló volt kiürítve. A tinókat a nyári akólva terelték. Az istálló ki volt meszelve. Több kocsi szalma le volt hányva az istálló elé. Summásgazda kijelölte, hogy hol legyen a fekhelyük. Ahol az állatok voltak megkötve azon a helyen rendezték be a fekhelyüket. Középen a járda megmaradt közlekedésnek. Mindenki saját maga vetette meg az alomszalmával a helyét. A házaspárok is külön, a leányok is, meg a nőtlének, egyedül álló nős férfiak is.

A summásgazdának a munkáját segítette 6 pallér, sőt ha a munka úgy kívánta, akkor az előmunkások is palléroskodtak, felügyeltek a többi embernek a munkájára. A summások között legalább fele vendgszármazású volt. Többször is saját anyanyelvükön beszéltek egymással. A vendégek és a magyarok itt jól megértették egymást. Már azért is, mert legtöbbször egy faluból, szomszéd községből voltak, és még csak itt jobban megismerték egymást. Vendégek ha együtt voltak, akkor a saját nyelvükön beszéltek. Mért beszélnek vendül? Azt a pusztai vezetők kifogásolták. A vendégek között is volt pallér. Az elmondta a pusztai vezetőknek, hogy azt nem tilthatják meg, hogy ők ne beszéljék a saját anyanyelvüket.

Sok szép lány volt a summások között. Érett, szép nagylányok, akik már 20-22 évesek. Nem is félték a munkától. Több lányt is meg lehetne nevezni, és le is tudnám írni, hogy milyenek voltak. De ezt most nem teszem, hanem csak Jánzszi Marikát említem meg. Marika is korához képest, szép, derék lány volt, sokan is mondták, hogy olyan fejlett, hogy kinéz 18 évesnek; 180 centiméter magas volt, karcsu, mint a nádszál. Fekete haja volt, és kék szeme. Haját lófarku frizuraként viselte. Olyan hosszú volt a haja, hogy a derekáig leért. Egész ruhát viselt. Minden férfinak megakadt a szeme rajta. Marika mindenkihez kedves volt. Megfogadta édesanyja intelmeit, hogy ne tegyen kivételt, mindenkihez barátságos legyen. Az első napon már is talált egy leányt, akihez később is jó barátság fűzte. Kondor Ilonka volt. Szintén vendgszármazású, ő is jól tudott magyarul beszélni. Szép lány volt. Szőke haja volt, és világoskék szeme, 175 centiméter magas, a haját kontyban viselte. Ő talán nem volt annyira szép, de azért ő is az átlagtól kiemelkedett. A két lány szeretett együtt lenni. Kérték is, hogy ha lehet akkor együtt szeretnék dolgozni. A vezetők legtöbb esetben hagyták is őket együtt. Nem tettek kivételt, mert ha másoknak is volt ilyen irányú kérése, azt is teljesítették. Mondta is a gazda, hogy az a cél, hogy értssék meg az emberek egymást. Alig, hogy együtt voltak az emberek pár napig, máris kiderült, hogy ki kivel szeret együtt lenni. Summásgazdának a

fia, aki már katona-viselt ember volt, derék legény volt. Apja helyettese volt. Az első pallér ő volt. Kezdett szemezni Marikával. Kivételezett is vele, mert amikor répát saraboltak, ő rá nem szólt, sőt dicsérte a munkáját. Mikor az uraság, vagy a tisztartó kiment a határba kocsi-val, olyankor Marikát küldte ki a föld szélére, hogy vigyázzon a lóra. A pusztai vezetők igen csak sokat tartózkodtak kint a mezőn, és Marika meg ügyelt a lóra. Még anyagilag is jól járt, mert legtöbb vezető Marikának pénzt is adott, 50 fillért, de olyan vezető is volt, aki egy pengőt adott a lánynak. Nem lehetett ezt titkolni, mert mindenki látta, aki csak ott volt. Már arról is beszéltek, hogy Marika úgy is bekerül a konyhára, nem hagyják, hogy kint dolgozzon a mezőn, mert a gazdának a fia udvarol neki. A Marikának a szivét a summásgazda fia nem nyerte el.

Az emberek nyitott szemmel jártak. Készt az első havi fizetés, sőt gyenge volt a napi koszt is, nem kapták meg kellő időben a szalonnájukat. Marikához fordultak az emberek, hogy beszéljen az érdekükben. Meg is tette. Volt is eredménye, mert pár nap múlva fizettek az urak, a szalonnát is megkapták.

- Köszönjük szépen Marika, hogy szóltál az érdekünkben - mondták többen is a munkások.

- Én csak annyit mondtam, hogy amit megdolgoztunk, azt fizessék ki!

- Nem is kell mást mondani, ez nekünk elég - mondták az emberek.

28.

Hasztalan minden

Summásgazda fia teljesen beleszeretett Marikába. De hasztalan volt, mert a leány nem mutatott hajlandóságot arra, hogy szerelmi kapcsolat jöjjön köztük létre. A fiatalember elmondta apjának, és anyjának, hogy szereti a Marikát. Anyja a konyhát vezette. A második hónapban mondták a leánynak, hogy menjen a konyhára dolgozni. Nem fogadta el. Ha kérdezték tőle, hogy

miért nem fogadja el a konyhai munkát, akkor azt mondta, hogy ha konyhában akart volna dolgozni Szentgotthárdon maradhatott volna, el tudott volna szegődni házicselédnek. Jobb őneki a mezőn a többi ember között.

A summásgazda fia csak nem nyugodott bele a leáynak az elhatározásába. Vizhordónak tette, hogy ne kelljen a leánynak kapálni. Marika nem szerette, hogy nem lehetett együtt a többi leánnyal. Szégyelte, hogy kivételeznek vele. Minderről Marika hallgatott, nem írta meg édesanyjának. Csak annyit írt, hogy jól van. Már meg is szokta a pusztát. Van sok jó barátja. Gyorsan el is múlnak a napok, ha így megy hamar itt lesz a november elseje.

Május hónap volt, cukorrépa egyelést végezték a pusztán, summásnők, cselédlányok, de még a közeli falukból is a napszámosok itt dolgoztak. Jánszki Marika is répaegyelésnél dolgozott. A főintéző, aki java korabeli ember volt, alig múlt 40 éves, arról is ismert volt, hogy akire kivetette a hálóját, az aligha szabadult. Kedvelte a 20 éven aluli nőket, főleg ha azt a hirt hallotta, hogy a nő még érintetlen.

Egyik napon is a főintéző ellenőrizte a répaegyelőket. Következetes volt. Azt tartotta, hogy a szerelemben bátraké a szerencse. Nem kergetelt. Félrehívta a summásgazdát, és bizalmasan közölte vele, hogy van a summáslányok között egy feltűnően szép leány. Egyezzer-kétszer a lovára is már vigyázott. Nem lehet itt hagyni a mezőn, azt a leányt! Nem égetheti fel a nap a szép fehér bőrét. Gazda ur! Mondja a leánynak, hogy holnap reggel 8 órakor jelentkezzen nálam az irodámban.

- Igen is főintéző ur!

- Ha kérdezi a leány, hogy miért? Azt mondja, hogy nem tudja.

- Ugy lesz főintéző ur.

- Mi a neve a leánynak?

- Jánszki Mária.

nlorén
- Szlovák leány ugye?

- Igen, vagy is /vend/

- Nem számít a származása, gyönyörű szép leány. Ki udvarol neki?

- Ugy tudom, hogy senki. Tiszta erkölcsös leány, özvegy anyja csak jóra neveli, kettő testvére van, egyik leány, 14 éves, a fiú meg 12 éves. Szegények, Vas megyében pontosan Kisdolányban laknak.

- Kihez hasonlít a leány, hogy ilyen szép?

- Ezt nem tudom főintéző ur. Közelebről nem ismerem a családját.

- Egyelőre nekem ennyi is elég! Tehát ne felejtse el, holnap reggel 8 órakor várom a leányt az irodámban.

- Igen is főintéző ur. Az ön szava nekem mindenkor parancs.

- Jól van gazda ur. Tudtam, hogy magára számíthatok.

A summásgazda tudta, hogy a leányt a fia szereti, csak a leány nem viszonzta. Fél napon át emésztette magát, hogy amit ő neki mondott a főintéző, azt megmondja-e a fiának. Mégis úgy döntött, hogy megmondja a fiának, amit a főintéző neki mondott.

Délután félőtől, ötóraig uzsonnaidő volt. Summásgazda és a fia együtt ültek a cukorrépa föld végében, a bogárárok partján.

- Fiam!

- Tessék apám!

- Mondd, komoly a te szándékod a Jánszki Máriával?

- Igen, Ha hozzám jönne, feleségül veszem.

- De hát 10 évvel idősebb vagy.

- Az szerintem nem számít.

- Ugy véled, hogy az ő szárnyai alatt boldog lennél?

- Igen apám. Ugy látom, vagy ő lesz boldog az én szárnyaim alatt.

- Én sem, de anyád sem szól bele. A házasság komoly dolog. Az egy életre kell hogy szóljon. Ezt talán nem is kellene mondanom: a leány *szlovák*, vagyis /vend/ származásu.

nlorén

- Ez engemet nem érdekel, ha cigány volna, akkor is így határoznák.

- Amint látom, teljesen oda vagy azért a leányért. Ami igaz, az igaz, nem rossz ízlésed van. Nagy helyet kellene bejárni, hogy valóban ilyen teremtés lehetne találni, szép és kedves is. Azt előre is megmondom, hogy ha tényleg feleséged lesz a leány, nem lesz az életben nyugtód, mert az ilyen nőket a férfiak gyakran megfogják környékezni. Vannak férfiak, akik úgy vélekednek, hogy nincsen joga egy férfinak sem, hogy egy nőt saját magának kisajátítson. Ezt most talán ne is részletezzük. Persze ez érvényes a nőkre is, hogy ők sem foglalhatják le a szép férfiakat.

- Értem apám. Állok elibe a következményeknek.

- Na de rátérek a lényegre, mert mindjárt letelik a félóra. Ma délelőtt azt mondta a főintéző, hogy holnap reggel 8 órára a leány az irodába jelentkezzen. Bizonyára már te is hallottad, hogy ha valakire a főintéző kiveti a hálóját, az a nő nem igen szabadul. Fiam vagy, kötelességemnek tartottam, hogy ezt megmondjam. Habár kikötötte, a főintéző, hogy erről senkinek ne beszéljek! Nekem előrébbre való vagy, mint a főintéző, az egész pusztájával.

- Köszönöm apám. Ezt soha az életben nem felejttem el. Ez nekem többet ér, mint ha egy nagy vagyont adnál.

Meglett férfi létére elsírta magát.

- Most már látom fiam, hogy komoly a szándéked.

- Apám! Ezt a Marikának is megmondja?

- Még nem tudom, azért mondtam el, határozunk együtt, és majd utána meg hárman a leánnyal.

- Most ezt hagyjuk félbe, mert lejárt az uzsonnaidő. Beállnak az embere a sorokba, mi meg jó hátra maradunk.

- Huja beszüntetve. Folytassuk a munkát, mert mindjárt este lesz. Katica daloljatok, mint tegnap, olyan szépen! Katica előmunkás

volt.

- Igen gazda ur! De mit?

- Én azt nem tudom, ti vagytok a fiatalok, és olyan szép, csodálatos a hangotok, hogy szinte az embernek a szive beremeg, ha daloltok.

Ezt énekeltek:

Most megy a nap lemenőbe, kimegyek a temetőbe.

Bennem is szunnyadt valami, de még nem az igazi. Mikor az alábbi sorokat irtam:

1.

Hajnalban ébred a béres.
Nyomában az öreg béres.
Jeges a sudárfa.
Nehéz a víz huzása.
Kevés a pénze,
Mert jéger alsója nincsen.
Kicsi a lakás, de nagy a ház.
Nincsen benn soká maradás.

2.

A béres reggelije rántott-leves,
A többi cseléd is így él.
József naptól Mihály napig
Harminc perc jár csak neki.
Utána már ez sem jár.
Estebéd a vacsorája.
Ha nős, várja a családjá.

3.

Végül is ez cselédvilág,
Ezt meg kell írni.
Mert várják az unokák.
Vigyázz, vigyázz béres,
Éber légy, soha nem tudni.
Mikor üt az ellenség.
Szép nagy a kastélyépület
Nem paraszt köműves rakta.

4.

Lennék más akármí,
Csak a tiéd ne lennék,
Pusztá, sohasem az enyém.
Hol van a ház, szabad táj.
Amely miránk vár?
A föld is forr, nemcsak a víz,
De rákosodik is, vele az ember is.

5.

Elől pofoztak, hátul rugtak bennünket.
Sánta, botos pusztagazda ezt hagyta.
Esküdt gazemberek, hitvány emberek azt látták

Mikor a csendőrök ütöttek bennünket.

De nem csak minket, mint gazdasági
cselédeket, hanem a hathónapos summásokat is.

De arra ráfizettek, mert Bocskor Jóska ellátta a bajukat.

Még a puskájukat is elvette.

Könyörögve sirtak, de nem adta vissza.

Hogy a puskát tőlük elvette, az emberi bátorság volt, nem
kutatták hogy miért.

Én is úgy szeretek a pusztai cseléd-életre, hathónapos sum-
mások életére gondolni, mint a pap a sátánra.

24.

Summásgazda és fia beszélget

- Apám! Nem tehetjük meg, hogy a Marikát az intéző megkörnyé-
kezze, megalázza. Mert végzetes is lehet, de legjobb esetben a leány
haza megy, és már mindennek vége. Mi férfiak vagyunk. Nekünk ezt meg
kell, hogy akadályozzuk. Semmiféle kifogást nem érdemes kitalálni, mert
ugyis csak balról végződne. Még ma este mondjuk meg a főintézőnek, hogy
hagyja a leányt békén, mert én feleségül veszem!

- De hát ez még ábránd a részedről fiam!

- Az igaz. Marika még csak 16 éves. Tapasztalatlan. Nem szabad
hagyni, hogy a főintéző elé menjen. Maga is tudja, hogy milyenek az urak.
Nem számít nekik egy szegény leánynak a becsülete, csak az ő ösztönük tel-
jesüljön.

- Ez egy pillanatig sem vitás fiam, hogy nem így van. De most
cselekedni kell, egyet alszunk, és már a lánynak menni kell az intéző
elé.

- Kérdezzük meg a Marikát! Ő hogy vélekedik a te szándékról!

- Én szerintem azt fogja mondani, hogy ő nem megy férjhez, és

majd megkérdezi az édesanyját. Ami a főintézőhöz való menést illeti, azt meg apám maga mondja meg Marikának!

- De mikor? Alkalmas pillanat kell hozzá, Más ezt nem tudhatja. Ugy gondolom, hogy ma este, ahogy megyünk haza, Marikának elmondom.

- Rendben van apám! Én Marikát hátra hívom, hogy egy-két helyen kettő szálát is hagyott a répánál, és közlöm vele, hogy estére maradjon hátra, a többiektől, mert fontosat akar apám mondani.

- Ez így jó lesz fiam, tehát ebben maradunk, de addig egy árva szót sem.

- Annyi pénzt nem tudnának adni, hogy erről bárkinek is ejtenék szót.

-Helyes fiam.

- Marika! Véletlenül itt két szál is van. Légyszíves huzzad ki - mondta a summásgazda fia.

- Jövök már is.

- Marika! Nem ez a fontos. Ma estére, ahogy mentek haza, maradjál hátra a többiektől, mert apám fontosat akar mondani!

- Maga nem mondhatja meg?

- Csak ő, mert bizalmas!

- Hát akkor jó, ott leszek.

- Köszönöm Marika, okos leány vagy! Nagyon szeretlek. Ne haragudj rám.

- Ő is kihuzhatta volna - mondta barátja Marikának. Nem esett volna le az ujjáról a gyűrű.

- Persze, hogy nem, mert nincsen is rajta. Még nőtlen.

- Jóképű leány, büszke is lehetsz rá Marika, hogy ő csapja a szelet - mondta Ilonka.

- Engem nem érdekel. Ha neked tetszik, akkor udvaroljon neked. Ha akarsz, meg is mondom Mihálynak.

- Na, még csak az hiányzik, semmi más. Én nem azért mondtam, hogy féltékeny vagyok.

- Tudom Ilonka, ne is foglalkozzunk ilyennel. Neked olyan szép, kellemes hangod van, inkább daloldjál, én is dudorászok.

Vörös lett már az ég alja. Sorban is álltak a cigánygyerekek, hogy meghuzzák a kötelet, hogy lemenjen a nap.

256

Marika, summásgazda, és a fia

Este volt. A munkások dalolva mentek haza. Reggel, amikor mentek ki a mezőre, bizony hogy nem daloltak. Summásgazda, fia és Marika együtt mentek, Marika középen.

- Marika hogy érzed magadat? - kérdezte a summásgazda.

- Köszönöm szépen gazda ur, jól. Most már megszoktam. Csak arra kérem magát, és a fiát, hogy ne tegyenek kivételt a személyem iránt. Kellemetlen, suttogják az emberek, hogy én a gazda urnak, és a fiának a szívébe nőttek magamat. Azt is beszélnek, hogy úgy sem sokáig járok ki a mezőre, mert bevisznek a konyhára, és ott dolgozom. Én már most megmondom, hogy kár ilyesmibe sántikálni. Már ne is tessenek ezért rám ragadni, mert én másképpen nem tudom mondani. Ugy sem mennék a konyhára dolgozni. Ha annyira szeretném a konyhai munkát, akkor el tudtam volna szegődni uri házhoz cselédnek. Én nem leszek senki kapcarongya. Ha én ezt édesanyámnak megírnám, ő azonnal jönne értem, és haza vinne. Gazda ur, ő is ismeri édesanyámat, olyan fából faragták, hogy az egyenes dolgot szereti. Én is tőle tanultam azt, hogy őszintének kell lenni, ne kendőzzük a bajokat, mert az csak további rosszat szül.

- Meglep édes lányom, amit most elmondtál.

A summásgazda többször is, ahogy beszélt Marika, összenéztek.

- Marika! A főintéző ur holnap reggel 8 órára kéret, az irodájába.

- És még kit? - kérdezte a leány.

- Azt nem tudom.

- Nem mondta?

- Nem.

- Én egyedül nem megyek a főintézőnek az irodájába. Még akkor sem, ha azonnal elbocsátanak a pusztáról, talán jobb is volna. Hívom magammal a barátnőmet, az Iloakát is.

- Én tudok róla, hogy ő is elmegy. De úgy teszel, ahogy te jobbnak látod.

- Ha gazda ur, az én helyembe lenne, sziveskedjék őszintén megmondani, hogy cselekdne?

- Nem válaszolt azonnal: nem mennék, vagy ha elmennék is hívnák valakit magammal. Kastélyban nem dolgoznék.

- Köszönöm szépen gazda ur. Ezt is vártam öntől, ezek után hogy már ilyen hirbe vagyunk. Én gazda urra nem hivatkozom, másra hivatkozni csunya dolog, ezt többször is hallottam édesanyámtól.

- Jó éjszakát Marika!

- Jó éjszakát maguknak is.

- Reggel mi nem is megyünk ki a határba, hanem az irodába megyünk. Ha ott végeztünk, akkor azonnal jövünk.

- Jól van Marika, csak gyertek - mondta a gazda.

- Én is nagyon várlak - mondta a summásgazda fia.

29.

Marika a főintézőhöz ment

A főintézőnek az irodája a községnek a közepén volt. Széles bejárati kapuja volt. A községben az egyik legnagyobb épület. Az intéző háza előtt téglajárda van. Másik házak előtt nem volt kiépített gyalogjárda. Legtöbb szegényember, ha ment a községbe, és ha a főintéző háza elé érkezett, vagy a község szélében a csendőrőrshez, inkább átment a másik oldalra. Sőt arra úgy a kanász, mint a csordás is nagyon ügyelt, hogy az

állatok még csak véletlen se menjenek fel a gyalogjárdásra, mert akkor oda piszkítatnának. Mikor Marika és barátnője Ilonka ment a főintézőhöz, szép május volt. A bejárati kapunak az ajtaja nyitva volt. Ahogy beléptek a kapun, jobbra - balra zárt ajtókat találtak. Nagy virágos udvar, aprókövel lehintett gyalogut és kocsit, melyet szebbnél-szebb virágok szegélyeztek. Marika és Ilonka az udvarban állt. Közben odaérkezett az egyik parádés kocsis.

- Kit keresnek nagylányok? - kérdezte a kocsis.

Megismerték a lányok, mert olyan diszes ruhában volt, zsinoros mentét és csizmánadrágot viselt. Meg a kalapja is sörtével volt diszítve. Haült a kocsin a bakon, úgy nézett ki, mint a kakas a baromfiólban.

- A főintéző urhoz jöttünk - mondta Marika.

- Várjanak csak itt! Mindjárt jelentem, hogy itt vannak.

- Jó reggelt kívánok! Katica kérem, - szobalánynak ez volt a neve - .

A nemzeti méltóságos urhoz jött két leány, azt mondta az egyik, hogy a főintéző ur hívta.

- Azonnal jelentem a méltóságos urnak - mondta a szobalány.

- Kezitszókolom, főintéző ur!

- Szervusz Katica!

- Főintéző ur! Két nagylány itt van. Azt mondta, az egyik, hogy hivatta van. Én nem láttam őket, hanem a Feri bácsi a parádés kocsis, mondta nekem.

- Jöhetnek!

- Maguk azok a lányok, akit a méltóságos főintéző ur hivatott?

- Igen én vagyok, csak az Ilonka is velem jött - mondta Marika.

- Hát jó, akkor menjenek csak be az irodába.

- Kezeit csókoljuk, főintéző ur! - mondta Marika.

- Miért jöttetek ketten? Én csak téged hivattalak!

- Tudom, mert úgy is mondta a gazda ur, hogy én jöjjelek. De őneki is azt mondtam, hogy a barátnőmet is hívom, itt is van.

- Ezt látom!

- Te maradj bent, te meg lány kimehetsz!

- Akkor én is megyek - mondta Marika.

- Na még csak azt próbáld meg, mondta az intéző, indulatosan.

- Miért hivatott a főintéző ur?

- Te kis vadmacska! Itt én kérdezek, te csak engedelmeskedhetsz!

- Mi a neved kislány? Szegeste a tekintetét Marika barátnőjére, sisegett, mint a védekező gyík.

- Tekintetes főintéző ur! Kondor Ilonka vagyok.

- Szép lány vagy. Menj ki a folyósóra, és ott várakozzá! Én Marikával kettesben akarok beszélni!

- Jó kérem, akkor én ki is megyek - mondta Ilonka.

- De én még nem maradok egyedül.

- Hogyhogy nem maradsz, kisasszony?

- Csak a barátnőmmel maradok

- Ha tisztességes, egyenes a főintéző urnak a szándéka, velem, akkor úgy is megmondja, hogy miért hivatott.

- Csak is az lehet. De másra nem tartozik, mint csak kettőnkre.

- Én még fiatalokor vagyok, nemrég töltöttem be a 16. évemet, úgy tudom, hogy csak akkor leszek felnőtt, ha 20. évemet betöltöm. Legyen az bármilyen hivatal, vagy törvény, én csak a gazda ur jelenlétében tehetek nyilatkozatot, mert ő az én törvényes képviselőm, ezt az édesanyám így mondta.

- De megtanultad a jogaidat!

- Igen, mert édesanyám nekem mindent elmondott, mert míg ő fiatalabb volt, és édesapám is élt, több éven át 6 hónapos summások voltak.

- Mondhatom, hogy csacsi vagy Marika. Én csak jót akarok neked. Nem való vagy te amezőre, hanem uri házban kell hogy nevelődjél, tovább. A Katica, aki most ég itt van nálam, rövidesen az egyik béreslegényhez feleségül megy. Ő helyette téged szeretnék. Ne gondolj semmi másra. Én csak azt fogadom be a kastélyba, akit megkedvelek.

- Olyan sok leány van itt főintéző ur, hogy lehet közülök válogatni.

Többet is meg kell kérdezni, szívesen jönnének!//

- Már megmondtam, hogy ne oktass, én vagyok itt az ur, meg a gazda is.

- Én azt tudom, azért is beszélek őszintén. Bérmit is tetszik csinálni, én nem jövök önhöz. Amennyiben nem hagynak nyugodtan, azonnal irok édesanyámnak, és már is jön értem, és megyek haza, de azt is elfogom hivesztelni, hogy miért megyek haza.

- Eltávozhattok! - nincsen ilyen buta libára szükségem mint te vagy, kis taknyos! - mondta dühödten az intéző.

- Kezeit csókoljuk. A lányok vidáman mentek ki az udvarra. És ott találkoztak a summásgazda fiával, aki már várta a lányokat.

- Szabad Marika hozzátok csatlakozni?

- Egész nyugodtan. Én is másnál vagyok, mégpedig olyan helyen, ahol nem szívesen fordulok meg. Én most voltam itt először. De azt hiszem, hogy utoljára is. Lehetséges, hogy a szerződésemet felbontják, mert nem fogadtam el a főintéző urnak az ajánlatát. Csak menjünk innét ki, a szabadabb világba, mondta Marika. A két leány egymásba karolva mentek.

- Mit ajált? - kérdezte Mihály.

- Azt, hogy legyek a szobalánya. És később ki tudja, hogy mit akart volna. Sok mindent beszélnek a népek, hát én annak nem akarok áldozata lenni. Nem vagyok én olyan //!

- És most mi lesz? - kérdezte Mihály.

- Én honnan tudjam. Önök parancsolnak, még a szerződést fel nem bontjuk.

- Jó van Marika! Itt van a báránód is, nem szégyenlem előtte magamat. Ezek után még jobban szeretlek!

- Én meg magát nem! Megmondtam már, hogy én nem megyek férjhez! És akkor meg minek is töltsük feleslegesen az időt. Ne is tessék haragudni. Olyan sokszép leány van, itt hogy lehet válogatni. Nekem eszem ágába sincsen férjhez menni.

- Csalódtam benned Marika !

- Nem tudom, hogy miért? Én magának semmit nem mondtam, és nem is ígértem. Még idáig csak azt mondtam, hogy nem. Nem is fogom hitegetni. Megint csak jó édesanyámra hivatkozom, hogy ő azt mondta, hogy mindenkihez legyek kedves. Ha azt tapasztalom, hogy valaki közeledik hozzám, de annyira, hogy később nem tudok tőle szabadulni, akkor először is szóljak a gazda urnak, lányoknak, vagy asszonyoknak, de ha az sem lesz elég, kérjek segítséget emberektől-

- Marika! Később sem remélhetek? Nem hiszem Mihály. Én még gyerek vagyok, ön meg már bajszos férfi. Megkérem, hogy ezek után is úgy nézzen rám, mint idegenre, és mint a legtöbb lányra, vagy éppen asszonyra. Kenyérkeresőnek jöttem, nem azért, hogy házasodjak. Édesanyám, hugom, öcsém engem várnak haza. Nem szeretnék a családuktól kiválni, olyan kellemes a testvéreimmel együtt lenni, jó pajtások vagyunk. Én még sokáig velük szeretnék maradni. Mindenről szépen el tudunk beszélni. A családi boldogságunktól nem szeretnék megválni. A családunk boldogságánál jobbat nem is tudok elképzelni. Szeretem édesanyámat, hugomat, öcsémet. Minden olyan kedves, ami csak a házunkban, vagy a portánkon van. Mi vendek ilyenek vagyunk, és mindig más országhoz tartozunk. Ezt onnan is tudom, hogy az idősebb emberek ezt elmondták. Az elemi iskolás könyvben a mi kis népünk nem is szerepel. Nem is igen ismerik. Ne tessék rám haragudni, és bocsátot kérek, hogy ilyen fájdalmat okoztam önnek ismételten. Ezt most még nem is tudom úgy átérzeni, esetleg majd később, az is lehetséges, hogy amikor már ráébredek, akkor már minden késő lesz. Amit én most itt mondok, az nevetséges, ezért ne is vessen meg. Nem vagyok arra még érett, hogy engem házasság céljából szeressenek, ezt őszintén mondom.

- Értem kedves Marika! Te ezt nem is tudod úgy átélni, mint én. Szenvedek, mint egy oktalan állat. Nem tudom ezt másképp mondani. Menekül-nöm, elrejtőznöm kellene. Nem ismerem a költői szép, választékos kifejezéseket. Ugy vélem, hogy nincsen erre itt nekünk szükségünk. Még ha lenne is,

nem tudnám csinálni. Nehéz lesz, de meg kell tennem, hogy eltudjak hidegülni. Az én szerelmem nem egy fellobbanó szalmaláng. Hogy is lehetne az, 26 éves vagyok. Nem vagyok szerelmi csalódott, mert még szivből senkit nem szerettem, te vagy az első. De hát mért is mondom mind én ezeket, ugyanis már hasztalan. Egyoldalú szerelem olyan, mint a féllábu ember. Nem tudom, hogy eltudom-e mind ezt felejtetni, nem lelkezés ez, hanem az igazi szerelem. Megpróbálok erős lenni, de nem tudom, hogy mennyire sikerül. Lehet, hogy abban tudok kivezető utat találni, hogy megnőszülök. Az is lehetséges, hogy rövidesen meg is bánom. Azt már hallottam, hogy az idő sok mindent megold, és elmosza az emlékeket. Én szerintem ezt nem lehet általánosítani, mert annyiféle jó és rossz van ezen a világon, hogy egy emberé elvész, így az egyén is. Ezeket nem azért mondtam el, hogy Marika megsajnálj. Habár most úgy néz ki, hogy vigasztalásra volna szükségem, ezt így is mondják, hogy szerelmi csalódott. Azt is tudom, hogy az volna a jó, hogy többé ne is találkozzunk. Az is lehetséges, hogy örültséget követnék el, amelyet többet nem lehetne helyre hozni. Ezek után is még él bennem a remény, amíg látlak, hátha mégis /!/ Köszönöm szépen Marika, hogy ilyen boldog órákat adtál, mégha most keserű is, és nagyon fáj, hogy ez így van.

- Egy kérésem van!

- Csak ennyi az egész, hogy csókoljuk meg egymást!

Megsókolták egymást, és szótlanul elváltak.

Míg ez a beszélgetés történt Marika barátnője Ilonka a községben a Hangya voltban szétnézett. A barakban találkoztak.

- Hol van a Mihály? - kérdezte Ilonka Marikától.

- Hogy most pillanatnyilag hol van, azt nem tudom.

- Miért vagy ilyen kedvetlen?

- Nem is gondoltam, hogy Mihály ennyire szeret.

- És most mi lesz?

- Nem tudom.

- Hogy hogy nem tudod, mit beszéltek meg?

- Semmit. Ő elmondta, hogy mennyire szeret. Én meg mást nem nem mondtam, mint csak azt, hogy nem vagyok érett a házasságra. Azt nem mondtam, hogy nem szeretem, nem is tudom, most már annyira kavarg a fejemben minden, hogy egymást megcsókoltuk.

- Megcsókoltátok egymást?!

- Igen, mert ő ezt az egyet kérte emlékül.

- És milyen volt?

- Talán jó, így még engem senki nem csókolt meg, a számat csókolta. Utána szótlánul elváltunk.

- Ahogy látom, eléggé fel vagy zaklatva.

- Nem tagadom, így van. Beszéljünk más felől! - mondta Marika.

26.

Summások és a cselédek szórakozása

Az 1930-as és a 40-es években a Vas megyei, Zalamegyei lakós summások együtt szórakoztak a pusztai cselédekkel. Epedve várták a cselédlányok, és legények a 6 hónapos summásokat. Mikor megérkeztek minden vidámabb volt. Sőt bátorságot is kaptak, mert jobban megmérték mondani az igazat, mint a pusztai cselédek. Nem voltak annyira leláncolva a pusztához, mint a cselédek.

A summások között is voltak többen is olyanok, akik citerával, harmunikával, hegedűvel tudtak játszani. Ugyancsak a cselédek között is sokan játszottak ezekkel a hangszerekkel. Saját magukat szórakoztatták, ez azért is jó volt, mert nem került pénzbe. A táncmulatságra vasárnap, és egyéb ünnepekkor került sor. Ha jó idő volt, kint a summásbarak előtt kerekedtek táncra. Nem kellett, hogy igyanak szeszestalt, akkor is tudtak mulatni. Nagyon jó volt a summások és a cselédek között a kapcsolat. Ugyyszólván nem is volt olyan cseléd-család, akihez a summások ne jártak.

Kölcsönös volt a jó viszony kialakítása, mert a summásoknak a cselédek lehetőséget adtak arra, hogy a kimosott ruhájukat, amennyiben rossz idő volt, hogy azt ott megtudták szárítani, és kivasalni. Olyan házi-vasaló volt, hogy faparazzat tettek a vasalóba. Azt 5-10 percig kézzel himbálták, és annak következtében a parázs izzott. A kapcsolatukhoz tartozik, hogy a summások adtak a cselédeknek szalonnát, a cselédek meg tehenén, baromfi hasznát. Többször is hallottam, hogy kéz kezet most. Annak idején rendeztek summás-bálokat, cseléd kocsisok, béresek bálját, tehenészek, göbölösök, csirások, tinósok bálját. Ismeretes volt a pázsitorok bálja is, mint a kanászok, juhászok, csordások, csikósok bálja. Egy évben egy-egy alkalommal tartottak az iparosok is bált, ahol gépészek, kovácsok, bognárok, kőművesek jelentek meg. Mint olyan, hogy értelmiségi bál, nem volt. A pusztai cselédek között a pusztagazdának, csirásgazdának és a magtárosnak volt mezőgazdasági szakiskolája, melyet Szentendrén végeztek. A többi vezetőnek 6 elemi, esetleg ha 2,3, vagy 4 polgárija volt. De az is ritkaság volt, inkább a 6 elemi volt. A legtöbb cseléd sem írni, sem olvasni nem tudott. Az is gyakori volt, hogy a fiatalabb summások a cselédeknek irtak levelet, és ha postát kaptak, azt is felolvasták. A szórakozások közül kiemelkedett minden évben a megrendezett arató bál. Ez mindig nagy volt, mert együtt voltak a summások a cselédekkel, az aratókkal, de olyan nagyszabású volt, hogy a pusztának egyik részében annyian voltak, mintha bucsu lett volna. Aratók buzából koszorút kötöttek, s az intéző irodájához vitték. Előfordult az is, hogy rossz volt az idő, olyankor meg a summásoknak a barakjában, vagy éppen valamelyik üres pajtában mulattak. Amikor a zenészek szünetet tartottak, akkor a lányok, vagy éppen a menyecskék egymásba karoltak, és karikáztak, úgy is volt, hogy a férfiak meg a nőknek a karikájuknak a közepében táncoltak. Bizony, hogy a gyors-csárdást úgy megjárták, csak úgy porzott, mert a fűvet egy-két óra alatt kitaposták. Jót mulattak az emberek. Nem is lehetett azt hallani, hogy veszekedtek volna, vagy valaki leitta magát annyira, hogy

ne tudta volna, hogy mit csinált. Jó volt az egyetértés, mert nem különültek el a summások a cselédektől, esetleg csak az öltözetükben volt eltérés. Mert a pusztaiak egész és félruhában is jártak. Ugyancsak a summások között is voltak például a Zalaiak, és a Vas megyeiek között, akik egész, vagy félszoknyákban jártak. Közkedvelt volt, amikor a vendek énekeltek, meg is tapsolták őket. Legismertebb táncok voltak, mint a csárdás, keringő, polka, foksz, de még a cepedli is. Az összes tánc közül leggyakoribb volt a csárdás, és a keringő, később a tangó. A pusztán nem volt soha sem tánciskola, minden gyerek-lány a háznál tanult meg táncolni. Mondták is, ha nincsen kívül táncolni, ott van a sarokban a söprű is, azzal kell gyakorolni.

A szabadidőhöz tartozott az is, hogy minden vasárnap, vagy ünnepnapon, habár ilyen igen kevés volt, esetleg urnapja, Pünkösöd hétfő, augusztus 20-án, Szent István napja, ilyenkor a jobb-módu állampolgárok Budapestre is elmentek Szent István jobbát megnézni. Volt amikor az országban Szent István jobbkarját aranyvonattal vitték végig. Nagy volt olyankor az utazgatás az országban. Szent István Ünnepségen a cselédség és a summások nem vettek részt. Gölle községhez tartozott több pusztá, Szent István napján voltak a pusztákon a bucsuk, mint ismeretes Alsó-Felsőhetényben, Szentivány-pusztán, de Szilvás-pusztán is. Ha máskor nem is harangoztak a pusztán, de bucsu alkalmával csak meg-megkorgatták a kis harangot. Meg olyankor, amikor egy pusztai lakos meghalt. Sajnos olyan is megtörtént, hogy tűz keletkezett, és olyankor meg félre-verték a harangot, azt már az emberek tudták, hogy baj van, ha félreverték a harangot. Ezen a vidéken az is gyakori volt, hogy ha közelgett a haragos, fekete felhő, a harangot olyankor is félre-verték, de még azt is megcsinálták, hogy az ekevasat ütötték. Az sem maradt el, hogy a ház elé közel az ajtóküszöbhez állították a fejszét, hogy ne essen jég. Több pusztán rendeletke adták ki, hogy a mezőgazdasági gépeket, mint a szántógépeket, ilyen volt még a gőzeke, tárcsák, vashengerek, ekék, a nyári hónapokban kint voltak a mezőn, nem engedték, hogy a pusztán

az épületek alatt, vagy mellette álljanak, a villámcsapástól tartottak. Szükséges itt azt is megemlíteni, hogy ha az emberek kaszáltak, és ha jött a vihar, dörgött, villámlott a kaszákat félre tették. A fa alá, vagy a széna, szalma-kazlakhoz, az emberek nem rejtőztek el. Inkább azt csinálták, hogy ha közel volt tehén, vagy ló, akkor az mellé, vagy alá bujtak a nagy eső elől. Leginkább alacsony törzsű fák, és bokrok adtak némi védelmet az embereknek, sem a magas fák, sem a szénaboglyák nem adtak védelmet a villámlás ellen. Aratáskor a gabonakévék igen csak védelmet adtak. De amikor erősen tűzött a nap, akkor még egy gabonakéve is árnyékot adott. Arra is mondtuk, hogy még az árnyék is parancsol. Mert bizony, hogy olyan volt a homokos talaj, mint az eleven tűz, ha mezitláb léptünk a homokba, sűtötte a talpunkat. Mondtuk is, hogy még a tojás is megsűlne. Ha kegyetlen is volt a sorsunk, azért szerettük egymást. Mindig volt egymáshoz emberi, kedves, meghitt szavunk. Nem is emlékszem, arra hogy azt mondtuk volna, hogy nem érek rá, vagy azt kiejtettük volna, hogy ne idegesíts. Igaz, hogy egyik voltunk úgy szellemileg, mint anyagilag, talán még egyformán voltunk szépek is //

26.

Levélírás

Kedves édesanyám, Erzsike, és Pisti!

Kivánom, hogy a levelem a legjobb egészségben találjon benneteket. Sok minden történt kettő hónap alatt. Nem mondanák igazat, ha azt irnám, hogy jó itt. Kiüresített tinóistállóban szállásoltak el bennünket. Alomszalmán fekszünk. A fekhelyünket deszkával, téglával választottuk el egymástól. A fejrésznél van a jászol, ide rakjuk a szerszámokat, kapákat, kaszákat. A lábresznél, ahol a járda széle van, ide meg a kofferek vannak helyezve. Így tudjuk azt, hogy kinek hol van a helye. Azt is mondjuk, hogy hodály, barak, szálláshely. Egyik sem az igazi lakás, és otthonnak még csak az ár-

nyékába sem léphet. Olyan a barak, mint ahogy édesanyám elmondta. Reggel korán van ébresztő. Kimegyünk a klozetra, istálló előtt állnak a vas és a falajtók, azokból engedjük ki a vizet, a moszkodáshoz, és ha kell, abból is iszunk. Van amikor valaki nyitva felejtí a csapot, és alig marad víz, ilyenkor van az, hogy futunk a sudárfáskutra, amely 300-400 méterre van. De ott meg akkor vannak a béresek, kocsisok, itatják az állatokat. Nincsen arra idő, hogy a vederből vigyünk vizet, hanem a vályuból meritünk, és ha inni akarunk, akkor meg nekihasáunk a csatornának, amelyen keresztül folyik a víz a vályuba. Nagyon sietni kell, hogy mire fel kell a nap, készen legyünk. Legtöbbször reggel tudjuk meg azt, hogy hova is kell menni dolgozni.

Minden nap háromszor kapunk kosztot. Egyik nap találomra mondta az egyik jópofa ember, "még annak is megjár a napi háromszori evés, aki el van ítélve, a börtönbe." Reggel csak azok maradhatnak a hodályban, akik betegek. Nem is névszerint mondják, hogy ki hova menjen dolgozni, hanem így "lányok, asszonyok sorakozó az urvaron, ma répát megyünk kapálni, de amennyiben kiderül, és nem esik az eső, akkor lucernát, szénát megyünk gyűjteni. Ezért mindenki négyágu vellát is hozzon." A férfiak meg kaszálni, takarmányt szállításhoz mennek. Több olyan nő, és férfi is van, akiknek már állandó egyforma munkája is van, mint állatgondozó, kanász, juhász, csikós, csirás, de vannak akik a kastély-kertben is dolgoznak. Itt is van már kivétel, mert a jobbképű lányok azok nem járnak ki a mezőre dolgozni, hanem a pusztán a kastély körül, a magtárban, csiraistállóban, disznóhizlaldánál, darálóban dolgoznak. Több férfi a pusztán kiségitőképpen kocsis, béres, csikós, juhász, kanász, sőt legtöbb gyalogn munkát végez. Minden kikerül a summásokból. Mondják is a pusztai vezetők, nem számít, van ember, ott vannak a summások. Futja azokból...

Édesanyám, most magamról írok. Mihály bácsi a summásgazda, nagyon rendes hozzám. Sőt tul jó is. Már korábban is írhattam volna, de nem akartam. Kivételeztek is velem, mert könnyebb munkát kaptam. Az történt, amire nem is

mertem volna mégcsak álmódni sem. Tudom édesanyám, hogy maga mindenre kíváncsi. Nincsen baj. Ugyanis a Mihály bácsinak a fia, akinek a neve szintén Mihály, szerelmet vallott nekem. Szép, derék ember. Katona is volt. 26 éves, tíz évvel idősebb nálam. Én azt mondtam a gazda urnak és a fiának, hogy majd megkérdezem édesanyámat. Így igaz, hogy ha valamiben nem tudok azonnal dönteni, akkor azt mondom, hogy megkérdezem az édesanyámat. En ugy vélem, hogy ezt helyesen teszem.

Pár napja a főintéző meg behivatott az irodájába, de én egyedül nem mentem, hanem Kondor Ilonkával, aki a legjobb barátom, itt ismertem meg, habár ő is vend lány, Nagydolányban született, de most Kerkafaluban lakik a nagyszüleinél. Nagyon rendes lány. Jól megértjük egymást. Az történt, hogy a főintéző ur felajánlotta, hogy legyek a kastélyban szobalány, de nem fogadtam el. Láttam azt, hogy nem nagyon tetszett. De viszont a gazda urnak és a fiának meg annál jobban, hogy nem mentem be a kastélyba. Majdnem hogy el is felejttem, hogy arról is volt már szó, hogy a gazda urnak a felesége, akit csak mindenki úgy szólít, hogy Márianéni, ő a konyhavezeztő. Még ő mondta, hogy menjen a konyhára, és ott dolgozhatok ő velem. Nem titok, mindenki tudja, hogy a fia nekem udvarol, sőt azt is tudják az emberek, hogy feleségül akar venni. Márianéni mondta is, hogy ő engem szeret, és úgy is mint a leendő fia felesége, lányának tekint. Édesanyám őszinte vagyok. Meg is csókoltuk egymást. Én azóta nem vagyok nyugodt. Ha ezt tudom, isten bizony, hogy nem engedtem volna magamat megcsókolni. Én még ezidáig csak azt mondtam, hogy nem. Már azt is meg-megfogalmaztam, hogy ha maga megtudja, hogy mi is van velem, akkor jön értem és haza visz!! De most már én ilyesmire nem is gondolok. Ahogy most megkapom a fizetésemet, azt is postára adom, és amire csak kell, költsék el!

Hogy vannak otthon Erzsike, Pisti, szótfogadnak-e? Mit csinál a cicám, a "Koszor", meg a "Betyár" az okos kutyánk? Hogy van a János bácsi és a felesége? Lesz-e alma, szilva, és körte? Mikor még otthon voltam, akkor azt mondtam, hogy lehet hogy mikor érik a körte, akkor haza tudok menni.

Erre semmi lehetőség nincsen. Igen lassu a posta járás, mert 10-12 nap is kell, mire megérkezik a posta. Olyan csomagot nem érdemes küldeni, amelyben gyümölcs van, mert az ugyis megromlik. Arra gondoltam, hogy jó volna ha itt lenne az imakönyvem, de utána megtudtam, hogy nincsen semmi értelme, mert itt a pusztán nem szokás, hogy vasárnap elmenjenek a templomba. Nem is tudnánk elmenni, mert az egy vasárnap van, amikor kimossuk a ruhánkat, ha megszárad, akkor meg elvasaljuk. Kint az udvaron rakunk tüzet, és a téglákat élére állítjuk, arra tesszük az edényeket, amelyben víz van, megmelegítjük. Nem is részletezem, mert anyu jobban tudja, mint én, hogy is van. Minden a régi itt a pusztán. A napi kosztra nem panaszkodom, jó. Reggeli tej, vagy rántottleves, szalonna az meg van, kenyér is elég, amennyit kapunk, sőt én a napi félkiló kenyéremet nem is tudom megenni. Azért nem veszik kárba, mert a többi étel-maradékhoz tesszük, ugy tudom, hogy a cselédek azt elviszik, a disznókhoz. Több ilyen család is van. De leginkább Végh Jánosné és családját ismerem. A családban Végh János, felesége, József, János, Imre fiai vannak, és van egy 12 éves gyerek a Józsika, az uhokát ők nevelik. A Végh János bácsikékkal több summás is jóba van, hozzájuk járnak. De ahogy látom, annyit senki nincsen ott, mint Ilonka és én. Szeretnek is bennünket. Végh néni mondja is, hogy mi vagyunk az ő lányai. A néni sokat sir, mert pár éve, hogy Erzsébet leánya baleset következtében meghalt a Kaposvári Közkórházban, mert az építkezésnél leesett az állásról. Szegény embert előbb éri baleset, mint az urakat. Van egy leánya még, az meg már családos, annak is vannak gyerekei. Aki náluk van, a Józsika, az is a lányának a fia. Még azt is mondta a Végh néni, hogy amikor a Józsika született, nem volt ott a bábanéni, ő volt az unokájának a bábája. Nem tudunk olyat kérni, hogy Végh néni ne teljesitené. De amit csak tudunk, segítünk is neki. Még az istállóba is elmegyünk, és segítünk eleséget vinni az állatoknak. Amikor náluk vagyunk, épp ugy mindent csinálunk, mint ahogy otthon. Vasárnap többet vagyunk itt, mint a barakban. Van egy kiskert, ahol van hagyma, saláta, épp ugy eszünk mindenből, mint a család. Mondta is Végh néni, és az ura, hogy

ne érezzük magunkat idegennek, úgy legyünk mintha csak otthon lennénk. Végh néni nagyon tiszta asszony, jól tud sütni, főzni. Sokat tanulok tőle, és az Ilonka is. Majd meglátod édesanya, ha haza megyek, hogy mennyi mindent már tapasztaltam, és tudok!

Nem szeretek pletykálni, de ezt meg kell írnom, hogy a barátomnak igen csak csapja a szelet Végh néninek a középső idejű fia, a Jóska. A három legény közül talán ő a legvadraivalóbb, mert feltalálja magát, és azt is hallottam már, hogy tud a nőknek a nyelvén beszélni. Lehet is benne valami igazság, mert bukna is rá a lányok. Ilonka is azért kedvelte meg. Azért tudom ezt, mert Ilonka nekem elmond mindent. Én is őneki elmondom, hogy mit is érzek Mihály iránt. Most már ő is tudja, hogy nálunk is megtört a jég, ezt így is mondjuk. Édesanyám, alacsony végzettségű emberek vannak itt, de merem állítani, hogy igen sok jó eszű ember van itt. Annak ellenére, hogy nincsen a pusztán könyvtár, de még a faluban sem lehet könyvhöz jutni, azért látom azt, hogy itt-ott az embereknek a kezében van egy-egy pengős regény. Van olyan summás is, aki még olyankor is lapozgatja a könyvet, amikor gyorsan megreggelizett, vagy ebédelt. Akik nem vesznek könyvet a kezükbe, azok meg-megjegyzik, hogy mi akarsz lenni? Csak nem fiskárus. Ilyenkor nekem mindig eszembe jut amit a plébános ur mondott magának, hogy lusta emberek szeretnek olvasni. Nem lehet ez igaz, mert ezek az emberek nem lusták, szeretnek dolgozni. Most már sokat irtam, zárom a leveletem a kopertába. Csókolek mindenkit. Csak annyit legyetek szivesek írni, hogy jól vagytok, már az is nekem elég, mert megnyugtat.

Marika életében egy hét megint csak elmúlt, a pusztán. Igen csak egyhangu volt. Reggeli órákban kapálás, utána meg lucerna, széna-gyűjtés volt. Közelgett az aratás, mert elmúlt Péter és Pál. Mondták is az emberek, hogy Péter-Pál napja után gyorsan érik a gabona, mert a gyökerek megszakadnak, és már éjjel- nappal érik a kalászos.

Válasszlevél

Marikának édesanyja gyorsan válaszolt a levélre, mert igen csak őt is felzaklatta a levél.

Kedves Marika lányom!

Mi jól vagyunk. Olyan nap nem mulik el, hogy ne emlegessünk meg. Főleg olyankor, amikor asztalhoz ülünk. Mondjuk, hogy ezt biztos, hogy a Marika is megenné!

Jól van a cica, kutya is. János bácsiék is jól vannak. Ha találkezzük, kérdezik, hogy mikor irtál és hogy megy a serséd. Jó termés igérkezik almából, szilvából, körte is lesz. Mindegyikből azért küldünk, majd ráírjuk a csomagra, hogy romlandó és akkor talán gyorsabban szállítják.

Kedves Marikám! Nagyon meglepett a leveled, melyben írod, hogy jelentkezett az első szerelmed, mert ezt nem lehet másnak mondani, mint csak annak. Nem vagyok könnyű helyzetben. Ha magam példájával jövök, nem biztos, hogy jó. Én 18 éves voltam, hogy házasságot kötöttem. Gyereken vagy. Nagyon szeretlek, és talán azt szeretném, ha mindig együtt lehetnének. De viszont az élet igencsak sokoldalú. Nehogy félre értsél. Minden lány, aki egészséges, az férjhez szeretne menni. Te szép lány vagy, attól nem kell tartani, hogy magának maradsz. De viszont az sem mindegy, hogy kihez mész férjhez. Soha nem felejttem el, míg olyan 15-16 éves voltam, többször is hallottam, amikor az idősebbek mondták, hogy a leányt akkor kell férjhez adni, amikor kéri!

Nagyon jól esett az, hogy megfogadtad a tanácsomat, és ha kell valamiben határoznod, nem felejtetted el amit én mondtam. Azért azt viszont ne feledd el, hogy végsőfokon csak neked kell eldönteni, hogy szeretted-e Mihályt? Tudom hogy nem mindegy, kit választ az ember egy életre. Azt javaslom, hogy ne utasítsd vissza, ha becsületes a fiatalember szándéka,

akkor azt becsüld meg! Irod, ugy a Mihály gazda fia, és a fiunak az édesanyja a szárnyai alá akar venni. Ezt viszont nagyra kell értékelni. A szülők nem csózzák a szerelmeteket, hanem édesítik.

Azt nem írod a levélben, hogy te szereted-e Mihályt? Csak azt, hogy megcsókoltátok egymást, és azóta sok minden összekavaredott a fejedben. Nem is csodálem, ha először történt. Első szerelem, rózsát terem. A rózsza pedig akkor nyilik, amikor a természet is a legszebb. A rózsza tövise meg is szurja az embernek a kezét. De azt is meglehet ugy fogni, hogy a tüskéje ne szurja meg a kezét, mert ott kell megfogni, ahol a bimbó kinyílt. A legényt, a lányt akkor kell szeretni, amikor az megérdemli. Akkor kell férjhez adni a lányt, mikor kéri. Az már nem olyan jó, ha ujság útján kell párt keresni. Az is járható út, sokkal jobb az amikor az emberek saját maguk találják meg a párjukat, hirdetés nélkül.

Kislányom! Ne hamarkodj el. Legyél kedves a Mihályhoz! Ismerjétek meg egymást jobban! Ami a munkába való állítást illeti, igazad van. Maradj a többi lány és asszony között. Azt én sem tartanám szerencsésnek, hogy a kastélyba menj dolgozni. Ott még a cselédnek is a cselédje lennél. Mert van ott szobainas, házitartó, parádés kocsi, és azok is parancsolnának. Nem is beszélve a főintézőt, annak a feleségét, gyerekeit. Pokol lenne ott az életed. Inkább maradj kint a nép között, mert ott mindig csak jót tanulsz.

Annak külön is örülök, hogy Végh családhoz jársz. Leveledből arra következtetek, hogy becsületes család. Mikor én is summás voltam, Somogy megye Alsó és Felsőhetényben, én magam is bejáratos voltam több cselédházhoz. Kormos Pista bácsiék laktak Felsőhetényben, nekem azokkal volt igen jó kapcsolat, ott volt egy nagylány és egy legény. Igaz, hogy szerelem nem volt, de igencsak jó barátságban voltam velük. Mikor lejárt a 6 hónap, volt is sirás, mikor bucsúztunk. Még utána is jó ideig leveleztünk. Ismeretlenül is a Végh Családot üdvözlöm, és köszönöm, hogy hozzád olyan jók.

29
30:

Aratás

Somogy megyében Gölle pusztán piarista papi birtokon az 1930-as és a 40-es években három, vagy négyezer hold földön mezőgazdasági munkálatokat végeztek a cselédekkel, 6 hónapos summásokkal, mezőgazdasági, falusi zsellérekkel. Több száz holdon kenyér, és takarmány gabonát termeltek. Kötött mezőgazdasági talajon, ha az időjárás és a szükséges talajművelést a földek megkapták, jól is teremtek. A mezőgazdaságban a gépi aratás még ismeretlen. Emberi erővel végezték az aratást.

A pusztai főintéző minden évben, már január, vagy február hónapban a summásgazdával kötött részesaratási szerződést. Általában minden 10. kereszt volt a részesaratóké. A szerződésben meg volt határozva, hogy viaszérésben kellett megkezdeni az aratást. Még azt is tartalmazta a szerződés, hogy amennyiben sok eső lesz, nehogy a gabona kicsirázzon, a keresztet szét kellett teregetni, hogy száradjanak. Ez sok munkával járt. Ez miatt sokszor vita is keletkezett a munkások és az urak között. Volt amikor úgy kötötték meg a szerződést, hogy a szárítást nem kellett végezni. Olyankor meg napszámosok, vagy éppen a summások végezték el. Az aratók egész héten dolgoztak. Vasárnap pihenő volt, de csak elvileg, mert a munkások mosták, vasalták a ruhájukat, és a lábbeliket javították. Az aratást elvállalt munkásoknak kellett a munkaeszközöket előállítani. Figyelemre méltó, hogy milyen fonderlatosan is kötötték a szerződést: Három csoportba lehet osztani:

- 1./ A falusi lakós szegényparasztokból állítottak össze aratópárekat.
- 2./ Távollabbi vidékről is szerződtek, mint például Mezőkövesd-i lakókat.
- 3./ A 6 hónapos summásokat is alkalmazták, aratóknak.

Est részben azért is csinálták így, hogy az arató munkásoknak az erejét szétforgácsolják. Ne legyenek arra alkalmasak, hogy esetleg arató sztrájkot szervezzenek, mert igen csak kiszípozták a szegényembereket az

urak. Ha minden aratópárt összeadunk, akkor olyan 120 aratópár volt a pusztán. Ezek aztán jó 4 hétig arattak. Sem a summások, sem a pusztai cselédek arra külön nem lettek szerződötve, hogy részt vegyek az aratásban. A summások csak akkor arattak, ha az aratógazda a munkásokkal meggyezett. Legtöbbször csak olyankor került erre sor, amikor sok volt az eső, ha a gabonát a vihar ledöntötte. Olyankor úgy nézett ki a gabonátáblá, mintha lehengerelték volna. A megdőlt gabona aratása kinszenvedés volt, mert csak a kaszának a hegyével lehetett learatni. Ilyenkor nagyon lassan ment az aratás. Az urak nem akarták azt tudomásul venni, hogy milyen nehéz, és mennyivel tovább tart. Gyakorlatilag a pusztai cselédek nem arattak. Nem is volt arra idejük, mert aratással egyidőre esett a rét, a vetett takarmány kaszálás, majd a begyűjtés. Minden éppkézláb embert aratásra mozgósítottak. Olyan nap nem múlt el, hogy a határban a főintéző, tisztartó, segédtsz, pusztagazda, ne ellenőrizte az aratást.

Általában Péter- Pál nap után megkezdték az aratást és jó hat hétig eltartott. Több fajta buza volt. Legismertebb a Bánkúti, kopaszbuza, tajákosbuza, sőt vetettek tavaszi buzát is. Nem egyszerre értek a gabonák. Az már jó volt, ha egy holden 18-20 méterháza termett. Korán reggel kimentek a munkások a buzatáblára, és amíg a harmat fel nem szállt, addig kötelelet fontak. Olyan nap nem volt, hogy a pusztán ne tudtak volna dolgozni az emberek.

Az aratópáreknek az összeállítása nem volt éppen könnyű, mert hiába volt ügyes a kaszás, ha a marokszedő meg ügyetlen. Az emberek saját maguk választották ki a párjukat. Kellott ügyes kötélterítő, kötőző is. Mindegyik ügyes, szorgalmas, kitartó munkát igényelt. A kötelelet a gyerekek, vagy az idősebb emberek terítették. Gyakori volt az is, hogy a marokszedő a hátára kötötte a kötelelet, és egy-egy darabot előhuzott, ahogy szedte a markot. Ez berzasztó fáradságos volt. A gabonát az idősebb férfiak kötötték kévébe. Hogy gyorsan menjen a kévékötés, a marokszedő a kötélnek az egyik végét fel-

adta a kötözőnek, erre a nagy szükség volt, hogy gyorsan menjen. Sorban voltak az aratók, nem lehetett hogy valaki is a sorból kimaradt volna. Aratás szép munka. Büszkék is voltak az emberek, akik arattak. Ha nem is sajátjukat aratták, azért tudták, és érezték, hogy a napi kenyérüket aratják.

Jánszki Marika, és Kondor Ilona is részt vettek az aratásban. Marikának Bocskor János nevezetű legényember lett a kaszája. Magyar származású ember volt. Előtte egymást nem is ismerték. Bocskor is már kiszolgáló katona volt. Jól tudott kaszálni. Szépen is rendre vágta Marikának a gabonát. Marika először volt marekszedő. Megmutatták neki, hogy kell szedni a markot, és utána ment mint a karikacsapás.

Ilonkának is egy legényember lett a kaszája, erre egyébként ügyeltek a vezetők, a pallérok, hogy lehetőleg leány, legénnyel kerüljön össze.

30.

Marika és Mihály kettesben este a barak előtt beszélgettek

- Ki az a Bocskor János? - kérdezte Mihály.
- Nem ismertem előtte, Vas megyében lakik, úgy mondta, hogy Kerkafaluban. Komoly legény - mondta Marika.
- Ugy vette észre a Marika, hogy Mihály kezdett féltékenykedni:
- Ne gondolja, hogy a János nekem udvarol. Ő is tudja, hogy maga nekem csapja a szelet, sőt azt is beszélik, hogy feleségül szeretne venni, csak én még nem mondtam igent.
- Nem tagadom, hogy nem vagyok féltékeny, de azért mert szeretlek Marika!
- Tudom. De szerelemből nem lehet megélni. Vagy meg?
- Lehet, nem tudom, - mondta Marika.
- Marika, te még nem mondtad, hogy szeretsz.

- Nem mondtam? - de majd mondom.

- Mikor?

- Nem tudom, majd eljön az ideje annak is.

- Megvárom, bármédig is tart. Nem sűrgetlek.

- Marika hallottad, hogy vasárnap arató-bál lesz?

- Igen, beszélnek az emberek. De azt is, hogy addigra kész is lesz az aratás.

- Igen kész lesz. Marika eljössz?

- Csak akkor, ha Ilonka is.

- Majd beszélek Ilonkával, hogy gyűjjön el. Ilonkának Végh Jóska udvare, aki olyan jól tud citerálni, és szépen is tud énekelni, szerencsés csillag alatt született, mert igen csak buknak utána a lányok. Fogalmam nincsen, hogy lehet ez? - mondta Mihály.

- Én aztán nem tudom. Sokszor járok náluk, mert édesanyja igen rendes asszony. Hárman vannak testvérek János és Imre a testvérei. János béres, Imre még még napszámos, az még most kezd csak legénykedni, de már cigarettázik, és gyakran eljön a barakba is.

- Marika! Most, hogy vége lesz az aratásnak, nyomban megkezdődik a gabonaherdás, a cséplőgépre, de a földek végébe asztagekba rakják. Most aztán lehet választani, hogy hol szeretnél dolgozni. Mert lehetőség van, kinn a határban a kecsikra, szekerekre feladogatni a kénéket. Lehet dolgozni az asztagen is. De a masinánál is, a polyva és a törekrázóban. Itt igen nagy por van, de az mellett még nagy a meleg is. Van egy másik munka lehetőség is. Van itt a pusztán 4 hold szőlő, ott is kell dolgozni. Kötözni, és kacsolni. Ennyi közül lehet választani!

- Köszönöm szépen Mihály! Én a cséplőgéphez szeretnék menni, ahol masináznak, az érdekesebb mindegyiknél. Nem baj, az hogy ha nagy is a por. Ott olyan sok mindent lehet látni.

- Jó, rendben van, Marika, akkor a masinásokhoz osztunk bel!

- Jó lesz, köszönöm. Ha lehetne szeretném, hogy az Ilonka is ott

lenne, együtt dolgoznánk. Ugyis csak akkor volt a szám és a szemem bekötve, amikor nagyon hideg volt. Meg olyankor, amikor játszani szoktunk, szembekötösdit. Tudom, hogy most meg azért kell bekötni, a szememet, és a számat, hogy a por ne menjen bele.

- Ugye Mihály, hogy nem baj, hogy a masinázást választottam?

- Maga mit gondolt, melyiket fogom választani?

- Megmondom őszintén, hogy én is erre gondoltam, megismertelek, most már közel három hónap óta.

- Tényleg, félidősek leszünk, és még ennyi, aztán megyünk haza.

- Szeretel haza menni?

- Ilyet kérdezni! Ki ne szeretne 6 hónap után haza menni. Én már arra is gondoltam, hogy a télen sokat fogok kézimunkázni, szőni. Meg azért az olvasásról sem fogok megfeledkezni.

- Miért, te szeretel olvasni?

- Még csak azt szeretek igazán, nem is tudtad?

- Nem én, nem mondtad, én meg nem kérdeztem, még ilyenről nem is beszéltünk.

- Hát az igaz, hogy mindig másról beszéltünk.

- Mihály, igaz, hogy a lusta emberek szeretnek olvasni? - kérdezte Marika.

- Ki mondta ezt?

- Nálunk a plébános ur mondta édesanyámnak, hogy a lusta emberek olvasnak. Nem a szegényembernek való az olvasás.

- Most hallottam először.

- Ugy látszik, hogy nem elterjedt szólás-mondás.

- És maga télen mit fog csinálni?

- Még ezen nem is gondolkodtam. Valószínű, hogy én is olvasok. Ne-hogy lemaradjak a fejlődéssel, meg aztán ha te szívesen veszed, akkor sok levelet írek.

- És mit írsz?

- Csak szépet, és azt is megírom, hogy telnek a napjaim. Ha szívesen fogadtek, akkor el is utazok hozzátok.

- De hát zentgetthárd messze van!

- Nekem nem lesz messze. Még ha gyalog megyek, akkor is elmegyek.

- Ilyen nagy áldozatot, azért én nem érdelek meg.

- De igen. Nagyon szeretlek, Marika! Most jó, hogy eszembe jutott, ha van egy fényképed, légyszíves adjál! Ha akarsz, én is adok neked egyet. De ha úgy gondolod, akkor bemehetünk a faluba, és ott csinálathatunk kettősbe is fényképet.

- Azt még most nem. Azzal még igazán hogy ráérünk.

- Be kell menni, mert a többiek is már lefeküdtek.

- Csak így nem válhatunk el. Csókoljuk meg egymást!

- Ugy mint multkor is?

- Nem bánom. De alig, hogy kimondta Marika, már is Mihály fogjul ejtette a száját. Ne, ne mert meglátnak. De azért csak tartotta a száját.

Vigyázz magadra, aludjál jól! Jó éjszakát Marikám!

- Jó éjszakát Mihály!

Most már csak az enyém lesz a Marika! Felkiállt, ahogy ment haza, az esti félhomályban

A konyha melletti baraképületben lakott Mihály a szüleivel, az egyik cselédlakásban, a konyhában Mihály, a szobában meg a szülei.

- Valaki jött be az ajtón, mondta édesanyja.

- Igen, igen, a Mihály jött haza - válaszolta édesapja.

- Hol voltál fiam, ennyi ideig? - kérdezte apja.

- Találják ki!

- Nem nagy kőnc kitalálni. Marikával beszéltél, a barak előtt.

- Igaza van édesapám.

- Na, és hogy fejlődtek a szerelemmel?

- Megy, megy édesapám. Marika más emberre nem lehet!

- Na, na csak ne légy olyan biztos a dolгодban. Fiatal a Marika,

könnyen elcsavarhatják a fejét mások is.

- Nem gondolom, mert úgy veszem észre, hogy ő is közeledik hozzám, mint a barátságos kiscica. Nem ellenkezik, úgy mint máskor.

- Jó, jó, mi nem szólunk bele, ez kizárólag a ti dolgotok.

- Jó éjszakát fiam! Aludjunk, mert mindjárt reggel lesz, és holnap is hosszú lesz a nap.

- Édesapám!

- Tessék fiam.

- A Marika, ahogy megkezdődik a masinázás, ő ott akar dolgozni.

- Na és milyen akadálya van?

- Szerintem semmi - mondta Mihály. Én azt szerettem volna, hogy inkább szőlőben dolgozna.

- Most már megismerhetted a lányt, hogy ott szeret ő lenni, ahol több ember van. Meg nem szereti azt, ha kivételeznek vele.

- Hát az igaz. Megyek aludni. Jó éjszakát!

- Jó éjszakát fiam!

31
32.

Marika nem ér rá

- Marika, ma este szeretnék veled beszélgetni, de nem a barak előtt, hanem szívesen látunk a lakásunkban. Édesanyám is mondta, hogy beszéljek veled és hívjalak meg.

- Köszönöm szépen, de nem érek rá, dolgom van. Pataki bácsinak meg a többieknek is megígértem, hogy írok, mert sem írni, sem olvasni nem tudnak.

- Miért te írsz?

- Mert szeretek írni. Nálunk a vendeknél a legtöbb ember analfabéta. Én pedig szívesen írok levelet, ha megkérnek. Persze ez nem megy könnyen. Megkérdem, hogy mit irjak, ők csak annyit mondanak, hogy én tudom,

hogy vagyunk, és azt csak irjam meg. De azért mielőtt a levélíráshoz kezdenék, előtte beszélgetek velük. Mikor elmondják, hogy mit is szeretnének tudatni az otthoniakkal, akkor én az egészet átgondolom, és megfogalmazom, de mindjárt le is írom. De mielőtt a levélíráshoz kezdenék az előző levelet mindenkor elolvasom, és arra adunk választ. Mert az úgy illik, hogy az ember a kapott levélre előbb válaszoljon. Ez nekem nem nagy gond, mert én szokom felolvasni a leveleket. Sok mindent tudok az emberek életéről. A hazuról kapott levelek jól olvashatók, mert legtöbbször a tanító felesége, vagy a gyermeke írja. A levelek szűkszavúak.

- És milyen tartalmúak a levelek? Mit íratnak az otthoniak?

- Legtöbb levél azt tartalmazza, hogy nagyon hiányzik a gyerekeknek az anyja és apja. A nagyszülőknek nem fogadnak szót a gyerekek. Fekvő betegek, orvoshoz nem tudják elvinni őket. Ha véletlenül az orvos gyógyszerrel ír fel, azt nem tudják megvásárolni, nincsen pénzüik. A gyerekek saját magukat nevelik. Több levélből kivehető, hogy szeretnék a gyerekek látni a szülőket, de nincsen pénzüik, hogy eltudnának utazni. A levelekben olvasható, hogy nagy a szárazság, nem tudnak öntözni, mert a házhoz 5-600 méterre van csak forrás, de az is ki van apadva. Ezért van az, hogy sokszor az emberek kedvetlenek. Még egymásnak sem mondják el, inkább csak magukba tartják, emésztik saját magukat.

- Igazad van Marika, mert amikor a szerződést irattuk alá, már akkor láttuk édesapámmal, hogy a legtöbb ember nem tudja még a nevét sem leírni, sem ^{nevével} szlovákul, de magyarul sem.

- Mihály! Ha nem titok, - mennyien vagyunk mi itt vendek? - kérdezte Marika.

- Mért volna titok? A nő 55, és 70 férfi van.

- Tehát 125-en vagyunk.

- Igen.

- Összesen meg 250 -en vagyunk. Ezt maguk így állították össze?

- Nem, ez a szám szerintem véletlen, épp így jött ki.

- Most már tudom, hogy mért nem vállaltad a kastélyban a munkát, mert akkor teljesen elszakadtál volna az emberektől.

- Igen. Ezt pedig én nem magyarázhattam a főintézőnek, mert ő ugy sem fogadta volna el az érveimet. Meg hát mit is magyarázzam, a nyomoruságos életünket. Az urak ezen ugy sem segítenek.

- És mennyien vagytok, akik levélírással foglalkoztok?

- Szerintem le-12-en vagyunk lányok, és 4-5 fiatalember, akik szintén irnak leveleket. Legtöbbször vasárnap irunk. Azért jó volna, ha a barakban lenne villany, mert akkor este is lehetne irni, meg a ruhánkat megvarrni, mosni is, mert csak ki kell, hogy mossuk, az alsóneműnkét. Tudom, hogy ezt nem volna szabad mondani, hogy a csirafistállóban, meg a lóistállóban van villany, sőt a paradés lóistálló udvara előtt még éjszaka is ég a villany. Ezt mindenki látja, csak a vak nem.

- Mihály, még azt is el kell hogy mondjam, nap, mint nap, itt nálunk is hasmenések az emberek. Egymást megfertőzik. Ezt azért is tudom, mert van pár meglett férfi, akik katonák voltak, és ismerik a vöröskeresztes szervezetnek a munkakörét. Hiányolják, hogy nincsen egészségügyi felszerelés. Ha elmennek a falusi körzeti orvoshoz, a /Wilaksz Ferenchez/ az még csak megvizsgálja őket, és port ír ki. Vagy ha más orvosságot ír fel, azt meg nem lehet itt helyben megkapni. A postásnak adják oda a receptet, aki Dombóvárról, vagy Kaposvárról szeretné beszerezni, de ott sem lehet kapni. Azt mondják, hogy nincsen. Meg ha van, akkor nem tudják az emberek kiváltani, nincsen pénzük. Nem is tudom, hogy egyáltalán érdemes -e ezt már mondani, mert annyiszor panaszkodtunk már, hogy sok a légy, és azok fertőzik meg az egész környéket. A barakban is sok a légy, légyfogót sem lehet kapni.

- Hát ez mind igaz, Marika. Mi is tudjuk. De sajnos az intéző ur nem tesz ellene semmit sem.

- Hiába tisztálkodunk, mégis sok a bolha. Egy-két emberben már ruhatetű is volt. Ez ellen ugy tudunk védekezni, hogy kifőzzük a ruhánkat,

és utána meg tüzes vasalóval jól átvasaljuk, és a peték elpusztulnak. Tudják az emberek, hogy én magával kapcsolatba vagyok, és többször is már mondták, sőt kértek is, hogy maguknak mondjam el, hogy egyoldalú a kosztunk, mert bab, krumpli, kifőtt tészta, egy héten csak szerdán van hus, ilyen nehéz munkát pedig nem lehet ilyen koszton végezni. Meg az is, hogy ha kapunk húst, az is mindig csak birkahús. Az meg olyan fagygyus, hogy a legtöbb embernek hasmenést okoz. Az a kérésünk, hogy disznó, vagy marhahúst is kapjunk!

- Köszönöm Marika, amit elmondtal. Én ezeket apámnak továbbítom.

- Jó éjszakát Mihály!

- Csak így minden nélkül? - Még egy hitvány pushti sem?

- De azért az van, megölelték, megcsókolták egymást.

- Sietek, mert Ilonka, már biztos hogy dudegni fog, hogy megint elmaradtam. Meg a többiek sem szeretik azt, hogy sötétben mászkálok. Még akkor sem, ha summásgazdának a fia udvarol. Nem szólnak az emberek, de én látom rajtuk, hogy nem szeretik.

- Igazad van Marika. Nem is tartalak fel, tovább . Jó éjszakát!

32
33.

Szénagyűjtés

A mi családunk is épp úgy mint a többi cseléd kapott 200 négyszögöl füves rétet. Azt a bátyáim vasárnap lekaszálták. Sőt amikor a mienkkel végeztek, akkor meg segítettek a szomszédoknak. Ugy volt akkor, hogy az emberek egymásnak segítettek, nem hagyták, hogy egyedül kinlódjon, napestig a réten. A summás férfiak is segítettek a cselédeknek kaszálni. De nem csak kaszálni, hanem gyűjteni .

Nagyanyám egyedül volt otthon. Szegény azt sem tudta, hogy mihez is nyuljon, mert mindent kellett egyszerre csinálni. Állatokat etetni, főzni, ebédet vinni, délután meg gyorsan otthon elmosogatni, kitakarítani. Ha

volt szoptató disznó, azt meg visszahajtani a kanászhoz, mert a szegény pára jószág mégcsak haza jött, a kismalacokat megszojtatni, de már vissza nem ment. Ez természetes is volt, nem lehetett azért az állatra megharagudni, mert szerette a malacait. Kellott menni a nagyanyámnak a kukericaföldre, kapálni, babot szedni, estefelé meg fejen cipelte haza a jószágoknak az eleséget, kukericafaggyut, tököt, meg a paréjt, a gaszt. Amikor már haza érkezett a kis apró, tipegő kiscsibék, récék a gangon álltak, és várták, hogy kapjanak enni. Még nem is végzett az etetésükkel, már is futottak haza a disznók, de még azokat jól be sem zárta, a kerítésbe, már jöttek haza a tehenek. Ilyenkor mondta is, hogy miért nem nőszülnek meg ezek a gyerekek, hogy segítene valaki!

Egy hét megint gyorsan elmúlt. Héz közben nagyanyám és én a szénát megfogtunk. Elérkezett a vasárnap. De már a hét közben Marika, Ilonka mondták, hogy jönnek segíteni, a szénát összegyűjteni és petrencébe rakni. Amit mondtak az igaz is volt. Ahogy kezdett a harmat felszáradni, jöttek is. Én is ott voltam, mert huztam a gereblyét. De szép is volt a rét, de még milyen illatos volt a széna. Gondosan összegyűjtötték a lányok a szénát, sőt még le is kötötték, hogy a vihar fel ne döntse, a szénából fontak kötelet és azzal átkötötték. Így mondta nagyanyám, "ezek a derék lányok keze alatt ég a munka". Ilyeneket érdemes feleségül venni. Még a jég hátán is meg lehet velük élni! Igaza is volt a nagyanyámnak, és másoknak is, mert amelyik cselédlegény summáslányt vett el feleségül, az dolgos is volt. Nem nyergelte a küszöböt otthon. Igaz, hogy egy szegényből, kettő lett. Következő vasárnap meg a szénát kellett haza szállítani. Köznapon nem lehetett, mert akkor az uradalomban kellett dolgozni. Ekkor meg a férfierőre volt szükség, ott is voltak a summáslegények, segítettek a szállításnál és a kazlak rakásánál.

30.

Szénásért

Mi pusztai cselédek azt a területet, ahol egy-két csoportban volt a szénáskunyhók, takarmány-boglyánk, később meg az összerakott valamennyi szálastakarmány, kazalnak neveztük. Semmiféleképpen nem lehetett összetéveszteni azzal, ami a paraszti gazdálkodásban és a pusztai uradalmakban volt, mert azt szénáskertnek nevezték. Sőt az be is volt kerítve, de a miénk, mint cselédeké nem volt bekerítve. A szénáskunyhókat készítették olyan 4 méter hosszúra, és 3 méter szélesre, kettő méter magasra. Általában 4 darab kétágas, 3 méter hosszú, embercomb vastagságú friss akácfából. Még kettő oszlop is volt, amely egyben ajtószárfát képezte. A kétágas oszlopok közé tettük a szélességnek és a hosszúságnak megfelelő tartó fákat, amelyek általában villanyél vastagságúak voltak. A kunyhó tetejére olyan 15-20 centiméter átmérőjű csaptatófát tettünk, arra meg gallyat, mindegy hogy milyen volt, az csak azért kellett, hogy a tetőre kerülő szalma, vagy a megpenészedett takarmányt, kukericaszárat tartsa. Akkor volt jó a szénáskunyhó, ha minél több apró szalma, széna, vagy más szálastakarmány volt a tetején. Erre azért is volt igen nagy szükség, hogy még csak véletlenül se ázzon be. Ha már a szénáskunyhó legalább 2-3 éves volt, de ha 15-20 éves volt, még jobb volt. De azt az időt nem igen érte meg, mert leégett, vagy éppen a gazdája másik pusztára költözött, és lebontotta. Ahova ment, ott meg a kunyhónak a fáit felhasználta, egy újabb kunyhónak a készítésére.

A szénáskunyhóknak az oldalait szintén olyan villanyél vastagságú fával kötötték, vagy szegelték meg az emberek, és az közé meg napraforgóból, cirokból, kukericaszárból készült zsuppal fonyták át. A szénáskunyhókon ajtó is volt, de még arra zárt is szereltek. Legtöbb gazda lakatot is tett az ajtóra. A szénáskunyhókat leginkább télen használták. Mert abban egy-két hétre való szénát, polyvát tartottak a kunyhóban a szálastakarmányt közvetlen mellette lévő boglyából, vagy éppen kazalba rakott takarmánnyal töltötték meg. Amennyiben kazalba volt a takarmány, annak egy kis részét

kaszával, fecskefarekhoz hasonló metszővel vágtuk le. A felbontott részt szalmával, vagy csutaszárral takarták le, hogy ne ázzon le. Mikor már olyan keskeny volt a boglya, vagy a kazal, akkor minden oldalról megtámogattuk, nehogy eldőljön. Az északi téli szél mindig erősebben fujt, azért a déli oldalát sokkal jobban meg kellett támasztani. Még így is előfordult, hogy ledőlt. Akkor is a szegényembert mindig érte baj, hát itt is, mert az is megtörtént, hogy valaki bosszúból eldöntötte, vagy ha valamelyik jószág nekiment. Gyakori volt az is, hogy amikor kint a szabadban a sudárfáskutnál itattuk az állatokat, ha keveset mozogtak, márpedig télen úgy volt, hogy egész nap az istállóban álltak a jószágok, a fiatalabb állatok csak -csak megbokrosodtak, és a szénás kunyhók felé futottak. Csináltak is nagy felfordulást. Ha nekidültek a kunyhónak, illetve az oldalának, a betörött, mint a vékonyjég, vagy mint a dió, melyre kalapáccsal ütnek.

A szénáskunyhót tavasszal és nyáron is lehetett használni. Ha vasárnap ráérték az emberek, oda mentek pihenni. A gyerekeknek meg jó játszási hely is volt. Ott aztán igaziból, jóízűen lehetett bujocskázni. A fiúk együtt játszottak a lányokkal, még meg is ölelték, csókolták egymást. Lehetőleg úgy csinálták a bujásokat, hogy aki, kit kedvelt, azzal bujt egy helyre. Tudták is egymásról, hogy kivel is bujt el. Volt ott 10 éves, de már 16, vagy 17 éves is. Bárhol is voltunk, a gyermekkori, vagy a fiatalkori szerelem csak meg-megmutatkozott. Volt amikor a kunyhónak az ajtaját belülről kampós dróttal beakasztottuk. Olyan elhanyagolt szénáskunyhó is volt, melyet a baromfiak gyakran használtak, de az is megtörtént, hogy valamelyik tyúk oda járt rendszeresen tojni, sőt ha a tojását nem találták meg, ha volt egy fészekre való, arra ráült, és a tojásokat 3 hét múlva ki is költötte. Persze az is megtörtént, hogy megtalálták az emberek a tyúkfészket, és onnan elvitték a tojást, az állat sok esetben utána másik helyet keresett. Kellemes meglepetések is érték az embereket, mert amennyiben a

ketlős megjelent a háznak az udvarában a kiscsibékkal, volt is nagy öröm. Emlékszem amikor a nagyanyám is mondta, "hogy már azt hittem, hogy ezt a tyukot valamilyen ragadozó elvitte". Nem is számított rá, hogy valamikor is látja. Váratlanul előkerült.

A szénáskunyhó a pusztai cselédeknél romantikus, meghitt helynek is számított. Ugy az idősebbek, mint a fiatalabbak szerették itt tartózkodni. Szinte ha a családból valaki hiányzott, tudták azt, hogy hol kell keresni. Én is többször mentem oda, és nagyapámat ott találtam. Asszonyokat nem, mert azok mindig találtak a lakásban munkát. Volt azért egy-két cselédasszony, akik mindig ráérték szomszédolni. A nagyanyám nem azok közé tartozott. A fiatal házasek is el-elrejtőztek a szénáskunyhóban. Az is megesett, hogy az emberek azt hitték, hogy ott patikacsendben lehetnek, és egyszer csak arra lettek figyelmesek, hogy az egerek cincogtak. Az még nem is volt újdonság, mert ahol széna és szalma van, ott általában egerek is tanyáznak. De itt még a macskák, és a kutyák is elrejtőztek, sőt le is kölkezték. Napirenden voltak a meglepetések tavasszal és nyáron, mert hol a macskák, hol a kutyák szaporulata következett be. Ilyenkor kész tények elé voltak állítva az emberek. Mert amikor megtudták, hogy megkölkezett a macska, vagy éppen a kutya, már akkor voltak, hogy nem volt szíve az embernek, hogy őket a lábuk alól eltegye. Ezért is volt mindig egy-egy háznál több macska. Kutya az már nem, mert volt olyan pusztá, ahol csak a pásztor embereknek lehetett kutyát tartani. De az is csak nyájörzésre. Házörző kutyát a cselédek nem tarthattak, csak az urak, vagy éppen valamelyik pusztai vezető. Az ilyen körülmények között világra jött állatok vadak voltak. Ha az ember közeledett feléjük, fújtak is mint amikor töltet pumpáltunk a gumikerékbe, és ha engedtünk ki belőle levegőt. A mikróvilág igen csak gazdag mert a beteg állatok is ilyen helyre menekültek, ha bajuk volt. Ha pár napig valamelyik háziállat nem jelentkezett, ha utánanéztünk a gazdája, legtöbb esetben a szénáskunyhóban, vagy annak közelé-

ben találta meg, de sajnos már nem élve. A kutya 1-2 nap múlva visszamegy a gazdájához, ha különösebb baja nincsen. A macskák, főleg a hímek, azok hosszabb időre is elmennek. Hallottam azt is már, hogy "bevonult katonának". Azért jobb a nőstény macska, mert nem csavareg el. De az is a gyakorlatban bevált, hogy jobban megmarad kettő, mint egy macska. Ezt is már többször hallottam idősebb emberektől, hogy az állatokat nem szabad nagyon szeretni, mert az hamar elpusztul, ezt Vas megyében a Vendeknél is hallottam. De bárki, aki állatbarát, kérdezheti, hogy nem lehet állatot szeretni? Főleg a háziállatokat. Jelent is meg kell említeni, mert kegyetlen emberek voltak, és vannak, akik a védtelen kis állatokat halálra gázolják. Pedig sok esetben a balesetet el lehetne kerülni. Volt amikor illetékes helyeken bíraltam az ilyen emberi rossz tulajdonságokat. Felelős beosztású emberek azt mondták, hogy "nincsen fontosabb mondanivalóm"? Sajnos akkor ne is csodálkozzunk, hogy embertársainkat is halálra gázolják. Baj van, és ezen sürgősen segíteni kell... Például a vegyszeres eljárásnál is pusztítják az emberek, akiknek egy a fészük, egy a párjuk ... Itt is álljt kell kiállítani! Épp úgy mint a tulzott szeszesitalok fogyasztásánál. Mert ez is veszélyes népbetegség, épp úgy mint valamikor a tüdőbaj volt...

Jelen voltam, amikor Mária és Ilonka mondta nagyanyámnak, hogy az ő falujukban is ilyen szénáskunyhók vannak. Csak azokban jóval kevesebb takarmány van. A legtöbb tulajdonos ott tartja az erdőben az összegyűjtött faleveleket, és azt az állatok almozására használják-. Szegény a vidékük, mert még szalmájuk is kevés van. Göllében a pusztán a szénáskunyhók igencsak ki voltak téve a tűzvésznek, mert a gyerekek gyufához jutottak, és játszásból a szénát, vagy a szalmát meggyújtották. Gyorsan terjedt a tűz, ugyszólván nem lehetett megmenteni. Minden egyes szénáskunyhó a tűz martaléka lett. Az ilyen tüzesetek súlyos anyagi károkkal végződtek. Az állatok takarmány nélkül maradtak. Voltak emberek, akik a kilátástalan helyzetükön úgy próbáltak segíteni, hogy zab, árpa, szalma felhasználásával

vágtak szecsát, azt répával, krumplival, kukoricadarával összekeverték. Akik ezt nem tudták előteremteni, azok kénytelenek voltak elcsón eladni az állatokat. A tél elején igen alacsony volt a jószágoknak az ára. Szegény embernek amugy is gond volt, hogy tudja kieléltetni az állatait. Akadt olyan cseléd, akinek sikerült, egy-két nagyobb jószágát másnak használatra átadni, azzal dolgozhatott tavaszig.

A tűzvész által keletkezett kár nem térült meg, mert szénáskert nem volt biztosítva. Még a cselédlakások sem. Személyi, valamint a vagyonbiztosítás a cselédvilágban ismeretlen volt. Az még csak fel sem merült az embereknél, hogy jó lenne ha ingó, vagy ingatlan vagyonukat biztosítani. Szervezett tűzoltó egyesület a pusztán nem volt. Csak a faluban.

34.

Gabonacséplés

A pusztán nagyütemben július derkán elkezdték a gabonacséplést. Hat helyen is dolgoztak. Három gőzgép, és három traktor hajtotta a cséplőgépet. Nehéz volt a gabonacséplés, de azért a summások és a cselédek szívesen végezték, és látszólag jó kedvvel is. Marika Mihállyal most már mind gyakrabban találkozott. Kezdetleges ismerkedés szerelemmé érett, mint a jóízű gyümölcs.

Marika és Mihály a summás-konyha raktárában találkoztak vasárnap délelőtt. Nem volt megbeszélve a találkozó, véletlen volt, és az áttörte magát a szükségszerűségen.

- Marika! - szólította meg Mihály kedvesen.
- Tessék, Mihály!
- Hétfőn kezdődik a gabonacséplés. Melyik csoportban szeretnél dolgozni, ahol a gőzgép, vagy a traktor hajtja a cséplőgépet?
- Ha lehet választani, ott szeretnék dolgozni, ahol a gőzgép lesz

Ilenkával. Nem válogatunk, ahova tesznek bennünket, ott végezzük a munkát. Ugy mondják az idősebbek, hogy mi lányok úgy is csak a polyvalyukban, vagy a törekrázóban lehetünk, és a polyva hordásánál. Igaz ez?

- Jól mondták. Rendben van, Marika; gőzgéphez lesztek beesztva Ilenkával. Szerintem nincsen semmi akadály.

- Köszönöm szépen.

- Nagyon szívesen Marika. Ez aztán igen csak csekély, amit értetek tudok tenni.

A gabonacséplés a tavaszi, és az ősziárpával kezdődött, majd rozs-szal, és búzával folytatódott. A gabonának nagyobb részét már a lovakocsisok, kétökrös-béresek, a hátsórudas ökrökkel hordták, a tarlónak egyik részébe, és ott asztagokba rakták. Az így összerakott gabona-asztagok úgy néztek ki, mint a kémény nélküli zsuptetős parasztházak, mert szépen egymás mellett sorban álltak. Még az asztagok környékét kapával, gereblyével el is simították. A több éves gyakorlatból tudták, hogy tűzveszélyes a gabonacséplés. Több hordó vizet helyeztek az asztagokhoz. A tűzoltó fecskendők is készenlétben álltak. Jól látható helyre, táblákra irták, hogy "Tilos a dohányzás". Dohányzás céljára nem volt kijelölt hely, épp úgy nem volt W.C. sem. Ha valakinek kis, vagy nagy-dolgát kellett végezni, elmentek a közeli utszéli árokba, bekerhoz, de ha közelebb volt a kukericatábla, akkor meg oda mentek. Egészségügyi papir nem volt. Mindenki alkalemszerűen saját maga tartott újságpapírt, de a férfiak meg a hármas, négyes csomagolású dohánypapírt használták. Amennyiben papir nem volt, akkor meg szalmát, vagy éppen a közelükben talált fűvet, kukoricaszár levelét használták. Az emberek a kezüket a gőzgép, vagy a traktor mellett elhelyezett hordós vízben mosták meg. Amennyiben a gőzgéphez lajtban, a súdáfáskutról szállítottak vizet, csak úgy nekihajoltak a csapnak, és a tenyerük segítségével ittak, mert a tenyerüket összefordították, és úgy szűröcsölték a vizet. Meg itt mosták el az emberek az edényüket, amelyből a reggelit, ebédet fogyasztták. Nem mindig volt melegvíz az edények el-

mosásához. Olyankor meg földdel, salakkal, zsurolták, mert ott volt egy kupacban, ahogy kiszedte a fűtő. Ha ez sem volt, akkor meg azt csinálták az emberek, hogy egy-egy kis tégladarabbal zsurolták, mert azt már gyakorlathból legtöbben tudták, hogy így kell. Azért mindig volt náluk ilyen alkalmas tégladarab. Ugy nézett ki, mint a kaszakő, amely már félbe el van törve. Ha olyan helyen dolgoztak a summások, ahol épült volt a közelben, akkor meg az épületnek a faláról kapartak le homokos maltert, és azzal a zsiros edényüket mosogatták el. Láttam azt is, hogy emberek a zsebkendőjüknek a sarkába konyhasót is kötöttek, és azzal zsurolták az edényüket. A gőzgép hajtotta a cséplőgépet, majd több szíj segítségével vele egy vonalban lévő elevátort. A gőzgép üzemeltetéséhez fa, szén, és víz kellett, de nem is akármilyen, mert egyenletes tüzelést igényelt. A nagy kerékre volt téve a főhajtószíj, azt hajtotta a cséplőgépet, majd a cséplőgépnek a kerekéhez voltak felrakva a hajtószíjak, több is. Mert egyik a kicsépeelt gabonát, a másik meg a pelyva, törek, szalmarázót hajtotta. Csittek- csattogtak is a kerekék a szíjakkal együtt. Ha valamelyik leesett azonnal baj volt. A gőzgépkezelő, vagy a traktoros ott is termett, és már is intézkedett. Általában olyan ember volt, aki mindent azonnal helyben kitudott javítani. A kijavításhoz volt egy műhelykocsi, és ott végezték el a szükséges javítást. A kényszerszünetek elkerülése végett azt csinálták, hogy a várható hibák minél előbb meglegyenek csinálva, pótalkatrész volt. De ha nem is, akkor azt közben csináltak. Míg délben egy órát álltak, vagy a reggeli időben félórát, addig az egyik etető, és a gépész a gőzgépet, cséplőt, elevátort tüzetesen átnézték, ha nem is találtak hibát, akkor is, ha mást nem, de az olajozást, zsirzást elvégezték. Leginkább a főszíjat dobta le a cséplőgép, mégpedig olyankor, amikor az etető a dobba nagyobb mennyiségű gabonát eresztett bele. Meg az is megtörtént, hogy nedves, vagy kicsirázott volt a gabona, és fel-felbőgött a cséplőgép, ha nem bírta a terhelést, egyből ledobta a főszíjat. Ez különösebben nem

ekozott kiesést, mert a gépkezelő, vagy az etető azt gyorsan feltette. Csak az járt már kisebb időkieséssel, ha elszakadt a hajtószíj, vagy a cséplőgépnél valamelyik átlós meghajtószíj. Az ilyen kisebb üzemzavarek sokszor jól jöttek, mert a munkások kitudták magukat kicsit fujni, az izzadságot le tudták magukról törölni. Ha volt is valakinél zsebkendő, az már egy-két óra múlva olyan volt, mintha sárral kenték volna be. Egy nap többször is kimosták. De gyakran a munkások a rajtuk lévő ingbe, a nők meg a fejkendőjükbe, kötényükbe, ruhájukba törölték le az izzadságot. Sokszor az is megtörtént, hogy a szemükbe is por, vagy éppen a polyvatörök, vagy a szalma szennyeződése ment. Kisebb sérülések, rándulások napirendjén voltak. Mentőláda volt. Sebkezelést el lehetett végezni. Általában egészségügyi kiképzésben a gépkezelő, etetők, és a pallér részesült.

A gabonacséplésnél dolgozott: 1 gépész, vagy gépkezelő, 2 etető, 1 mázsáló, 1 zsák-aggató, 2 kévevágó, 4 kéveadogató, polyvahordó, 3 lány a polyvalyukból kiszedő, törekrázóban 2 fő dolgozott, 1 személy rakta a polyvakaszt. A szalmakazalon általában 6-8 ember dolgozott. Legnehezebb volt az elevátor alatt a munka, mert annak minden egyes szál szalmát meg kellett mozditania. Bizony, hogy tréfálkoztak is az emberek, ha kis kedvük volt. Amennyit csak elbirt a cséplőgép adta a kévét az etető, és leginkább a kéveadogatókat, a szalmakazalon dolgozókat tette próbára. De a másik munkásokat is jobban dolgoztatta. Mindezek a munkálatok addig jól is mentek, míg a munkásokat a nitrátes, és kolibaktériumos víz meg nem fertőzte, mert utána sajnálatos hasmenés sanyargatta az embereket. De annyira, hogy erejüket a hasmenés legyengítette.

38.

Ivóvíz

A gabonacsépléstől a legközelebbi kut kettő kilométerre volt, Gölle puszta régi malomárka mellett a nagyréten. Az életet adó vizet a kis forráskútból csak lepni lehetett, mert lábujhegyen közelítettem meg, mivel hogy

minden bátrabb lépésre felzavaredott, de annyira, mintha valaki egy tejásnagyságu követ dobott volna a vízbe. Pedig semmi más nem történt, mint egy-két békaparenty gyakorolta csak az uszást.

A vizet az élet bölcsőjének is mondjuk. A tikkasztó melegben jobban kellett a munkásoknak a víz, mint az evés. A kiskuthoz egy nap le-l2-szer is mentem. Nagyon szép helyen volt, a partoldalban, a környéke szemet gyönyörködtető, egy szomorufüzfa hajolt a kutra. Az oldalai kővel és téglával voltak kirakva, amelyek mohával voltak benőve. A kutból állandóan folyt ki a víz. A vízszint talán ha félméter lehetett. Nagyobb edényt nem lehetett belemeríteni, mert akkor is felzavaredott. Nem szerette a durva beavatkozást. Azért csak olyan két-háromliteres dorikorsókat, üvegeket lehetett csak meg-megbuktatni. Ritkán fordult elő, ha valaki onnan vizet vitt, hogy ott helyben ne ivott volna. Szinte az emberek megálltak kis időre, szétnéztek, kezüket csipőre tették, és így tisztaigazából ráhajtottak az edény vízre, mint valami nagyívó. És mindjárt pótolták a hiányzó vizet. Figyelemre méltó volt, hogy nem volt tilalmi tábla, hogy felhívta volna az embereknek a figyelmét arra, hogy vigyázzanak, a tisztságra, vagy ne dobjanak a kutba valamit. Az emberek saját magukénk érezték a kiskutat. Még az is megtalálta, a kutat, aki előtte nem járt ott. A kutához jól kitaposott gyalogos földut vezetett. Télen volt csak árva, mert olyankor nem látogatták az emberek. De a mezei állatok, annál jobban, bármilyen nagy fagy volt, azért a ferrás akkor is csörgedezett. De szép látvány is volt, hogy mindenfelé hó borította a tájat, csak egy kis keskeny viziut mutatta, hogy létezik a kiserítés. Csak véletlen volt, hogy ember oda tévedt. Talán a pusztai csósz, vagy a körvadászok. Az odavezető nyomok elárulták, hogy nyulak, madarak látogatták a kiskutat.

Napszámos vízherdó voltam egész nyáron. A pusztához tartozó valamennyi kutat ismertem. Pusztán volt egy sudárfáskut, ott a kocsisok, béresek itatták az állatokat. De oda jártak a felsőpusztai lakósk is. A puszta alsó felében volt egy kereskeskut, azzal igen sok baj volt, mert hel a lánc

szakadt el, vagy a vedér vágódott a kut oldalának és elrepedt. Hogy a kellemetlenségek minél előbb megszűnjenek, a közeli kovácsműhelyben volt a vasmacska, olyan háromágu vasvillához hasonló, amely haragosan nézett az emberre. Mondták is az emberek egymásnak, "ugy néz mint a vasmacska." A vasmacskára tulajdonképpen csak akkor volt szükség, ha bajban volt az ember, ha a vedret ki kellett húzni a kutból. De még az is megtörtént, hogy a macskák is beleestek a kutba, és azt is gyorsan ki kellett halászni. Kérdeztem, hogy miért vasmacskának nevezeték el? Azt mondták, hogy azért, mert legtöbbet a macskák estek a kutba. És így rajta maradt, hogy vasmacska. Most pedig visszakanyarodok tulajdonképpeni kötelességre, hogy mint napszámos vízfordónak milyen feladatom volt.

Ha azt akartam, hogy ne langyosodjon meg az ivóvíz, akkor a kenyeres tarisznyámból kivettem a konyharuhát, és azt megvizeltem, s a le literes kannát azzal kötöttem le, hogy ki ne letyogjon, meg azért is, hogy frissebb legyen a víz. Siettem a vízzel. Váltottam a kannának a cipelését, mert hol a kezemben, vagy fejemen vittem. Azért is volt nálam állandóan a sapkám, ha a fejemen vittem a kannát, akkor a sapka alá gírgaszt, vagy éppen szénát tettem, hogy ne törje a fejemet. Csufoltak is úgy a gyerekek, mint a lányok, hogy a fejemen vittem a kanna vizet, mert annak idején azon a vidéken inkább a nők vittek terhet a fejükön. Akár csufoltak, akár nem, én úgy cselekedtem, ahogy nekem jobb volt. Már akkor rájöttem arra, hogy nem kell mindent úgy venni, ahogy egyik-másik ember azt mondja. Akkor is már voltak olyan emberek, akik örömuket találták abban, hogy a másikat valami miatt bosszantották. Volt amikor azt mondták, hogy "hezza már Katica a vizet". Azt is mondták, hogy fűkukas. Azzal is csufoltak, hogy csökkött vagyok, mert olyan vagyok, mint a récék között a legkisebb, az is hátul jár, mint a vízfordó. Igazuk volt az embereknek, mert bármikor mentünk valahová dolgozni, én mindig utoljára mentem. Miért? - Hát azért, mert vizet vittem. Legikátlan, lett volna, hogy én már előre mentem volna a vízzel, még azt sem tudtam, hogy hol is dolgoznak az emberek.

Azon a nyáron is rettentő nagy meleg volt. Mindig siettem a viz-
zel. Inkább akkor mentem lassabban, amikor vizért mentem. Olyankor áb-
rándoztam az életről, hogy milyen jó az uri gyerekeknek, akik járnak
fürödni, eljönnek megnézni a masinázást. Irigyeltem azt, hogy szép fe-
hér ingben és nadrágban jártak. Légpuskájuk volt. Sőt már mindegyiknek
biciglije is volt. Én meg olyankor csak arra gondoltam, hogy de jó is
volna a káposztáshordóról levenni az abroncsot és azzal a perben kerekez-
ni, futni utána, mind akit kergetnek. Arra is epedezve gondoltam, hogy a
malomárokban, vagy a nagyréti tóban milyen jó is volna fürödni, és utána
jót heverni, napezni a zöld fűvön!/. Mindig azzal vigasztaltam magamat,
hogy majd vasárnap délután, amikor kitakarítok otthon, mert mindig segitet-
tem nagyanyámnak, hogy akkor majd elmegyek. De arra sem került sor, mert
olyankor meg el kellett menni a kenderföldre kukoricaszárért, faggyúért,
mert le kellett szedni a kukoricáról. Jó terőt összekötöttem. Akkor már
nem is gondoltam arra, hogy elmenjek fürödni, vagy játszani. Hanem az járt
az eszembe, hogy milyen jót is eszik a "Cifra" tehénük estére. Nagyon
szerettem az állatokat. Nyár volt amerre csak mentem, a fecskéket mindig
láttam, festették is az eget, azért is volt mindig olyan szép kék. Többször
is mondták az emberek, ha a fecskék alacsonyan repültek, hogy megjön az
eső, ha meg magasan szálltak szélesebben, akkor azt mondták, hogy mostaná-
ban nem lesz kiadós eső. Meg arra is gondoltam, hogy közeleg a bucsu, mert
minden év augusztus 2. vasárnapján volt Göllében a bucsu. Annak idején az
volt a szokás, hogy templom közelében tartották meg a bucsut. De már egy
hétrel előbb a ringlisezők ott tanyáztak. Elfutottam és megnéztem, sőt már
azt is kinéztem, hogy bucsukor melyik lóra fogok felülni. Számoltam már aznál
is, hogy mennyi pénzem is lesz. A sifenérunkban a kiskabátomnak a belső zse-
bében tartottam a megtakarított pénzemet, nem volt sok. 58 fillér. Amely ab-
ból jött össze, hogy amikor kaptam cukorra pénzt, a nagyapámtól, vagy a nagy-
bátyáimtól, azt nem költöttem el. Ugy számítottam, hogy 2 pengő körül össze-
jön. Ilyen gondolatok foregtak a fejemben, és közben megérkeztem a kiskuthoz.

Ott elmeselyogtam magamat, hogy milyen ábrándjaim is vannak. Jó volt, hogy szabadon tudtam a gondolataimat szárnyukra engedni. Olyankor még azt is elfelejtettem, hogy mivel szektak csufolni az emberek. Persze, azért arra is gondoltam, hogy estére a kastály iredához is menni kell, és be kell mondani, hogy egész nap hordtam a vizet, és az irnok egy függőleges vonalat húz a nevem után. Olyankor elmentem a parádéskecsis állóhoz, mert Mihálykó József pusztai postást ott lehetett megtalálni. Nagy kártyás volt. Volt is pénze, tehette, hogy pénzre kártyásson. Én csak azért mentem a postáshoz, hogy kérjek tőle egy-egy regényt olvasni. Kaptam is tőle. A könyveket az ágy fejrésszénél tartotta. A könyveknek a borítólapja úgy nézett ki, mintha mákkal lett volna megszórva. Meg a lapjai úgy álltak, mint a kuskutyának a füle. Nyáron nem sok időm volt arra, hogy olvassak, mert napszámba kellett járni, Esetleg reggel, vagy este, amikor már az emberek nem ittak úgy vizet, akkor el-elbujtam és olvastam. Mondták is az emberek "Te gyerek! Csak nem fiskárusnak készülsz? - Nem én- válaszoltam, asztalos szeretnék lenni. Az is csak ábránd maradt.

Ha lealacsonyító munkának is számították a vízherdást, azért én csináltam. Igaz, hogy legkevesebb napszámot is fizettek érte. A másik napszámok a gabonacséplésnél 80 fillért, vagy egy pengőt kaptak, én meg csak 50 fillért. Annak is nagyon örültem, hogy annyit fizettek. Minden héten szombaton kaptam meg a fizetést. De boldog is voltam, hogy 3 pengőt vittem haza. Nem sokat ért, mert csak egy hitvány cejgnadrágot kaptam érte, de az is csak rövid nadrág volt. Én pedig hosszunadrágot szerettem volna, mint kamaszedő.

Ahogy vittem a 10 literes kanna vizet a masinázóknak, annak örültem, ha mindig jobban hallottam, hogy dübörög a cséplőgép, mert akkor már közelebb voltam a masinázókhöz. Az is megtörtént, hogy utközben találkoztam valamelyik levaskocsissal, vagy béressel, és kértek tőlem vizet, nem volt szívem hogy azt mondtam volna, hogy nem adek. Habár megtehettem volna, mert azoknak volt külön vízherdójuk, meg a kijelölt kecsisnak kellett a csobolyóba vinni a

vizet. Na de arra gondoltam, hogy ha én is az ő helyében lennék, milyen jól esne ha kapnák egy-két kerty vizet. Nem voltam fősvény, így mondtuk akkor, mi a pusztán, de a falusiak is így mondták. A cséplőgép felbőgő hangja gyakori volt. Épp úgy haragudott, mint a munkás ember. Tudta, mindenki, hogy mért bőgött fel a cséplőgép, mikor az etető egyszerre engedte a kévét a dobba, vagy amikor nedves volt. Az is megtörtént hogy a gép a főhajtószíjat ledobta, csak úgy nyekkent, mondtuk is, hogy de jó hogy leesett, legalább lehet egyet fujni, pihenni.

Tudtak az emberek inni. De nem tartott tovább, mint 1-2 percig, mert a gépezelő, vagy az egyik etető gyorsan feltette a szíjat. Az is megtörtént, habár ritkábban, hogy elszakadt a cséplőgépnél valamelyik szíj. Ha kisebb szíj szakadt el, akkor nem volt kiesés, mert volt tartalék, és azt azonnal feltették. Csak akkor volt kényszer-szünet 5-10 percig, ha a főszíj szakadt el. Olyankor még arra is volt az embereknek idejük, hogy elmentek kis és nagydolgukat elvégezni, a közeli kukoricásba, vagy bekerba. Ha fáradtak is voltak a munkások, azért volt kedvük arra, hogy viccelődjenek, mert a nőket meg-megdobálták hanttal. Az volt a szokás, hogy a nők ketten mentek félre, végezni a dolgukat. A férfiak inkább egyedül is elmentek.

37.

Hasmenéses betegség

Több munkahelyen, így a cséplőgépnél dolgozók is, szinte márhólnapra hasmenésesek lettek, de annyira, elkapta őket, hogy alig volt erejük, nem tudtak dolgozni. A munkahelyi pallérok, de különösen Halász József pusztai csősz lépett fel eréjében, és követelte, hogy sürgősen tenni kell valamit, hogy a betegség tovább ne terjedjen. De már annyira elhatalmasodott, a hasmenés, hogy a summások között 70-80 ember ágyba kényszerült. A fertőzéses betegség nem került el a pusztai embereket sem, sőt azok a

személyek is elkapták, akik otthon voltak. Szerencsére a kisgyerekeket és az idősebb embereket nem, mert a pusztán kettő helyen is volt artézi kut. De azok az emberek, akik a határban a kutakból, kisebb-nagyobb vadferrásokból ittak, azoknak 90 százalékuk hasmeséses volt. Gyorsan kellett intézkedni. Dr. Wilaksz Ferenc Gölle község, és a puszták körorvosa a tőle telhető intézkedést megtette. A betegeknek elrendelte, hogy a széntablettát szedjék. Csak felforralt teát igyanak. A fűszeres ételeket megtiltotta, valamint a zsirosakat. Kiiktatta a betegeket, hogy legalább 3 napig piritott kenyeret, semmit nem rátenni, tört krumplit, melyet csak sósvízben volt szabad megfőzni. Szükséges lett volna a betegeket elkülöníteni, de arra lehetőség nem volt. Elrendelte, hogy az árnyékszékeket azonnal le kell földelni, és zárt illemhelyeket kell építeni, persze ez csak pusztá szó maradt.

Közel volt a betegeknek a száma a 200 főhöz. Többen voltak olyanok is, hogy ismét visszaestek. A körzeti orvos, de a járási tiszti orvos is megállapították, hogy a tömeges hasmenéses fertőzést az ázott kutak talajmenti vizei okozták, mert nitráttal és kolibaktériummal fertőzöttek. Mivel később sem szűntek meg a hasmenéses fertőzések, akkor került arra sor, hogy a pusztáról lajtkba vittek vizet, a summáskenyhára, és ki a mezőre. Ahogy kezdett a betegség megszűnni, úgy az intéző azonnal elrendelte, hogy a pusztáról nem kell lajtkba vinni ivóvizet a mezőre. Pár napig itták az emberek a ferrásos vadvizet, szintén tömeges hasmenés ütötte fel a fejét. A főintéző az orvosszakértők javaslatát, és az intelmeiket nem fogadta el. Sőt utasításba adta, hogy a lajtek csak a gőzgéphez szállíthatnak vizet. Azok meg a határban szétszórt ázottkutakból merték ki a vizet. A főintéző ideges volt. Kiabált mindenkivel. Azt is mondta, hogy jelenteni fogja a jószág-felügyelőnek a méltóságos tanár urnak! Az kijön és megparancsolja, hogy mit kell tenni. Intéző egybehívta a pusztai vezetőket, a summásgazdát, helyettesét és a pallérokat. Azoknak is elmondta, hogy a gabonacséplésnek menni kell, inkább a

betegeket könnyebb munkára kell küldeni, kapálni, szénát, lucernát gyűjteni. Summásgazda és fia; a helyettes a munkások érdekében mondta a főintézőnek; "a beteg embereket nem engedjük, hogy dolgozzanak. Emlékezzen csak vissza! - főintéző ur, az első találkozásunkra a vasutállomáson, mi történt? Mi nem vagyunk éves konvenciók cselédek. Az embereknek továbbra is szükségük lesz az egészségükre. De úgy vélem, hogy önnek is olyan emberek kellene, akik dolgozni tudnak. Melyik fontosabb, az ember, vagy az, hogy pár embernek napszámot kell fizetni, hogy vizet herdjanak a pusztáról? Egyértelműen ki kell jelentenem, hogy az embereket kell nekünk pusztai vezetőknek megvédeni! Olyan vizet, igyanak, mely nem fertőzött!"

- Ne is folytassák tovább! Mert nem vagyok hajlandó a beszédét magamévá tenni. A munka az első, és semmi más! - mondta a főintéző. De amikor a Halász József pusztai csász is a munkások érdekében szólalt fel, az végképp az intézőt felfűtötte, de annyira, hogy úgy ordított, ahogy csak a száján kifért. A többi vezető csak hallgatott, nem szóltak.

37.

Amit soha az életben nem lehet elfelejteni

A pusztai cselédek ahogy megtudták, hogy a summások között sok hasmenéses beteg van, azonnal annélkül hogy valaki is mondta volna, vagy szervezte volna az emberi segítséget, amilyen teájuk volt, a padlásán, azt kiferrázott edényekben főzték. Annak idején ezek a teáik voltak: hársfavirág, pipitér, bodzavirág. Drága volt a rum, de az emberek megreszkirezték, vásárolták, mert abból is tettek a teába. Sőt egy-két szelet csokoládét is ettek, de nem tejeset, mert az még csak jobban elősegítette a hasmenést. Közvetlen szemtanúja voltam, sőt én is több edény teát vittem a summásbarakba az embereknek. Többen is voltak, akik pénzt akartak adni, hogy vittem teát. De nem fogadtam el. Meg is mondta nagyanyám és nagyapám, de a nagybátyáim is,

nehogy "gyerek egy fillért is elfogadj." Közben azt is megtudtam, hogy egy budapesti lakós férfi, aki egyébként éveken át járta a pusztákat, és olcsó pénzért hozott katona-köppenyeket, zubbonyokat, lábbeliket, sőt később alsóruhákat is. Ezeket mi cselédek és summások pár pengőért megvettük. Volt aki átalakította az uniformist, de legtöbbször csak úgy használták. Ugy is néztünk ki a ruhákban, mint a munkaszolgálatos katonák. De ez volt a legolcsóbb ruházatkedvelés. Hogy mért írom most ezt, azonnal ki is derül, mert a férfi hozott olyan gyógyteát, amely egy-két ivás után hatása volt, megszűnt a hasmenés, és ami figyelemreméltó volt, hogy nem volt drága. - Annyit hallottam, hogy kínai tea volt. Nem tudom a férfinak a nevét. Csak legtöbbször ember úgy mondta, hogy itt van a pesti ember. A mi családukban is többször megfordult, sőt volt amikor egy hétig is ott aludt nálunk, de csak éjszaka volt ott, mert egész nap járta a pusztákat, sőt a falukban is megfordult, mert ott is voltak szegényebb sorsú emberek és azok is vettek katonaruhákat. Azt is hallottam, hogy Budapestről a Teleki térről hozta a használt ruhákat. Az uniformis ruhák és lábbelik között még tisztíruha is volt. Ezt a budapesti atyafi, nem volt szűkmarku, mert ha utazott vidékre, a Csema vasutállomásról a pusztára a relékocsisnak 1-2 pengőt adott, hogy a csomagjait elszállította. Hogy ez a férfi járta a pusztákat, azt mindenki tudta, és látta is. Az urak sem tiltották meg, sőt azt is hallottam, hogy az uraknak volt egy olyan véleményük is, hogy csak jöjjen, legalább a cselédeknek nem kell elmenni ruhát vásárolni a vásárra, Dombóvárra, vagy Kaposvárra. Ha véletlen valaki kéretőzött, hogy el szeretne menni ruhát, vagy lábbelit vásárolni, akkor azt kérdezték a pusztai vezetők, hogy minek? Ugyis jön a pesti ruhakereskedő és lehet venni. Azt nem tudom, hogy másik megyékbe járt-e? De itt Somogy megyében mint például a kaposvári és az igali járásban a pusztákon ez a férfi állandóan megfordult. Többet tartózkodott a pusztákon, mint Budapesten. Csak addig nem volt a pusztákon, míg visszautazott, Budapestre. Ami tény, az tény, azt is meg kell őszintén mondani, hogy az intéző, vagy éppen valamelyik pusztai vezető, azt a cselédet, vagy summást, mert nem csak 6

hónaposek voltak, hanem hónapszámosek is, és azok télen is a pusztán laktak, ezekből igen csak sokan a pusztán is maradtak, mert közben meg-házasodtak. És ha fiatalok kéretőztek, hogy esküvőre szeretnének ruhát vásárolni, akkor az urak elengedték őket. Utána meg is kérdezték, hogy vásárolt-e, sőt még azt is, hogy milyen, és mennyibe került. Itt Göllé-
ben az is szokás volt, hogy a főintézőt meghívták a lakodalomba. Elment, sőt a családja is ott volt. A felesége igen szeretetteljes volt. Szépen is tudott énekelni. Azt is beszélték, hogy míg leány volt énekelni tanult, csak azért hagyta félbe, mert közben megismerkedett a férjével, és hama-
rosan gyereke született. Persze az is ide tartozik, hogy volt olyan cse-
lédcsalád, akik aztán kirukkoltak, amikor lakodalmat tartottak. Emlékszem nálunk is több mint 200 vendég volt. Lakodalmakat csak téli hónapokban tar-
tottak. Részint azért, mert akkora a disznó is megfizett, meg olcsóbban kap-
tak bort. Meg még az is igen fontos, hogy olyankor értek rá a zenészek is, mert általában olyan emberek voltak, akik paraszti gazdálkodásban dolgoztak. Emlékszem, hogy Göllében "Suszter" banda volt, nem ez volt a valódi nevük, hanem a nagyapjuk volt susztermester, és így rajtuk maradt, hárman is ját-
szottak a bandában a családból. Aki a rezes banda vezetője, az éltrombitás volt, a fia meg nehéztrombitás, aki este meg bőgőzött, az apja meg brácsá-
zott, a másik férfi aki meg az idősebb suszternek a testvére volt, tároga-
tózott, de lakodalmakban meg cimbalmozott, ez a férfi igen csak szerette a nőket, mert beszélték is a pusztán, de a falukban is, hogy csak akkor tud szépen játszani, ha valakivel szemezhetett, és ha el is érte a célját. Volt is olyankor miről beszélni az embereknek.

38.

Marika és Mihály beszélget

Az emberek is jobban megbecsülik egymást, ha bajban vannak. Ez így volt annak idején is. Mindennél előbb volt, hogy az emberek egymáson segí-

tettek. Ha az urak is azt látták, hogy a munka rovására megy a munkásoknak a betegsége, akkor azok is többet törődtek vele. De különben a megelőzésre nem fordítottak figyelmet. Ezért is következett be a fertőző hasmenés. Míg ez a tömeges helyi járvány uralkodott, a Marika és Mihály is azzal voltak elfoglalva. Nem is jutott arra idejük, hogy egymással beszélgettek volna. Csak úgy futtából váltottak egymással szót. Azért a szerelem lángja égett a szívükben, azt nem lehetett eloltani. Csak szenvedtek, ahogy később elmondták egymásnak.

- Marikám, édes! Most már nem bírom, hogy ne beszélgessünk - mondta Mihály.

- Nekem is igen fájt, hogy nem tudtam magával a mi életünkről szót váltani. Mindig csak a betegségről ejtettünk szót. De talán most már lesz több időnk arra, hogy találkozzunk.

- Remélem én is Marika, hogy úgy lesz. Igen agasztott, hogy te veled mi lesz, ha elkapott volna a betegség! Annak örültem, hogy nem kaptál fertőzést. Azokat az embereket pedig nagyon sajnáltam, akik megbetegedtek. A betegek nevében, vagyis most már a felgyógyultak nevében köszönöm, hogy törődöttél az emberekkel, és hogy főzted a sok teát, meg a krumplit, hogy paszíroztad.

- Köszönöm szépen az elismerést - mondta Marika.

- Egyet azonban megfigyeltem, hogy inkább az idősebb embereket kapta el a betegség. Szerencsére mi fiatalok nem kaptuk úgy meg. Gondolom, hogy talán azért, mert a szervezetünk jobban ellent tud állni. Idősebb szervezet a betegség is jobban megtámadja. Meg azért is, mert gyenge a szervezet, és nem tud úgy ellentállni. Ezért jó ha az ember iskolázott, mert ott sok minderről esik szó. Csak egyet nem értek, hogy az urak iskolázott emberek, és ha az ember bajba van, mint most is, a főintéző nem sokat törődött velünk. Csak őneki mindenáron a munka volt az első. Én még ezek után csak a főintézőt jobban megvetem. Utálok, jó szemmel, nem is tudok ránézni!

- Igazad van Marika! Ilyenek ezek az urak! Addig kell az ember, míg tud dolgozni, hanem akkor már, nem is tartják embernek! Ez nem a mi világunk!

- De miért van ez így?

- Én is sokszor ezen töröm a fejemet. Nincsen igazság ezen a földön. Nem lett volna szabad megengedni, hogy egyes emberek, csoportok, vagy osztályok kiemelkedjenek, és mások meg alul maradjanak. A nagyapámtól többször is hallottam, hogy mindenki meztelenül születik, és amikor megszületik, akkor még egyenlő. Csak akkor nem az, amikor már pólyázzák. Mert cifrább és cifrább ruhát kap. Ezt most úgy is mondják, hogy gyerek-szobájuk volt. Azt kellene már egyszer, hogy egyenlőség legyen! Hallottam, hogy Oroszországban, 1917-ben, a munkások kerültek hatalomra, épp úgy mint nálunk 1919-ben. Azóta beszélnek az emberek titokban kommunistákról. Ezt nem szabad hangoztatni. Ha egy munkásember valami miatt felmeri emelni a szavát, nem kell hogy pártnak tagja legyen, már is büdös kommunistának mondják. Itt mi köztünk is van több ember, akik orosz fogságban voltak. Ne is haragudjál Marika, de én sem mondhatom ezt el, mert ha kettő ember, vagy három tud valamit, az már nem titok!

- Igen, értem Mihály. Köszönöm szépen, hogy ilyen sok mindent elmondott. Nem hittem volna, hogy ön még ezeket is tudja. Maga azt tudja, hogy nekem csak 4 elemim van. Az 5. és a 6. osztályos könyveket csak szorgalomból tanultam. Osztályvizsgám nincsen. De azért a falunkban én is járhattam egy héten egy alkalommal iskolába, ismétlőbe. Mondta is a tanító bácsi, hogy nem is látszik meg rajtam, hogy nincsen meg az 5. és a 6. elemim. Nagyon jószívű a tanító. Én elhittem neki, amit mondott. Mihály én ezt már magának akartam mondani, de valahogy mindig elfelejtettem. A télen az 5. és a 6. osztályt el szeretném végezni. Legalább a 6 elemim legyen meg. Csak azt nem tudom, hogy hol tegyem meg az első lépéseket. Arra is gondoltam, hogy édesanyámmal elmegyünk a tanítóhoz, és megkérjük, hogy készítsen fel és az 5., valamint a 6. osztályból levizsgázzom.

- Marika! Nagyon örülök, hogy ilyen terveid vannak! De őszintén megmondom, hogy én arra gondoltam, hogy s télen, ha nem leszek terhetekre, többször meglátogatlak benneteket, vagyis tégedet, mert csak azért megyek hozzátok, mert nagyon szeretlek.

Ahogy ezt mondta Mihály, a Marikát megcsókolta, s közöttük kis ideig csend lett.

- Marika édes! Én 4 elemet végeztem, és 4 polgárit, ha gondold, akkor segíték, igaz hogy számtant nem szerettem, de nem is igen vagyok jártas abban. Erre mondom, hogy legnehezebb a számtan. Lehet, hogy nincsen igazam, de én így vélekedem.

- Köszönöm szépen, hogy felajánlotta a segítségét.

- Marika! Már akartam kérdezni, de nem mertem. Te igen sokat jársz Végh Jánosékhoz. Ott pedig van három legény. Többször az is foglalkoztat, hogy azért jársz oda, mert valamelyiket kedveled.

- Jó is, hogy ezt Mihály most felvetette. Én is úgy vettem észre, hogy maga ezmiatt nyugtalan. Ugy van, hogy Végh Jóska, aki béres, Ilonkának udvarol. Szeretik is egymást, azt onnan tudom, hogy Ilonka nekem azt elmondta. Épp úgy, mint ahogy én is elmondtam öneki, hogy magát szeretem. A Végh néni is ezt tudja.

- Köszönöm Marika, ezt az őszinteséget.

- Még tovább mondom: Végh János, ő az idősebb, ő meg Boda Máriának, - itt lakik a pusztán - annak udvarol, de ahogy kivettem a beszédjükből, télen lesz náluk az esküvő. Mert az édesapja azt is mondta, hogy a "suszter" bandát akarja megfogadni. Híre legyen a pusztán, olyan lakodalmat akar csapni. Még azt is mondta, hogy a főintéző urat, pusztagazdát, öregbérest, csószot is megfogják hívni. Még ott van a családban Imre, az meg még olyan suttyógyerek, nem igen fordít ő a lányokra időt, inkább szeret kártyázni, meg ha teheti, akkor rugja a labdát, azért is van többször veszekedés, mert a labdát az ablaknak rugják. Ezt is mondják, hogy Imre a leventében nagyon tud birkózni, még a Hangyás boltvezető fiát is a földhöz

végja, pedig az igazán csak erős legény. Én inkább az Ilenka kedvéért megyek Végh Jánosékhoz. Meg azt hiszem, hogy én már mondtam is, hogy Végh néni igen jó asszony, és szeretek vele beszélgetni. Csak jót tanu-
lok tőle, ezt már édesanyámnak is megírtam többször. Végh néni már most
sir, hogy mi lesz ő vele, ha mi haza megyünk. Nagyon fogunk nekik hiányoz-
ni. Végh néni Ilenkát jobban is kedveli, mint engem. Lehet, hogy nincsen
igazam, de én úgy látom, ha így is van, érthető, mert Jóska Ilenkának ud-
varel. Azt tudom, hogy Jóska feleségül is venné Ilenkát, csak Ilenka nem
adott még választ, sem igent, sem nemet.

- Ugy van mint te, Marikám, hogy te sem adtál még nekem megnyug-
tató igent.

- Így van. Még nem késő, ráértünk. Meg hát lánynak is jó lenni, le-
het hogy menyecskének még jobb, ezt nem tudom, ha házas leszek, akkor majd
megtudom.

- Hiszek neked Marika! Ha nem ezt tenném, akkor nem is volnánk most
itt, sokszor olyan vagyok, mint ha nem is volna tiszta a fejem, mert csak
az jár az eszembe, hogy mit is csinálsz. Ha nem láthatlak egy fél nap, már
is minden bajom van. Hát én már csak ilyen felnőtt bolond, szerelmes és
féltekeny vagyok. Azért is kételkedtem, hogy ott van a három legény, és
azok közül valamelyik udvarel. Ami igaz, az igaz. Végh Jóska az talpra esett
legény. Hallottam, hogy buknak is utána a lányok. Szépen tud énekelni, tán-
colni, is sőt a cselédlegények közül ő tud legjobban játszani a citerán .

39.
40.

Vasárnap esti séta

Marika és Mihály úgy beszéltek meg, hogy estefelé találkoznak a
barak előtt, még abban is meggyeztek, hogy az öreg akácfák között, ahol
multkor is találkoztak.

A kijelölt helyen ott volt Mihály, meglátta Marika, aki a barak

ajtóban állt, gyorsan ott is termett Mihálynál.

- Szervusz Marika! Siettem, hogy több időnk legyen sétálni.

- Én is vártam, ki-kinéztem az ajtón, hogy nem-e vár rám. Ahogy megláttam, gyűttem is, és most itt vagyok. De boldog is volt, ahogy elmondta Marika másnap este Ilonkának, mert én is ott voltam a lakásunk előtt a lépcsőn, és ott dicsekedte el, hogy Mihály milyen pontos ember.

- Merre menjünk sétálni? - kérdezte Mihály.

- Mehetünk a kisvasut felé, vagy a téglagyárhoz, nem is téglagyár, hanem égető.

- Marika! Jövő vasárnap a községben bucsu lesz. Minden évben nagyon készülnek az emberek, hogy megünnepeljék. A bucsui sátrak a templom környékén vannak. Az a szokás, hogy már előtte való héten nagytakarítást végeznek. Kenyeret már szerda felé megsütik. Pénteken, és szombaton baromfiakat vágnak, sőt a faluban egy-két szarvasmarhát és disznót is vágnak. Mindegyik kocsmában zene lesz, sőt a kocsmák előtt is szokás, hogy bábos, és bazáros-sátort állítanak. Vasárnap sok idegen is lesz a községben, mert az a szokás, hogy az idősebbek, főleg a rokonság, ismerősök összejönnek. Délelőtt elmennek kázmisére az idősebbek, főleg a nők, nagymisére meg a fiatalabbak mennek. Ez azért van így, mert a nők délelőtt otthon főznek. Most már 5. éve, hogy mi is itt vagyunk bucsukor. Nem maradhatunk csak úgy, mint másik vasárnapokon. Ugy beszéltük meg a főintéző urral, hogy jobb legyen a vasárnapi ebéd, sütnék kalácsot is a konyhán. Több éves gyakorlat azt igazolja, hogy jobb, ha mi summások és cselédek itt a pusztán együtt mulatunk, mert a pogárok nem nézik jó szemmel azt, ha mi ő közöttük vagyunk. Ha mégis valaki közülünk elment, legtöbbször veszekedés lett a vége. Mi ezt elakarjuk kerülni, és meg is mondjuk az embereknek, hogy tartunk bucsui bált. Ha jó lesz az idő, akkor a kisdombon, az akácosban, ahol máskor is szektünk lenni. Amennyiben rossz idő lenne, akkor meg a barak épület melletti pajtában vigadunk. A Szalacska-i cigányzenekar játszik, ismerjük a zenészeket. Szalacska Somogy

megyében van, Kisberki falu mellett a szőlőhegyben.

- Én is tudom, hogy vasárnap bucsu lesz, mert mondták a lányok, meg hallettam, hogy beszéltek Véghéknél. Engem meg Ilenkát Végh néni meg is hívott bucsura. De azt is mondta, hogy szívesen látják magát. Nem szószerint így mondta, hanem azt, hogy majd a gazdaurnak a fiát is meghívjuk, mert tudják azt, hogy maga nekem udvarol, sőt azt is beszél, hogy már vőlegényem, persze én mondtam, hogy még nem. Akkor meg azt mondták, hogy ne szerénykedjek, megérdemeljük egymást.

- És te akkor mit mondtál?

- Nem volt időm, hogy válaszoljak, mert épp akkor jött át a szomszédasszony Tánzosné. Nem kellett kérdezni, hogy mi ujság, ő annélkül is mondta a magáét.

- Halletták-e, hogy a Hangyába érkezett akácmész, meg most kaptak keccakukrot, ideáig csak kristálycukor volt. Azt is beszél, hogy bucsura azok a béresek, kocsisok, gyalogmunkások egy-egy napra fél liter bert visszamenőleg kapnak, ki hány napot dolgozott aratáskor, és gabonacsépléskor. Ahogy számoljuk 8-10 liter bert kell hogy kapjunk, tette hozzá Tánzosné. Még azt is mondják, hogy Szentmiklósról a papek pincéjéből hozzák a bert. Három kocsis megy a berért és a kocsigazda. Mégcsak mondják, hogy nem jó ember a mi főintézőnk! Meg a gazda ur! Mikor ezt mondta úgy illegett -billegett, mint amikor a "Kejfel Jancsi" játékfigura a dróton ugrál.

- Jó, jó Tánzosné, de mindezeket kitől tudja? - kérdezte Végh János nagyapám. Amelyre csak azt válaszolta, hogy mit tudom én, az a mifene asszony, meghát az ura mondta.

Este Marika is nálunk volt. Másnap kérdezte:

- Mi summások nem kapunk? - kérdezte Marika Mihálytól.

- Nem tudom, még nem volt róla szó, lehet hogy a hét elején megtudjuk.

Sétálás közben érkeztek a tégláégetőhöz. Ott a réten megálltak. Elmentek a malomárokhoz. A hidnál nézték a vizet. Így mesélte el Marika Ilenkának másnap, hogy miről is beszélgettek.

- Ugye milyen jó kettesen? Nyugtatja a szemet a viznek a folyása. Nem is zavaros a víz. De mennyi bent a bürökszár! Biztos, hogy a gyerekek dobják bele,- mondta Mihály.

- Nálunk is van rét Nagydolányban. De ilyen vizesárok nincsen mint itt. Vékony kis árok vezeti el a vizet. Biztos, hogy a mi kis kunktunk is most szép, mert ki van tisztítva. Lehet, hogy most megy édesanyám a kutra, vagy Erzsike, Pistivel futnak a korsókkal. Mert mindig ilyen tájban szoktunk menni vizért. Amikor már kezd a nap lemenni, mint most. Azért itt a gölbi embereknek mégis csak jobb, mert közelebb van a kut, meg nem is forrásból kell nekik vinni a vizet. Közel van a bolt is, mert akár mikor mennek a boltba, reggeltől-estig nyitva van. Ha nincsen pénzüik, visznek tejást, csöves kukericát, vagy szemeset, még a szemes babot is átveszi a boltos.

- Maguknál hogy van Mihály?

- Nálunk egészen másképpen van, mert Szentgotthárd az járási székhely, nagy a mozgás. Több ruházati, vegyesbolt van. Legtöbb helyen már vezetékes ivóvíz van. De ahol nincsen, ott meg az udvarban van a kut. Van mozink is. Van egy olvasóköri, igaz, hogy eda inkább az iparesek járnak.

- Mihály, maga szeret olvasni?

- Nem nagyon, ha kezembe veszek egy könyvet, és lefekszem, mindjárt mennek le a szemeim. Marika, ahogy én láttam, nálunk úgy van, hogy az emberek leginkább csak akkor vesznek kezükbe könyvet, amikor otthon betegnek fekszenek, vagy amikor kórházba kényszerülnek. Én is inkább szivesebben beszélgetek bármiről, mint hogy olvassak. Szeretem, azt ha valaki mesél, úgy vagyok a mesével, is hogy mindegy, hogy mit mesélnek, csak érdekes legyen. Édesanyám, még most is szok mesélni. Mondta is már, hogy ha lesz unokája, annak sokat fog mesélni.

- Mit gondol Marika, lesz nekünk gyerekünk?

Marika elpirult, és csak úgy rávágta, hogy az Isten is úgy akarja, akkor lesz, még talán unokánk is, ezen aztán jót nevettek.

Mihály, Marikát átölelte, és megcsókolta.

- Most tovább ne, mert jön a kétökrös béres, és meglátja, ugysis már annyi mindent beszélnek az emberek, hogy én meg maga már jegyben is vagyunk.

- Szerintem nem baj, ha azt mondják. Talán igazuk is lesz. Csak beszéljenek!

- Ne haragudjon Mihály, de most már haza kell menni. Mert mindjárt besötétedik, Ilenka megpirengat, ha időbe nem megyek haza, és megkérdezi, hogy hol voltam ennyi ideig?

- De jó, hogy van az Ilenka, legalább van kitől tartania!

- Így van. Hallgatók is rá. Nagyon rendes lány, kíváncsi is vagyok, hogy lesz-e belőlük valami. Végh néni is nagyon szeretné, ha Jóska fia feleségül venné. Végh néni Ilenkával már úgy bánik, mintha menyje lenne. De Ilenka is alkalmazkodik a családdhoz. Nekem azt mondja Ilenka, hogy még nem akar férjhez menni, ráér. Jóskával csókelezik is. Elmennek együtt sétálni. Lehet, hogy most is sétálnak a barak közelében. Ilenka nem megy tovább, esetleg a kerekéskutig.

- Marika! A napokban együtt voltunk a többi pusztai vezetővel a főintézőnél, rendelet kihirdetésén, és azt mondta, hogy a körzeti orvosnak az a véleménye, illetve meglátása, hogy a vendek között csak 15 ember volt hasmenéses. A véleményük az, hogy szívósabbak, mint a másik emberek, meg nyugodtabbak is. Lehet rájuk számítani, jó munkások.

- Nem hiszem, hanem az lehet, hogy a mi szervezetünk megszokta a forrás vizet, mert nálunk csak az van. Mi sem vagyunk mások, mint a magyarok, mi csak ^{slavóknak} szlovákoknak tartjuk magunkat.

- Na, erre nem is gondoltunk, meg talán az orvos sem kérdezte az embereket,

- Tényleg Marika, akkor menjünk mert már a verebek is elültek, nem is beszélve a tyukokról!

Marika, és Mihály ugyan azon az úton mentek vissza. Pusztai csend ülte meg az egész tájat. Már az állatok által felvert por is leszállt. Mire a barakhoz értek teljesen sötét volt. Csak itt-ott egy-egy szilva-alaku sárga fény kezdett pislákolni az ablakokból.

- Jó éjszakát Marika! De ahogy kimondta, mindjárt át is ölelte Marikát, hosszassan megcsókolták egymást.

- Aludjál kedves jól!

- Maga is Mihály!

Mihály Marikát nézte, míg csak be nem ment a barakba. Mihály egyenesen haza ment. A bejárati ajtó nyitva volt. A szobájában lefeküdt. De mielőtt szobájába ment, csak annyit mondott édesanyjának, hogy Marikával volt.

- Jól van fiam, ha nem is monded, akkor is tudom, hogy csak ett lehetsz.

- Jó éjszakát fiam!

- Jó éjszakát édesanyám!

40.

Cselédlegény

Az alábbi sereket irtam, a Jóska nagybátyám helyett, mert így mondta; Csak én tudnék öcsém írni, de sok mindent megírnák, azt is, hogy szeretem Ilonkát, de még azt is, hogy bánnak velünk az urak. Öcsém irjad meg valamiker, hogy mi cselédek a pusztákon, hogy is élünk, és azt is, hogy milyen kapcsolatban voltunk a zalai és a vasmegyei szegénysorsu sumásokkal. Mert ha ők nem jöttek volna a pusztára, a mi sorsunk még rosszabb lett volna. Ők voltak azok az emberek, akik bátran az uraknak a szemükbe mondták, hogy ők nem cselédek, hanem hathónapos munkások. Jóska nagybátyám-

nak és akkor csak azt mondtam, mint 12 éves gyerek, hogy ha módomban lesz, lehet hogy megírom. Még utána is többször beszéltünk a multról, mert azt nem lehet csak úgy elfelejteni, és nem is lehet kitörölni az ember életéből, nem olyan, mint egy borospohár, hogy csak eltöröljük és tiszta.

Summás kislány a babám

Summás kislány a babám,

Nála érzem jól magam igazán,

Ő mutatta az igazi szerelmet.

Mert távol voltak a szülei.

Adott csókot, ha kellett százat is,

Jövök babám, hozzád holnap este is.

Még a munka is jobban ment,

Ha láthattam Ilenkát.

A sok kislány közül Őt láttam

enyémnek, kegyetlen világ elvette.

Kedves voltál, de mégsem maradtál meg nekem.

Ásó, kapa, kasza, villa, ezek a

summások kenyérkereső szerszámai

hat hónapig dolgoznak a pusztán,

de mégsem elég egész évben a családjuknak,

mit keresnek!

42.

Harangláb egyedül áll

Harangláb Somogy megye Gölle pusztán

csak állt.

Állandóan a harangkötél a szegen.

Bárcsak kondulna meg!

Közel a kastély, a komonder ásit.
A kövér vizcsepptől távol, mert a
dombról jött, mint a glecser
Az eb előtt fehér tányérban étel.
Akiik pedig a mezőn dolgoznak
summások, cselédek, azoknak még
csont sem jut.

Kastély, lóistálló, csikóistálló
tinóistállóban ég a villany,
de a cselédlakásban és a
summás hodályokban pislákoló
szilva alakú gyertyaláng füstölt.
Konyhónak néz ki a ház, trágyadomb a
közében.

A mi szavunkra csak az állatok
hallgatnak. Nézünk is rájuk mint
jó barátokra.

Dolgozunk csak este dalolunk,
mikor megyünk haza a munkából.
Reggel a summások sem daloltak.
Még azt hitték volna, hogy a szürkeállományban
van a baj.

Nem, azt nem tettük, még parancsra sem
1945 óta nem üres a puszta,
szél viszi az esti harangszót.

De még nincsen itthon a kenyérkereső
De még lesz nekünk is hasas zsákunk!
Szivárvány is lesz a muló pusztán
Mi bölcsességre, csodákra, mi nem várunk!
Ha futunk, és ha kell a lángok között is megállunk!

Tudtuk, hogy él a nép, és azt is tudtuk, hogy
van egy olyan nép, akik eljönnek bennünket
felszabadítani!

A sárga rög, a gyávát, barát egyaránt betakarja.

Agyunkba markolnak az unokák.

Ne azt higgyétek, templomba járók, hogy örök az imátek.

Hogy senki nem mond rátok átkot.

Dolgoztunk, hogy volt mit zabálni az uraknak!

Pusztuljanak a herék!

2
43.

Visszamaradt emlék

Inámpusztán jártam, és ezt láttam.

A régi pusztán negyven év múltán.

Az egykori kastély előtt elburjászott részen

Ahol valamikor a cseléd, és a summás világban
jelentkeztünk munkára.

A régi harangláb széteső, rokkant állapotban áll.

A kifaragott, görcsös, szétterpesztett haranglábban a
balta, a fejsze nyomait az idő elgyalulta.

A bütykös akácfa, amelyből faragták, már régen
lehullatta a termést. Erős lábon áll,

de támogatásra szüksége van, nehogy eltörjön.

A harangláb tetőzete dirib-darabra hasított deszkából
volt összetákolva. Ki tudja, hogy él-e még a készítője?
Vagy az, aki közben meg-megjavította. Tanukélan mester-
ember szerszámának a nyomait viseli.

Bizony a hosszú, kegyetlen évek, az aggastyán, szakállas
haranglábát nem kimélték meg. A táj szégyenfoltja.

A puszta a történelem sorsfordulója idején úgy ki-
ürült, mintha járvány pusztított volna.

A harangláb kötele elernyed, fonyadt, több helyen
keléses, varancsos. Minden pillanatban várható, hogy
elszakad, és a harang susogó hangon megkondul, és em-
lékeztet a régi summás cselédvilágra.

Bizony, keserű, hűvös, fagyos a sorsa. Rekedt kongását
már senki itt apusztán nem hallja.

Ha itt ember megfordul, csak megnézi, és megy tovább.
Meg vannak számlálva a napjai.

Beteg, de nem fertőző, itt járvány már nem pusztít.

A pusztító viharban egyedül háberog. Ha megkondul, senki
sem hallja.

Végzettségben, megkötözve egyedül áll. De hogy mire vár,
Az senki nem tudja.

9
4/4.

Bucsura készülődés

Sajnos a nagyszüleimnek nem volt kiterjedt rekonsága, mert nagy-
apám testvérei meghaltak. Nagyanyámnak egy testvére élt Kaposváron, Köl-
csei Ferenc utca 15 szám alatt. Szegény sorsban élt, mert a férje Csontos
Gyula, a váresi köztisztaságnál volt alkalmazva. A fiai már gyári munkások
lettek, sőt József a legidősebb Kaposváron a Korona Étteremben pincérinas
volt. Később Pécsre került. Még most is itt lakik, Perczel utca 11 szám
alatt. Közelebb van a 80 évhez, mint a 70-enhez.

Még a mai napig is így emlékszem vissza:

- Édes fiam, Jóska! Még ma este menj el a summásgazdához, és a
feleségéhez, valamint Marikának aki udvarel, azt is hívjad meg a bucsura.
Más vendégeink úgy sem lesznek. Lesz mit enni. Mert kettő héten át töntem

a 4 révét is. Amennyi csibe kell, vagy öreg tik, azt is levágom. Mondták az asszonyok, hogy a bucsura a faluban a mézárós is vág disznót, marhát. Veszünk, hogy legyen mit enni. A héten kevesebb tejet vesszünk a csarnokba, hogy legyen tejföl, turó. Ugy néz ki, hogy a mák is jó lesz vasárnapra, azt sem kell venni. Sütök kalácsot, lesz mákos, diós, kakaós, és még nyujtek rétest is, lesz turós, mákos, káposztás, de még ha lehet darásat is sütök - mondta nagyanyám.

Egyik nap beszéltem a lányokkal, Marikával és Ilenkával, és mondták, hogy eljönnek segíteni, nem leszek egyedül. Tudom, hogy bor is kell. Az meg a ti gondotok lesz. Beszélj fiam apáddal, és menjetek el a faluba és hozatok, nehogy szégyent valljunk az emberek előtt. Tánconné mondta, hogy kapunk bort. Nem tudod hogy mi van?

- Édesanyám én is kérdeztem, de biztosat még nem mondott senki sem. Van még idő, mert még csak szerda van. Ha adnak is, akkor is csak szombat estefelé. És valószínű, hogy csak pénteken mondják meg.

- Menj csak fiam! És hívjad meg a gazda urékat! Tudom, hogy lesz is miről beszélni a népnek, de csak hadd beszéljenek, azért van a szájuk. Ha azzal törődnek, hogy ki mit mond, akkor az ember még a lakásból sem menne ki.

- Ja, még azt nem is mondtam, figyelj csak ide fiam! Már azt is beszélnek, hogy mi Vas megyéből, vagy Zalából származunk, mert hogy mondjuk, azt hogy illen, ollan, amolan, meg hogy ripityánkín, huszivonyi, rángati, kapkodi. Igazuk van, mert míg fiatalok voltunk apáddal, tudom hogy az ő testvérei zsellérek voltak, és jártak pusztákra summásoknak. Hát ezért is van, hogy mi ilyen szoros kapcsolatba vagyunk velük. Én azt már el is mondtam a summásgazdának, de ha nem is mondtam volna, ő akkor is tudja, mert az apáddal együtt volt tényleges katona. Tud ő mindent a származásunkról.

- Jól van édesanyám! Én már is megyek. Mert hátha lefeküdnek. Nem is kések sokat, gyorsan visszajövök. Hát akkor el is megyek.

- Csak okosan beszélj, nehogy belesülj, amit akarsz mondani!

- Ne féltsen édesanyám!

- Jó estét kívánok! Gazda ur!

- Jó estét fiam! Tessék csak ülj le. Minek köszönhetem a látogatást. Csak nincsen baj?

- Hála istennek, az nincsen, - azért jöttem gazda ur, hogy magát, feleségét, meg Mihályt vasárnapra meghívjuk, mert akkor tartjuk a bucsut. Édesanyám, és édesapám mondta, hogy hívjam meg magukat.

- Rendben van fiam! Ott leszünk. Miért ne? Apád katonabajtársam. Együtt voltunk katonák, nem is mondom tovább, ismered, hogy hol, hiszen annyiszor elmondtuk már. Na, és nagy bucsut tartottok?

- Ugy néz ki, hogy igen, mert édesanyám szereti ha a háznál vannak. Azt is szereti, ha mindenki jól érzi magát. Ha a cigány oda jön játszani, onnan csak késő este tud elmenni.

- Na épp most jön a Mihály fiam.

- Jó estét Mihály! - mondta Jóska bátyám, mert én is ott voltam vele. Azért jöttünk, az öcskössel, hogy magukat bucsura meghívjuk.

- Köszönöm szépen Jóska! Elfogadom.

- Ott lesz Marika, és Ilonka is, - mondta Jóska bátyám.

- Hát ugy is csak ugy 11-12 óra körül megyünk! Ugye apám?

- Persze fiam. Vasárnap délelőtt lesz még mit csinálni. Többek között az első és a második heti napszámot össze kell gyűjteni, és le is kell még írni.

- Meg lesz, reggel mindjárt annak állunk neki - mondta Mihály.

- El is megyünk gazda ur! - mondta a bátyám.

- Jó éjszakát!

- Jó éjszakát fiam. Köszönjük a meghívást.

- Mihály! De hát a pusztagazda is meghívott bennünket - mondta a felesége.

- Tudom. Nem megyünk oda. Hanem elmegyünk a Végh János barátomnak a családjához.

Meg is mondom hogy miért, mert ha a gazdához megyünk, ott állandóan csak a munka, meg a munka. Nem is igen tud az másról beszélni. De ha Jánosékhoz megyünk, akkor ott esetleg ha katonaeletről esik szó, de az meg nem olyan unalmas. Én is szeretek dalolni, meg a János is, habár ő igen csak nehezen veszi a levegőt, de azért ha egy-két pohár bort iszik, jobban tud dalolni. Meg hát ott lesznek a gyerekek, azok majd segítenek.

- Hát jól van. Csak nem tudom, hogy én ott tudok-e lenni ebédre?

- Miért nem?

- Hát azért, mert Juliska a helyettesem, nem igen szereti ha nem vagyok ott délben az étel kiosztáskor.

- Most az egyszer, ha nem leszel ott, nem dül össze a barak konyhája, és ki is méri az ebédet. Vacsera meg hideg lesz, mindenki azt eszik, amit talál, saját magánál. Hiába is főznénk vasárnap estére, ugy sem lennének ott talán még 30-an sem, mert elmennek a faluba a bucsuba, és estefelé meg már ugy is táncolnak a fiatalok.

- Aludjunk, mert mindjárt reggel lesz! Ki tudja, hogy holnap aztán mikor tudunk lefeküdni?

- Ha jó is érezzük magunkat, akkor sem maradhatunk tovább, mint esetleg 10 óráig. Mert kevéssé kell csinálni, és hajnalban már dagasztani kell a kenyereket - mondta a gazda felesége.

- Hát az igaz, asszony. Na, de majd meglátjuk, hogy is sikerül, nem érdemes előre találgatni, ugy is mindig másképp van, mint ahogy az ember elképzei. Általában akkor sikerül valami, ha előre nem készül fel az ember.

- Így van Mihály - mondta a felesége az urának.

44.
45.

A templom védőszentje Nagybeldegasszony. Minden évben ezen a napon tartotta a község és a pusztai lakosság az évi hagyományos bucsut. A mi családnk is nagyon készült a bucsura. Én mint gyerek, már hónappal előtte gyűjtöttem össze a pénzt. Egy héttel előtte már megjelentek a ringlizőzök. Reggel, mikor vittem a csarnokba a tejet, falovakat, kecsikat nézegettem. Sőt már azt is kinéztem, hogy bucsuker melyikre ülök fel. Az igazi gyermek-éveimnek egyik legemlékezetesebb élménye a bucsu napja.

Korán reggel már felkeltünk. Első felkelő nagyanyám volt. Ő ébresztette nagyapámat. Még engem hagyott kicsit aludni, de azért már féligmeddig ébren voltam. Tudtam, hogy nagyanyám mit dolgozott. Első teendője az volt, hogy megrakta a tüzet. Tett fel vizet melegedni. Minden este a vizesedényeket meghordtuk, hogy reggel ne kelljen kutra menni. Abban az időben fateknőben mosakodtunk. Még ha nem is ébresztett volna nagyanyám, akkor is felébredtem, mert kint az udvaron, már kopácsoltak az emberek, mert a favágítón vágták a fát. Volt aki fűrészelt a hasábfát, legtöbb férfi, s nő nagyfejszével, vágta a fát. Mindig jó nagyfejszénk volt, borotvaéles. Olyan szőlőkaró vastagságúra elhasítottuk a hasábfát, és 40 centiméter hosszúra vágtuk. Ha így vágjuk a fát, annak sok fergácsa volt. Nem vezett azért kárba, mert azt is összeszedtük, sőt az volt a gyujtós.

Bucusu reggelén mondta nagyanyám nagyapámnak, János kellene vágni fát, mert kevés. Igencsak sok kell, mert a kemencét is be kell fűteni, még van mit sütni, minden kalácsot tegnap nem értem rá megsütni. Meg a rétest ma kell hogy megsüssön.

- Jól van. Megcsinálok, úgy is gondoltam, hogy én rám vár, szokás szerint. Ha megvágom a fát, akkor meg kell menni kutra vizért, de már is jó volna, ha a mosléket is elkészíteném. Utána meg menni kell a teheneket etetni- mondta nagyapám.

Én hol a nagyanyámnak, hol a nagyapámnak segitettem. Volt amikor mindegyik adott valami munkát. Nem tudtam szó nélkül megállni, valamit mindig

mondtam. És olyankor mondták, hogy "te gyerek, már megint dudegsz"! Igazuk volt, mert csak nem tudtam megállni, hogy ne beszéljek. Az is megtörtént, hogy úgy csináltam, mintha nem is hallottam volna. De azért egy-két perc múlva már is mentem, és végeztem, amire megkértek.

Közben hazajöttek a nagybátyámék is, mert ők nem aludtak otthon, hanem az ökrösistállóban. Mindjárt azt kérdezték a nagyanyámtól, hogy mit kell segíteni? Volt mit. Egyik ment kutra vizért, kettő kannával. A másik bátyám meg elment a kertbe, és monyászott ki krumplit, a beker alól. Még zöldséget is ásett ki. Nagy volt a szárazság, és csak ásóval lehetett kiszedni a zöldséget. Közben jött a kanász, cserdás és az állatekat kellett kieresztetni. Rendet kellett csinálni az ólban, istállóban, mert ki kellett a trágyát herdani. Az állateknak a helyét tisztára kellett seperni, hogy mire estére haza jönnek felszáradjon. Volt mit furni, mert nagyanyám, a kanásznak és a cserdásnak adott kalácsot, és egy-egy üveg bort. Ez szokás volt a pusztán, mert mások is ezt tették. Ilyenkor az is szokás volt, hogy a pásztrok előbb haza engedték az állatekat, a legelőről, mint másik napokon. Nem volt nyugalom, mert mindig volt egy-egy anyadisznó is, amely nek szőpos malacai voltak. Azek aztán sirtak az ólban.

Közeledik a dél, mert nagyon csodálkoznak azok a malacok - mondta nagyanyám.

Ilenka és Marika summéslányek korán reggel jöttek segíteni a nagyanyámnak.

- Józsika!

- Tessék nagymamám.

- Gyorsan szaladj el a kertbe és hozzál tököt, mert gyün haza a disznó szeptatni! Ott van a helyén a kismagykés, és darabold össze, dobj egy-két marék korpát a tökre, és öntsél rá vizet!

Mentem is minden szó nélkül. Nagyon szerettem nézni, amikor a kismalacok szeptak. Nekünk, de másoknak is itt a pusztán a magyar fehérszörű mangelica disznók voltak. Ugy is mondtuk, hogy szegényembernek a disznaja.

Mert volt husa is, de zsirja is. Ha jól megérett a szalenája a disznónak, csak úgy csepegett a zsirja. Az volt a hátránya a magyar mangalicának, hogy keveset malacozott, 5-6-ot hozott a világra. Az volt az előnye, hogy nagyon gyorsan fejlődtek. Ugy mondta nagyanyám, hogy nem baj ha kettő is van, annál szebbek lesznek. Nem huzza el úgy az anyját, meg előbb is befog görögni. Itt a pusztán az volt a szokás, ha valaki érkezett látogatóba, akkor annak megszektük mutatni az állatekat, ezért is lehet azt az embert megismerni, hogy paraszt származású, mert szeret dicsekedni, hogy mijük is van. Ez egy régi szokás. Bucsuikor több idegen is állt a disznóólaknál, nézték az állatekat. Az is szokás volt, hogy augusztus hónapban fogtuk be a hizónak való disznót. Ha a szerencse is mellettünk volt, azt csináltuk, hogy a múlt évi süldőt fogtuk be hizlalni. Még azt is megfigyeltük, hogy ledobta-e a szőrét, mert ha nem, akkor nem volt egészséges az állat. Sajnos olyan is volt, hogy télen megfázott az állat, és tüdőgyulladásos volt, igen csak visszamaradt a fejlődéssel.

A sek sürgés-forgás következtében jobbnál-jobb illatek terjengtek a konyhából.

A bucui ebéd baremfihus leves volt, háziasszonyok pókháló vékonyra szelték el a levestésztát. Főtt hus, pörkölt, kirántott baremfi, vagy disznóhus volt. A hushez rizsa, krumpli, de még főtt hushoz volt paradicsom mártás is. Savanyuságnak uberka, káposzta volt. A husféleségek után került az asztalra frissen sültt mákes, turós, diós, káposztás, darás, krumplis rétes. Majd utána mákes, diós, kakaós sültkalácsok felszeletelve. Volt is terület asztalkám. Göllében termett noha, és otthelló bert ittak, 30 fillér volt literje, a kecsmában meg 60 fillér egy liter bor.

Bucsu napján délben, sőt este, de egész délután a nagyszobában tartozkódtunk. Mivel nem volt akkora hely, hogy kényelmesen el lehetett volna férni, az ágyakat szétszedtük, és már is tágasabb volt a szobában a hely. Szépen összejöttünk: mi voltunk a családban hatan, nagyanyám, nagyapám, Jóska

János, Imre nagybátyáim, és én. Megjelentek a meghívott vendégek, summás-gazda, felesége, fia és ott volt Marika, Ilenka. Később, délután jöttek a nagybátyáimnak a bajtársai, és másik summáslányok, asszonyok, férfiak. Olyan szép számmal voltunk, hogy szinte felért a bucsui összejövétel egy kisebb fajta méretű lakodalemmal. Még viccesen mondták is a jelenlévők, hogy ezzel a költséggel a Marika -Mihály, és Jóska- Ilenka eljegyzését is meglehetne tartani. De mennyire, hogy meglehetne tartani. Karácsonykor meg az esküvőt. A fiatalok csak meselyegtak. Hogy ki mit gondolt, azt csak ők tudták. Ahogy állt az ebéd, úgy egymás után jöttek a cigányok kéregetni, házalnak, míg nem kaptak valamit, addig az ajtóból nem távoztak el. Így mondták "Örzse néni! A jó isten áldja meg, még a porát is, de sok mindent készített. De meg enném, meg a gyerekek!

- Itt van nesztek! De most menjetek, mert nem érek rá veletek foglalkozni! - mondta nagyanyám.

- Jó, jó Örzse néni, márn is megyünk. De ha kell fát vágni, vizet hozni, szóljon ám! - mondták a cigánynők.

- Jól van, most nem kell. Jöttetek volna reggel, akkor kellett. Arra már a cigányok nem válaszoltak. Mentek tovább a másik házakhoz kéregetni. Nem volt nyugalom, mert jöttek a hegedüs-cigányok, kettesével, de volt aki egyedül cincogott a hegedűjével.

Akker volt az a nóta, hogy "Sárgul már a kukericaszár,
vadvirágos, madárdalos a határ."

Meg ez is akker volt nóta: "Zöld a kukerica Kati
téged itt kell hagyni ^Ati,
sej három évre be kell rugolni Kati.

Ez is igen elterjedt volt: "Jaj de sáres, jaj de sáres a göllei
utca, jaj de sokszor háromszázszor végig
megyek rajta.

Jártam hozzád harminchathónapig,
de minden áldott este hitegettéél

mást szerettél, verjen meg az Isten.
Sok jó estét, sok jó estét mondtam
az anyámnak, hogy vádoljon el,
vádoljon el engemet fiának.
Vádoljon el kedves édesanyám!
Én már haza jöttem, est a betyár
hárem évet sirva letöltöttem.

Többek között még ezt is énekeltük:

Kicsiny vagyok, de nagy bennem az akarat,
néha-néha kimulatom magamat.
Nézd el babám, ezt a csekély hibámat.
Esik az eső, a Balaton is megárad.
Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
hát te bajtárs házasodni hevá mész,
elmegyek a bábasszony lágyáért,
elveszem a lányát az anyja hivataláért.
Sárga a csikó, sárga a gereg rajta.
Most akartam hozzád menni rajta.
Most akartam veled beszélgetni,
de itt van az idő el kell masézni.
Sej anyám, anyám, kedves édesanyám.
De szomeru a vasárnap délután.
Házunk előtt szépen muzsikálnak,
engemet pedig visznek katonának.

Ugy délután 2 óra felé megérkezett Orsós Jóska és 3 társa,
hegedűvel szebbnél-szebb magyar nótákat játszottak, summásgazda, felesége
Jubiska nevezetű summás-asszony, nagypápa, és még mások is az asztal mellett
ahogy ültek, úgy énekelték. Ugy este felém már táncra is perdültek. A zené-
szek elakartak menni. Talán nem is annyira elmenni akartak, hanem azt sze-

rették volna megtudni, hogy mennyit is keresnek. Mert mondták, hogy máshol is kellene játszani.

Nem engedték el őket. Ott voltak egész estig, míg csak a vendégek el nem távoztak. Seha nem felejttem el. A 4 zsebzárnak nagyapám 10 pengőt, a summásgazda meg 5 pengőt adott. Annyira megörültek a cigányok a pénznek, hogy még el sem lehetett volna őket onnan küldeni. Közben a legények is a bucsuból haza jöttek és azok is adtak még a cigányoknak 1-2 pengőt. Az is szokás volt, hogy a legények a lányoknak vettek bucsufiát, általában bábszívet, melyben tükör is volt. Ittak márcet, ettek egy-két szelet diányét, fagyit is. Felültek a ringlisre. A két ut szélén több sátor volt, legtöbb bazáros volt. Ahol lehetett vásárolni, zsebkést fésűt, hajcsatekat, óraszíjat, nadrágtartót és nadrágszíjat. Szípkát, dexnit. Többféle játékot. De itt voltak a bonyákok is, akik a hasukon tartottak egy táskát, abban aztán sokféle bazár volt. Mondták, hogy "sógor, sógor, itt vagyek!" Nem hiányoztak a kikiáltók sem.

Ide figyelj te Gyula,

mit árul máma a Kaposvári Gyula

Máma pénzért, holnap ingyér.

A szerencsejátékosok is itt voltak:

Itt a piros, hol a piros,

aki megnyeri az elviszi!

Ide tegye az ujját!

Lánc közé, ha bent marad az ujja,

megnyerte, elvitte!

Figyeljenek emberek, itt lehet nyerni!

Nem kell érte dolgozni!

Most magamról egy pár mondatban; a megtakarított és a kapott pénzzel együtt 2 pengőm volt. Nagyon meg kell gondolnom, hogy mire is adjam ki a pénzt, mert sok mindent szerettem volna vásárolni. Azt már korábban elképzeltem, hogy mindenképpen veszek egy zsebzárnát a bazárosnál, azt meg-

vettem, 30 fillérbe került. Több sáternál is szétnéztem, hogy még mit tudnák venni. A legolcsóbb 24 filléres dolgek voltak. Vettem egy zsebkést, amely fanyelű volt, az meg 40 fillérbe került. Nagyon szerettem volna venni egy szájharmonikát 70-80 fillér volt. Többször is elővettem a zsebeből a pénzt, de csak vissza-visszatettem, ha megvásároltam volna, akkor meg már nem is igen maradt volna pénzem. Mindig szerettem volna pénztárcát, hát akkor legtöbb olyan patkóalakú volt, akinek kevés pénze volt, annak nagyon is megfelelt. Az is a legkisebb, 30 fillérbe került, úgy gondoltam, hogy ha nem is lesz pénzem, de bukszám az legyen. Ha több nem is, de azért pár fillér csak lesz bent. Megvettem. Mindjárt félre is mentem az egyik sáternak a végébe, és a pénzem a pénztárcába tettem. De boldog is voltam! Örültem, hogy van pénztárcám. Még volt egy pengőm egészben. Gondoltam, hogy az mégis csak igen árva egymagában. A dinnyeárushoz mentem és vettem 10 fillérért szelet dinnyét. Nem is tudom hogy hányszor, de többször is meg-megnéztem a pénztárcámban, hogy mennyi pénzem volt. Nem azért, hogy nem tudtam, mert pontosan számontartottam, hogy 90 fillérem van. Csak annak a hatása alatt voltam, hogy már nekem is van pénztárcám. Mikor kivettem a zsebeből, még ki is huztam magam. Ugy megmozgattam, mint ha több is lett volna bent. Pontosán 3 darab 20 filléres, és 3 darab 10 filléres volt. Azt is gondoltam közben, hogy nem fogom a többi pénzemet elkölteni. De elmentem a ringlishez, csak nem tudtam ellentálni, hogy ne szálljak fel. Egy kör a ringlisen 10 fillér volt. Arra a lóra ültem, fel melyet már előtte való napokon kinéztem. Itt a ringlisenél jó ideig le is tanyáztam, mert megtudtam, hogy ha 5 kört hajtek, akkor egyszer én is felülhetek. Hát én 3-szor egymásután azt meg is csináltam. Így aztán 4 alkalommal ültem a ringlisen. Azt meg külön is élveztem, hogy hajthattam a ringlist. A ringlist 5-en hajtottuk, igazi kollektív munka volt. Kiabálta a tulajdonos, hogy gyerünk már! Hajtsátok jobban! Volt egy trombitás, és egy dobos, valamint egy cintányéres, volt is nagy zene-bona. Ez volt a bucsu csendjének a felkavarója.

Csengetésre indult és arra is állt meg a ringlis. Volt a ringlisnek 3-4 kutyája, néha-néha azok a rongyek közül előbujtak és égtelen ugatásba kezdtek. És futkároztak a ringlis alatt. Volt is az állateknak sok nézője. Míg a pénzt szedte össze az egyik tulajdonos, volt ott egy erős, izmos férfi, aki meg mutatványszerűen olyan egy méter hosszú kardot nyelt le. Nagyon sok nézőt odacsalt a mutatványával. Annak idején úgy mondtuk, hogy szemfényvesztő. Ugy láttuk, mint ha tényleg lenyelte volna a kardot. Ez a férfi erőművész is volt. Mert az egyik kecsiből kivezetett egy öregnek látszó tigrist, és azt annyiszor a földhöz vágta, amennyiszor csak épp akarta. Ennek a jeleneteknek is sok nézője volt. De volt egy nő, aki az emberek között járt-kelt, és tányérezett, 1e-2e fillért dobtak az emberek a tányérba.

Itt a bucsuban szokás volt, hogy a kereszttségi, vagy a bérma-szülők a gyerekeknek ajándékot vásároltak. Mikor haza mentem kérdeztem a nagyanyámtól, hogy nekem ki a keresztanyám, vagy a bérma-szüleim? Amelyre azt válaszolta, hogy Cseperki-pusztán laktak valamikor, de hogy most hol laknak? Ő azt nem tudja, hát hogy is tudhatta volna, amikor mi mezőgazdasági cselédek minden évben, vagy pár év múltán, egy másik pusztára költöztünk. Nem úgy voltunk, mint a parasztság, hogy egy faluban lakott, születésétől kezdve haláláig. Én erre szokom mondani, hogy nekünk cselédeknek, nem volt érdemes még fát sem ültetni, mert mire az megnőtt, és hozott volna termést, a pusztáról már is elköltöztünk.

Kezdett esteledni a bucsuban is. Ittam márcot, mely 1e fillérbe került, már csak 8e fillérem volt. Vásároltam egy óraszíjat, az is 3e fillér volt. Most már csak 5e fillérem maradt. Semmi képpen sem szerettem volna, hogy a pénztárcámnak lakója ne lett volna. Vettem magamnak egy csomag cukrot, 1e fillérért. Üres kézzel nem mehetek haza, egy-egy csomag cukrot vásároltam a mamának és a papának. Még maradt 2e fillérem. Hogy több pénzem legyen a pénztárcámban, az egyik 1e fillérest felváltottam 2 filléresekre,

igy aztán 6 darab pénz volt a pénztárcámban. Nagy örömmel mentem haza, hogy mennyi mindent vásároltam, és még van pénzem, valamint pénztárcám. Ugy vettem ki a zsebemből a pénztárcámat, otthon is, hogy a vendégek is látták.

- Mennyi pénzed van Öcsi? - kérdezte a summásgazda.

- Kettő pengőm volt összesen, és egy pengő 80 fillért elköltöttem, és még van 20 fillérem,-válaszoltam.

- Hát azt miért nem költötted el?

- Azért, hogy legyen a pénztárcámban pénz.

- Mit szeretnél még venni?

- Szájharmonikát!

- És az mennyibe kerül?

- Az 80 fillér, vagy egy pengő.

- Nagyon szeretnél venni?

- Igen.

- Zsebébe nyult, és egy pengőt átadott.

- Köszönöm szépen.

- Szívesen.

Sötét volt már. A bucsusek is összezsugorodtak. De a falban a kocsmá előtt volt egy bábes, és egy bazáros sátor. Még az este elmentem megvettem a 80 filléres szájharmonikát. Semmi másnak nem örültem, annyira akkor, mint annak. Még éjszaka is velem volt, mert a fejem alá tettem. A következő napokban is a pusztán vízherdó voltam. Amikor üresen mentem a kánával, gyakoroltam a muzsikát. Pár nap alatt már több nótát is tudtam játszani. Igen csak féltett tárgyam volt. Zsebkendőbe tettem, hogy még csak véletlenül se kerüljön a lyukakba szmét. Attól nem kellett tartanom, hogy dohányper kerül bele. Hanem inkább kenyérmorzsa, vagy a kabátnak a zsebbélés rojtja.

Ugy tűnt, hogy minden szépen le fog zajlani. Ha megálltam, tisztán lehetett hallani hogy a pusztá summásbarakja felől ütöges zene hallatszott.

Az igazi repegős csárdást játszották. Először haza mentem. Kértem engedélyt a nagyszüleimtől, hogy elmehessek a bucsui bálba. Még nálunk is vigadtak, mert a summásgazda felesége és pár summás ott daloltak. A Jóska cigány-zenekarával már elment. Nem volt még öreg este, mert 9 óra lehetett. Hallottam, amikor a summásgazda mondta, hogy éjjelig lehet mulatni, de inkább előbb kell zárórát elrendelni, hogy az emberek kitudják magukat pihenni. Több munkás is kérte a gazdát, hogy legalább egyszer engedjék meg, hogy hajnal 2 óráig mulathassanak. És másnap délig lehessen pihenni. Mondta a pusztgazda, hogy arról szó sem lehet. Volt a munkások között, akik megjegyezték, hogy az ő falujukban a bucsu, másnapján még szórakeznek, ezt sullyal bizonyították a vend. származásuak. Csendes, kemoly emberek voltak, és csak ugy jóhiszemüleg vetették fel, és mondták, hogy náluk milyen szokás is van, hogy másnap is tartják a bucsut. Nem vették figyelembe a fiataloknak a kérését.

Rendben, nyugodtan mulattak. Éjjél előtt megjelent a csendőr járőr. Magukhoz hívták a legények közül azokat, akik rendezték a bált. Jóska bátyám is azok közé tartozott. Sőt a summásgazdának a fia is, Mihály. Még annak volt a csendőrök előtt legnagyobb szava.

- Legények! Látjuk, hogy jól érzik magukat. Egy óráig csak mulassanak. De utána egy perccel sem tovább! - mondta a járőrvezető.

- Igen is szakaszvezető ur! - mondták a legények.

- Te gyerek! Mit keresel itt? Miért nem alszol már! - mondta a csendőr nekem.

- Nem vagyok álmos, őrmester ur!

- Jól van, akkor csak nézzed, hogy táncolnak!

Persze, hogy nagyon ragadtak le a szemeim. A tánc a pajta alatt volt, és ott volt zsupp, és arra ráfeküdtem. Közben el is szundikáltam. Kitartottam egész záróráig. Én is akkor mentem haza, amikor a nagybátyáim. Megfogta a vállamat János nagybátyám. És csak annyit mondott, hogy "öcsém, nem kel-

lett volna neked ilyen sokáig fenn maradni."

- Nem vagyok álmos! Nem ismertem el, pedig igen csak álmos voltam. Másnap reggel mindenki a munkahelyén volt. Lehetett látni az embereken, hogy még sem voltak olyan vidámak, mint máskor. Délben 12-13-ig ebéd-szünet volt, ahogy az emberek megették az ebédet, csak úgy ragadt le a szemük. Aludtak is mint a bunda. Akkor is a gabonacséplésnél voltam. Itt a pallér a pusztai csósz volt. Nem vágott lépcsőt a munkások hátán, hogy feljebb törekedjék. Saját szakállára 15 perccel tovább hagyta az embereket pihenni. Az egyik etető megjegyezte, hogy már egy óra 15 perc van.

- Nálam csak egy óra van - mondta a csósz.

- Lehet, hogy megállt az órája? - vélekedett az etető.

- Elővette a zsebéből a nagy dekxaórárt, dینگálta a fejét, hát ez tényleg hogy megállt. Valóság az volt, hogy nem állt meg, hanem ő azt szándékosan tette. Ez nem maradt csak úgy, annyiban, mert másnap a csószt a pusztagazda magához rendelte, és felelősségre vonta. Utólag megtudtam azt is, mert beszéltek az emberek, hogy a fertáj pénzből 5 pengőt levontak. Nem lehetett azt titkolni, megtudták a munkások. Más módon nem tudták meghálálni, mint egymás után három este szerenádöt adta a csósznek a lakásának az ablaka alatt. Annak megtörténtét a pusztai vezetők kezdték vizsgálni, hogy ki volt annak az értelmi szerzője, de nem tudták meg. Mikor a csósznek a krumpliját kellett szedni, vagy a kukericáját, egy félnap alatt a munkások elvégezték vasárnap. Halász Jóska bácsinak volt a legtöbb tekintélye a pusztán a munkások között. Ezt tudta az intéző is. Olyat soha nem tett, amiért a cselédkönyvét kiadhatták volna. Emberséges volt a munkásokhoz. Az 1935-ös években közel volt már a 60 évhez. Nem tartották az urak nagytudásu embernek. De ha valamit helyre kellett hozni, akkor őt kérték meg, hogy beszéljen az emberekkel, mondta is "na most jó vagyek! miker baj van!" Inkább egy perccel előbb mondta azt, hogy huja!, mint később, és később mondta, hogy huja, lejárt. Annak örült, ha a munkásoknak pár perces pihenőt tudott

adni. Ezt azért is irtam le, mert ilyen is volt a pusztán. Sajnos csak egy ember. A több mind az uraknak a malmára hajtotta a vizet.

Az 1935-ös évben a gabonacséplés elég türethősen ment, mert augusztus hónapban nem sok csapadék hullott. Az volt az uraknak a parancsa, hogy legkésőbb szeptember 29. napjáig el kell végezni a gabonacséplést. Ez Mihály napja volt. Eddig adták meg az uzsonnát. Mivel, hogy az időjárás is kedvezett, így a kenyérgabona cséplését időben befejezték. Csak utána lehetett a részes-aratóknak a gabonájukat kicsépelni. A részesaratók gabonája pusztagokba voltak rakva. Október hónapban megkezdődött a cukorrépa szedés, valamint a kukoricának a törése. Nem volt szünet a pusztán. Első napokban a summások napszámban kezdték szedni a cukorrépát. Nem voltak megelégedve a teljesítménnyel a pusztai vezetők. Ugy egyeztek meg az urasággal a summások, hogy általában szedik ki a répát. Az miatt volt is nézeteltérés. Mert azon voltak az urak, hogy minél kevesebb pénzt keljen kifizetni a munkáért. Munkások is tudták, hogy mit miért, mennyit lehet kérni. Négyyszögölenként mérték fel a területet, és a munkások összeálltak, úgy szedték a répát. Négyyszögölenként csak 1 pengőt akartak fizetni, de annyért a munkások nem fogadták el, hanem 2 pengőt kértek, melyet megkaptak. Ha egész nap dolgozott egy ember, jó volt ha 2 négyyszögöl répát ki tudott szedni, azt lekerenázni, és összerakni. De még akkor is csak 4 pengőt keresett. Igaz, hogy a 4 pengőnek jó vásárló értéke volt, de azért a nehéz munkáért nem volt megfizetve. Mindenképpen nehéz volt a répaszedés, mert ha száraz volt a föld, akkor kinszenvedés volt kiásni, sőt ásóval nem is tudták, hanem csákánnyal, vagy veremlőkapával. Az volt jó, ha leázott a föld, de még akkor is ásni kellett, volt arra külön szedővilla rendszeresítve. Meg volt határozva, hogy a répának mekkora kerénáját kellett levágni. Ott kellett levágni, ahol a levél kihajtott. Annak ellenére, hogy ez volt az egyik legnehezebb munka, azért a munkások szorgalommal végezték, mert jobban kerestek, mintha napszámba végezték volna.

Több munkás is volt, akik kerán hajnalban már megkezdték a munkát, és késő éjszaka is végezték, hogy lássanak petróleumos viharlámpával világítottak. A munkások ilyenkor önellátók voltak. Reggeli és a vacséra hideg-élelem volt. Mivel minden hónapban kettő kiló szalennát kaptak, azt ilyenkor ették, de vettek tejet is a cselédektől. Mikor nekünk is volt tehenünk, akkor minden nap adtunk a summásoknak tejet. Inkább edaadtuk önekik, mint a csarnekbba vittük volna.- Ők is megfizették, nem kivánták ingyen. Pentosan kifizették a tejet. Uberkát, paprikát, paradicsomot is a családoktól kapták a summások. Ilyen tekintetben is igen becsületes emberek voltak, nem mentek el lopni. A kukerica szedését végezték napszámban is, teljesítmény alapján is. Az idősebb summások, akik úgy érezték, hogy nem bírják a nagyobb iramot, azok napszámban dolgoztak. De a fiatalok teljesítmény szerint szedték a kukericát. Minden le métermázsa volt az övüké. Bizony, hogy igen csak nagyon kellett igyekezni, hogy egy ember le-15 mázsát megtudott szedni. Annak idején egy mázsa csöveskukericát 3 pengőért lehetett eladni, az uradalem azért váltotta át. Nem volt egy rossz kereset, de nem is lehetett csak úgy immel-ámmal dolgozni, meg kellett jól fogni a munkát. Kézzel kellett a csomát lefeszteni a kukerica fejről. Az volt a gyakorlat, hogy a kukerica táblában kettő sorkukericaszárát ki kellett vágni, hogy azon a kecsik, szekerek betudjanak menni, és a kivágott utszélébe öntötték le a letört kukericát. Annak idején igen elterjedt fajta volt a lófogu nagyfejű sárga kukerica. Így is mondtuk, hogy olyan szép fejűek a kukericák, ha valakit az ember hátba dobna, hasra esne. Itt emlitem meg, hogy szokás volt, ha már az egész táblakukericát leszedték, akkor elnézték, hogy ha elmentünk sorjázni, böngészni. Én is több napon át jártam a kukericatáblákat. Szinte egész napom elment, hogy 3e-4e kilót tudtam szedni. Megérte, márpedig csak is azért szedtem, hogy eladjam. Egy nap egy pengő 2e fillért, azért csak megkerestem. Többet, mintha napszámba mentem volna, mert ott csak 6e fillért kerestem. Azért az néha meg-

meztörtént, hogy valamelyik kecsis, vagy béres egy-egy szebb fej kukericát ledebett az utra, és azt felvettem. Később arra is rájöttem, hogy ott lehetett leginkább kukericát találni, ahol a kukericarakás volt. Mert amikor rakták fel a kecsira, vagy éppen a szekérre, siettek és pár fejet a kukericaszár között hagytak. Meg az is előfordult, hogy gyorsan utat kellett vágni, és a száron maradt a kukericacső. Akkor volt jó, ha minél tovább állt a határban a kukericaszár, mert addig lehetett menni böngészni, idősebbek úgy is mondták, hogy sorjázni. Volt olyan szóbeszéd is, hogy mindenszentek napja után már azt is le lehet szedni, amelyiket esetleg a tulajdonos nem szedett le, vagy mással nem végeztetett el. Azonban ilyen nem igen volt. Esetleg csak olyankor fordult elő, ha korán leesett a hó. De még olyankor is vigan szedtük a kukericát, amikor havas volt.

45.

Nagyanyám és Marika beszélgetése

A bucsu utáni kettő hét múltán nálunk volt Marika. A konyhában nagyanyám és én tartozkódtunk.

- Hogy vagy Marika? - kérdezte nagyanyám.

- Köszönöm népen jól.

- A gabonacséplésnél dolgozom, a törekrázóban.

- Bizony, hogy meg kell azért a kukacos pénzért dolgozni - mondta nagyanyám.

- És hogy érezted magadat a bucsuban, és a bálban?

- Köszönöm Végh néni jól, mert Mihály annyi mindenfélét vett a bucsuban: nagy bábszívet, melyben tükör is van. Egy retikült is kaptam. Ültünk a ringlisen. Egész estig sétáltunk a bucsusek között. Találkoztunk ismerősökkel is, mert Inámból, Alsó-Felsőhetényből is eljöttek a summások a bucsuba. Voltak köztük Vas megyeiek. Nagy jó volt velük beszélni.

- Elhiszem lányom, hogy jól eshetett, hogy találkeztál ismerősökkel. Mondjad csak, hogy utána, hogy is volt? Én nem tudtam kimenni a bucsuba, de a bálba is csak épp hogy oda mentem és el is jöttem kis idő múltán, mert annyi mesogatni valóm volt itthon.

- Jól éreztem magamat. Legtöbbet Mihállyal táncoltam. De azért másokkal is táncoltam, Jóskával, Jánossal, de még az Imrével is.

- Na, és hogy álltok a szerelemmel?

- Köszönöm jól. Most már úgy vagyok, hogy akkor érzem jól magamat, ha Mihály velem van. Nem is tudom, hogy is mondjam, bátrabb vagyok olyankor. Ha vele vagyok, akkor már minden előző gondolatok úgy kimennek a fejemből. Nem tudom, hogy miért van ez? Most én is répát járok szedni.

- Azért édes lányom, mert szerelmes vagy. Ez így van, aki szerelmes. Hát akkor mégis csak lesz belőletek valami - mondta nagyanyám.

- Lehet Végh néni, nem tudom még.

- Szép lány vagy, most virágzol, olyan vagy, mint a kicsattant pipacsvirág. Igaza volt a főintéző urnak, hogy kár érte, hogy kint amezőn vagy.

- Végh néni! Ne is tessék többet illet mondani, mert igazán akkor nem is jövök. Én nem vagyok olyan!

- Nem azért mondtam, hogy megbántsalak! Isten őrizzen, legyen szerencséd!

- Tudom Végh néni. Én még azt sem szeretem, ha a főintézőnek a nevét hallem.

- Megértelek Marika. Többet nem mondom. Én csak ilyen meggondolatlan vagyok. Előbb jár a szám, minthogy valamit is meggondolnék. Fene egye meg a/z eszemet, becsáss meg Marika!

- Majd igyekszem ezt elfelejteni.

Ahogy ezt Marika mondta, épp akkor lépett be nagyapám. Azzal meg is szűnt a beszélgetés. Kedves volt a Marika, mert még tőlem is megkérdezte, hogy mit kaptam, és mit vettem a bucsuban. Mivel, hogy közeledett az este

9 óra, Marika eltávozott.

- Kell menni, mert mindjárt reggel lesz, és csinálják az ébresztőt.

- Jó éjszakát Végh néni!

- Jó éjszakát Marika! Ha ráérsz, csak gyere!

- Jövök, Végh Néni, nem is tudnám megállni, hogy ne jöjjek.

Marika az Ilenkát a barakban találta.

- Én azt gondoltam, hogy Ilenka te a Jóskával vagy - mondta Marika.

- Te hol voltál? - kérdezte Ilenka.

- Végh nénival beszéltem, őnáluk.

- Ki volt otthon?

- Végh néni, meg az unokája, később jött Végh bácsi, és utána hamarosan el is jöttem.

- Jóska nem volt itthon?

- Nem, sem ő, sem János, de Imre sem.

- Na jó, csak ezt akartam.

- Miért vagy olyan kedvetlen? - kérdezte Marika.

- Nem is tudom.

- Nem találkoztál ma Jóskával?

- Nem, De nem is akarek vele beszélni.

- Mi történt köztetek?

- Semmi.

- Akkor, miért vagy ilyen?

- Mit tudom én.

- Ilenka nincsen itt semmi baj, szerelmes vagy! Ilyenkor csak beszélünk...

- Igaz?

- Nem tudom, lehetséges.

- Aludjunk Ilenka! Mert mindjárt verik az ekevasat, és utána nekünk is fel kell menni.

Ugyanis az volt a szokás, hogy a pusztán hajnalban az elsőbéres kettő oszlopra függesztett, dróton lógó ekevasat ütötte, de annyira, hogy az egész pusztai nép arra felébredt. Még mi jól mélyen alvó gyerekek is.

47.

Szeptember, október a pusztán.

Marika, Ilenka és a többi summások is amíg el nem érkezett a november elseje minden nap a határban cukorrépát és a kukericát szedték. Sokat szenvedtek. Mert még akkor is mentek a földre dolgozni, amikor esett az eső. Sőt október dereka táján már dér is volt. Nem lehetett azt megcsinálni, hogy megvárják, míg a nap felmelegítette volna a levegőt. Közelgett a 6 hónapnak a vége. Mindenki azon volt, hogy minél több pénzt keressen. A fárasztó munka ellenére is, azért a fiatalok este összementek és beszélgettek. Azért már nem úgy mint a nyáron. Említésre érdemes, hogy a summáslányok, legények segítettek vasárnap a cselédeknek a konvenciók kukericájukat harmados répjukat betakarítani. Ez azonban nem minden évben sikerült. Az 1935-ös évben sem, mert igen változó időjárás volt.

48.

Lejárt a summások szerződése

Már előző hetekben, napokban, sőt amikor már csak órák voltak vissza, hogy bucsut kell venni a pusztától, ugyyszólván az uradalmi cselédektől, a napi beszéd-tárgya volt. Különösen a fiatalok voltak elszomorodva. Volt több olyan lány, legény, aki a pusztán maradt, egy hónapos munkásnak. Akik itt maradtak, azok uradalmi cselédek lettek. De az is megtörtént, hogy cselédlány, vagy legény, akit megszeretett, azzal Vas megyébe utazott. Persze ezek sem mentek csak úgy simán. Mert a fiataloknak az egybekelésüket ellenezték a szülők. Az is előfordult, hogy elhagyták a szülői házat. Az ilyen emberi

magatartás igen csak sok kellemetlenséggel járt. Annak idején úgy mondtuk, hogy egy szegényből lett kettő. Ha egyszer menni kell, akkor nem sok választani való van - mondták az emberek. Azok az egész részes summások, akik 6 hónapra át dolgoztak, 8 métermázsza gabonát, fele buza, fele rozs volt, és 3-400 pengőt vitt haza. Mind ennek a felét kapták a félrészesek. Marika, és Ilenka félrészesek voltak. Ahogy az idő engedte, félévben dolgoztak, úgy a Marika, mint az Ilenka, 4-4 métermázsza gabonát, és 200 pengőn felül vittek haza. A gyakorlatban úgy történt a gabonának a hazaszállítása, hogy mindenki saját maga állította elő a zsákokat, az különösebben nem okozott gondot, mert lehetett vásárolni zsákokat. A pusztáról a gabonát, és mindennemű szerszámot kisvasuton levas-rolléval szállították Csoma-Szabadi vasútállomásra. Ott meg vagonokba rakták. Elég körülményes volt a szállítás. Nagy volt a bucsuzkodás, előtte való este a barakban daloltak, táncoltak. Ott voltak a cselédlegények is. Szinte ritka volt olyan fiatal, akinek ne lett volna udvarlója. Az is megtörtént, hogy egyik-másik leány terhes maradt. Volt olyan leány, aki szégyelte, a terhességet, és nem mert haza menni. De azért később a szülőknek is meglágyult a szívük, és belátták, azt hogy megtörtént, nem betegség, hanem egészséges életfolyamat. Addig nem is volt komolyabb baj, csak akkor, amikor a fiatalok nem kötöttek házasságot. Az is megtörtént, hogy a törvényes úton kellett a gyermek apaságát bizonyítani.

Olyanról is tudok, hogy többen is szerettek volna a következő évben is leszerződni a pusztára summásnak, és azt a pusztai vezető megtiltotta. Olyaneknál, akik felvilágosultabbak voltak. Attól tartottak az urak, hogy a cselédséget, vagy éppen a summásokat is felvilágosítják. Említem: Bocskor József nevezetű fiatalembert, aki katonaviselt volt, és nem tűrte, ha igazságtalanság érte az embereket. Bocskort a magatartása miatt többször is hívták a pusztai vezetők, és figyelmeztették arra, hogy legyen csendes, ne beszéljen a társai érdekében. Úgy a summások, mint a cselédek amikor a pusztáról elindult

a szerelvény az emberek sirtak. Több cselédlegény a vasutállemásra is elkisérte a kedvesét. Azt azért is tudom ilyen pontosan, mert Jóska bátyám is Ilenkát elkisérte.

D e m i j á n Lajos Zala megyében született, de Vas megyében lakott a sersfordulóig. Most 70 éves, zsellércsaládból származik, nyugdíjas, lakik: Pécs, Magyarürögi falu Meredek dűlő 1 szám alatt. Felszabadulás előtt Baranya, Somogy megyében 6 hónapos summás volt. Az egyik mezőgazdasági cselédnek a lányát vette feleségül. Pár év házasság után a felesége megcsalta, és elvált tőle. Másodszer is megnősült, Zala megyei lányt vett feleségül.

A gyűjtésem során Demiján Lajos elmondta, hogy mint summások a gyötrelmes munka után is volt kedvük dalelni. De még erő kifejtésre is, mert amikor zsákoltak, fogadásból a kettő emeletes gazdasági gabonamagtárnak a padlására két zsák búzát is felvittek, mint legényemberek. Így mondta: "ollan világ volt, hogy a munkahelyen fitegtatták az emberek, hogy mit is tudnak." Azt is elmondta, hogy 6 hónap alatt 8 métermázsa gabonát keresett és amikor lejárt a 6 hónap 250.- Ft körül vitt csak haza. Egy napi napszám 1 pengő volt, ha esetleg akordban dolgozott, akkor valamivel többet is keresett 1 pengő és 50 fillért, akkor már igen csak sokat és nehéz munkát végzett, ha 2 pengőt tudott keresni egy nap. Mikor 2 pengőt keresett egy nap alatt, akkor cukorrépát szedte, de hajnaltól késő estig. Mikor már olyan deres volt a határ, és fázott a kezük, akkor a határban összeszedtek mindenféle giz-gaszt, s azt meggyújtották. Azt is megcsinálták, hogy sütöttek uritököt, krumplit. Mindig az ivóvíz előteremtése volt a nagy gond. Nyáron épp úgy mint télen. Az volt a jó, ha a pusztaiaktól tudtak tejet, vagy aludtejet vásárolni. Igencsak egyoldalú volt a táplálkozásuk, mert amikor akordban dolgoztak, akkor nem kaptak főtt ételt, nem volt más, mint a sózott szalonna, az meg csak kenyérral tudták csak enni, később meg is unták. A pusztán nem lehetett vásárolni zöldpaprikát, paradicsomot, hagymát, a szervezetük

meg igen csak megkivánta. Volt amikor kaptak a cselédektől. De amikor nem, bizony hogy előfordult, hogy elmentek a kertbe lepni paprikát, paradicsomot. Az miatt volt is többször kellemetlenségük. Ez nem volt jellemző mindenkire. Erre az egy summás nótára emlékezett, melyet gyakran daloltak; úgy Baranyában, mint Somogy megyében, mint például Lengyel-tótiban is:

Szendrő báró felnyergeli a lovát,
megkerüli a szendrői határt.
Megkérdezi a legöregebbik juhászt,
nem-e látta az Ő legkedvesebb leányát.
Megkövettem báró uram alássan,
három napja, hogy a ^{bojtársamat} ~~bojtársamat~~ sem találem.
Elbujdestak, kimentek a határból.
A kisasszony lett a juhászlegény babája.
Innen alól ácsolták-faragták már azt a fát,
amelyikre a juhászlegényt akasztják.
Fujja a szél gyelcs ingjét-gatyáját.
Siratja Szendrő báró leányát.

Domján Lajestól kérdeztem, hogy mi volt a bárónak a neve, azt nem tudta már megmondani, csak arra tudott emlékezni, hogy így szólt a nóta. Ő szerinte is a bárónak a birtoka Szendrődön volt. Szendrő Borsod-Abauj-Zemplén megye /edelényi járás/ Bodva völgyében, amely a középkorban épült.

48.

Visszamentek a falujukba a summások

A nagyapám beteges, időszakos napszámos. János, József és Imre egészségkonvenciók négyökrös béresei, 1935-ben. A családnak anyagilag nem állt

rosszul. Volt arról is szó, hogy ha 14 darab éves süldőket és a kettő növendékborjut eladjuk, a proletár negyedben vásárolunk házhelyet, és építkezünk.

Augusztus 20-30 között rettentő nagy volt a forróság. Orbánc és pestis járvány disznókat elpusztította. Kettő szép 4 éves tehenünk is volt. Egyiket le kellett vágni, mert megbetegedett, levágáskor derült ki, hogy a szájpadrálásában és a bélben rezsdás szeg volt. A másik tehenünk megkint a legelőn az ingeványos rétben süllyedt el, mire emberi segítséget kapott, már nem lehetett megmenteni, kényszerlevágást kellett alkalmazni.

Ezek után nem sikerült a számításunk.

Mindenszentek napján leesett a hó. Maradhatott volna még - mondta nagyanyám.

Kint volt a mezőn a száron álló kukerica. Földbe volt a takarmányrépa.

- Legalább csak a summáslányok ne mentek volna haza, lesegítették volna szedni a terményt - mondta nagyanyám.

- Bizony, bizony, kár hogy elmentek - mondta nagyapám is, azok az igazi dolgos fehérnépek Ilenka és a Marika.

- János, Jóska megnősülhetne, lenne aki segítene, mert én mindent nem tudok csinálni - mondta elkeseredetten nagyanyám.

- Ráérnek még nyugót a nyakukra venni - mondta nagyapám.

- Jó, jó, de én már nem bírom! - mondta nagyanyám.

János és Jóska bátyám otthon dultak-fultak, csattan a beszédük, mint az ajtó, nem találják a helyüket, hiányoztak a summáslányok és a legények.

Novemberben jóval előbb beesteledett. Bátyámék is előbb hazajöttek. Megvacsoráztak, beszélgettünk. Nagyapám meg én ültünk egymás mellett, mint két jó pajtás, merzseltük a kukoricát, a hizóknak, és a baremfiaknak. Én a páros kismagykéssel csöveskukericán kettő sort kipiszkáltam. Utat csi-

náltam, hogy nagyapám gyorsabban tudjon morzsolni. De jókat is nevetünk, amikor egy-egy kukerica valakihez ugrott. Az is megtörtént, hogy az asztalon álló, vagy a szegen lógó petróleumes lámpacilindert koppantotta meg egy-egy ficáncoló sárgabőrű kukericaszem.

- Édesanyám! Jövő héten elkészülnek a csizmák, ki kell fizetni, párja 25 pengő - mondta Jóska bátyám.

- Tudom, fiam, nincsen nyugtem egész nyár óta, hogy miből is teremtem elő a pénzt - mondta nagyanyám. Jobban is vigyázhatnánk a lábbelire.

- Van kukerica apadláson, azt kell eladni! - mondta Jóska bátyám.

- Máshez úgy sem tudunk nyulni, mint csak a kukericához - mondta nagyanyám, még jó hogy ilyen szépen termett az idén.

- Gyerekek! Nagyon sok zsák kukericát kell eladni, hogy három pár csizma árát ki tudjuk fizetni - mondta nagyapám.

- Hát bizony, 20 métermázsát fel kell merni, hogy kitudjuk fizetni a lábbeliket - mondta Jóska bátyám.

- Megint nem marad a padláson kukerica, mire jön a kikelet a csibéknek pedig enni kell, ha azt akarjuk, hogy fejlődjenek.

- Jó, jó édesanyám, azoknak is marad még - mondta János bátyám.

- Ti könnyen beszéltek. Nekem kell törnöm a fejemet, hogy mit is egyenek a jószágok, - mondta nagyanyám.

Váratlanul Jágerné, a szomszédasszony jött hozzánk. A köténye alól vett elő egy tányér frissen sült kukericaperszát.

- Örzse néni! Most sütöttem, úgy mint ahogy maga szokta, még szilvalekvárt is tettem rá.

- Ögyék csak meg, azért hoztam, mondta a szomszédasszony.

- Nem kellett volna Maris, hát nekünk is van miből sütni, az uram ma volt daráltatni. Köszönjük szépen. Majd visszakölcsozom.

- Jó, jó Örzse néni, csak ögyék meg! - mondta Jágerné.

- De már is megyek, mert az ember nem szereti ha szomszédolek, mindjárt dörmög.

Mindegyik nagybátyám tudott citerázni. De legjobban a Jóska bátyám, volt a mestere. Szinte óráken át játszott a citerán. Jó hangulatot is tudott teremteni. Közben elmultak a karácsonyi ünnepek. A komisz januári hideg igen sanyargatott bennünket. Közelgett az 1936. évi február 2-a, a felmondás napja. Ez minden évben meg volt. Hetekkel előtte már csak arról beszéltünk, hogy mi lesz, maradhatunk-e a pusztán, nem-e adják ki a cselédkönyvet? Maradhattunk a pusztán, még a következő évben is. Utána már megnyugodtunk, mint az olyan ember, akit súlyos betegség miatt megoperáltak, és újból egészséges lesz.

Február hónapban egyik nap délelőtt az elmi iskola 10 perces szünetében a közeli Hangya-boltba elfutottam irkát venni. Ott láttam Papp Mihály vasmegyei lakós summásgazdát, fázhatott, mert a kályha közelében állt.

- Öcsi! Ugye te vagy a Végh Jánosnak az unokája! - kérdezte a pörgebajuszu summásgazda.

- Igen én vagyok.

- Mikor mész haza?

- Délután, mikor kiengednek az iskolából.

- Mikor van otthon az öregapád? - kérdezte a summásgazda.

- Otthon van ő minden este, nem megyünk sehová sem. Morzsoljuk a kukoricát, utána meg lefekszünk.

- Mondd meg öregapádnak, hogy itt járok, ő ismer, mert együtt voltunk katonák, estére jövök.

- Igen megmondom.

Az iskolából, ahogy hazaértem, azonnal az üzenetet nagyapámnak átadtam.

- Örzsei!

- Tessék, János!

- Ma este vendégünk lesz. Summásgazda a Mihály jön. Készíts valami jó vacserát! -mondta nagyapám.

- Most nem gond, mert még van a padlásen. Sütők kolbászt, oldalast, meg savanyukáposztát, kenyér is van még kettő egész. Hát csak jöjjön! Rendes ember, szép pörgebajusza van ugye?

- Persze hogy van, ha nem vágta le - mondta nagyapám.

- És hol alszik? - kérdezte nagyanyám.

- Hát az előszobában, van kettő ágy is. Csak gyorsan be kell fűteni, - mondta nagyanyám.

- Az igaz, csak valami jó keményfát kell rárakni, hogy erős parázs legyen, - mondta a nagyapám.

- Igaz, hogy nagyon hideg van. Négysezeles a dunyha, sokat ér. Melegitek kettő téglát is, ruhába teszem és az is melegíti, - mondta nagyanyám.

- Na, de italt is kellene hozni, ez már így illik, - mondta nagyapám.

- Az már a férfiak dolga, hogy italt szerezzenek - mondta nagyanyám.

- Gyere fiam! Menjünk a faluba, Rajciékhoz, hozzunk egy demizzsennal, fordult felém a nagyapám.

- Felhuzom a csizmámat, és mehetünk is - mondtam a nagyapámnak.

- De pénz is kell. Kiállts a nagyanyádnak! Hogy adjon pénzt.

- Inkább odamegyek, a kamrában van, biztos a savanyukáposztát veszi ki a hordóból.

- Az lehet - mondta nagyapám.

- Mamám! Pénzt kérünk!

- Hát bor nélkül nem lehetne meglenni, rosebb egye meg azt a bort, mindig csak a bor, az nélkül nem lehet meglenni? - mondta nagyanyám elég mérgesen.

De ahogy mérgeződött, az alsószoknyájának a zsebéből kivette a zsebkendőt, annak csücskét kikötötte, egy pengőt adott. Ez elég lesz. Amennyit kaptok, annyit hoztok, nincsen több pénzem berra - mondta nagyanyám.

A bornak literje 30 fillér volt, narancssárga noha, a hatóságok tiltották a termesztését, mert sok metilalkoholt tartalmaz, ronsolja a fehérsejteket.

A summásgazda megérkezett. Kettő napig nálunk volt. Láttam, amikor távozása előtt fizetni akart, de nagyapám nem fogadta el. Nekem adott kettő pengőt a gazda, azelőtt még soha sem volt annyi pénzem, mint akkor. El is tettem bucsura, mely augusztus második vasárnapján volt.

Egyik nap Jóska bátyám hozzám fordult: - Figyelj Öcsém! Irjál helyettem egy levelet! Nem most, hanem majd holnap este.

- Szívesen bátyám! De kinek?

- Egyik lánynak- mondta bátyám.

Másnap este irtam a levelet:

- Ezt irjad Öcsém! - mondta bátyám

Kedves Ilenka!

Kelt, 1936.febr.20.

Mióta elmentél haza, üres az életem. Nem találok a helyemet.

Minden nap csak hozzád gondolok, még éjszaka is veled virgódom. Mindenki tudja, hogy te vagy az én kedvesem. A cselédlányok nem is állnak velem szóba, azt mondják, hogy menjek az én Ilenkámhoz! Nem haragszom érte, mikor ezt mondják, sőt örülök neki. Boldog vagyok, ha a nevedet hallom. Azt tudom, hogy Vas megyében Óriszentpéter faluban lakol, özvegy édesanyáddal, közelebbi címedet nem tudom. Én csak egy elemi végeztem, betűket ismerem, írni és olvasni nagyon keveset tudok. Az Öcsémet kértem meg, hogy írjon levelet. A summásgazda itt járt nálunk. Kopertás levelet adtam át, hogy adja neked. Várom a leveled. De még azt a napot jobban, hogy mikor találkozhatunk. Csókol, hü kedvesed Jóska!

A levélre válasz nem érkezett. Reménykedett a bátyám, hogy május elsején jön az Ilenka. Vasutállomásra ment a bátyám, hogy minél előbb Ilenkával találkozzon.

- Gazda Ur! Hol van Ilenka? - kérdezte bátyám.

- Nem jött. Még a télen elszegődött Körmentre az egyik uri házhoz cselédnek, egész évre - mondta a summásgazda.

- Hát akkor ezért nem válaszolt a levelemre, mondta a bátyám.

- És a Marika hol van? - kérdezte bátyám.

- Az itt van, a fiamhoz Mihályhoz még februárban férjhez ment.

- Köszönöm gazda ur! A bátyám félre fordult ... és utána szemere napjai következtek.

A főintéző a vasutállomáson várta a summásokat:

- Megérkeztünk intéző ur! - mondta a summásgazda.

Ismert kérdések:

- Mindenki meg van, egészségesek, nincsen terhes nő? Mert ha ilyen van, már is mehet vissza!

- Tudtemmal nincsen.

- Na, jó, majd meglátjuk - mondta az intéző.

Egyszázötven férfira, és száz nőre van a szerződésünk, 5 nő nem jött, így 245 munkás van - mondta a summásgazda.

A hedály rendelkezésükre áll, tinóistálló ki van üresítve. A szalma az istálló előtt, meg lehet csinálni a fekhelyeket - mondta az intéző.

- Tehát, ott ahol a múlt évben volt - mondta a summásgazda.

Ismét következett egy újabb gyötrelmes 6 hónap.

A summások nálunk úgy érezték magukat, mintha csak otthon lettek volna. Vasárnap nálunk is étkeztek. Derék szép, tiszták voltak a nők, folyt is a versengés a cseléd és a summáslányok között. Több volt a lány, mint a legény. Minden héten a vasárnap szabad volt. A hedály környéke benépesült, téglákat élére állították, alája tüzet raktak, és edényekbe melegítették a mesáshez a vizet. Kimosott ruhákat a közeli fákra, bekrokra, kecsikra, szekerekre teregették ki. A kimosott ruhák a sokszínű szőnyeghez hasonlítottak, mint amikor ősszel a természet kezd pihenni.

Most sem volt jó a koszt.

A summások étkezése: reggel fél liter tej, vagy rántottleves.

Délben krumpli, vagy bableves, kifőtt tészta, gyakran volt krumplis, turós és darás. Egy héten kétszer volt birkagulyás, disznóhus nem. Sült tészta sem volt. Minden héten 2 kiló szalennát kaptak. A szalennát sekan sült-tésztáért, vagy gyümölcsért odaadták, mert hat hónap alatt egyszer sem kaptak gyümölcsöt. Nagy volt az öröm, ha véletlen gyümölcshöz jutottak. Ugy a férfiak, mint a nők egy napra félkiló kenyeret kaptak. Mindig friss volt a kenyér. A kenyeret a summás-kenyhán sütötték.

Az egészségügyi ellátás igen primitív volt. Nem javult. Közös W.C. volt. Azt nem igen használták, mert a munkások ott végezték el az emésztésüket, ahol éppen dolgoztak, kint a határban, vagy a pusztán. A munkások egymás tiszta erkölcsére igencsak nagyon tapintatosak voltak. Attól tartottak az emberek, hogy rosszírbe ne keveredjenek.

Szeptember volt. Egyik vasárnap rögtönzött táncmulatságot rendeztek a cseléd és a summáslegények. Rendben is ment a szórakezés.

Épp kezdett esteledni, jöttek haza a jószágok, nagy futkározás a pusztán a jószágok között, mindegyik kereste a helyét. Lélekszakadva szaladt Jóska bátyám, hogy Erzsike az egyik summáslány, aki hozzánk járt, összeesett, nem tudnak mit csinálni vele, gyorsan kellett segíteni. Futott nagyanyám a lányhoz, aki kint a fa alatt feküdt.

- Menjetek most innén - megoldozta a ruháit, jobban lett a leány.

- Köszönöm Örzse néni! - mondta a lány. Gyenge volt, nem tudott egyedül lábraállni.

- Jóska, Imre fog-játek meg, ezt a leányt, és segítsétek, hogy hozzánk jöjjön! - mondta nagyanyám.

A leány nálunk lefeküdt, nagyapám ágyába, két napig ott volt nálunk. Orvest nem hívtunk, ment tovább dolgozni. Nagyapám, meg a közös cselédistállóba ment aludni, a megüresedett, elpusztult állatok helyére, míg a leány itt volt. Az istállóban az alvás kellemetlen volt, mert sok

volt a légy, és a trágyaszag meg fejtette nagyapámat.

Minket, mint cselédeket a napi munka a summásekkel összekapcsolt. Több olyan fiatal is volt a cselédek és a summások között, akik összeházasodtak. Az 1936-os évben is úgy voltunk, mint a jó testvérek.

Marika, és Mihály a férje, boldogan éltek. Marika gyermeket várt. A summás kenyhán dolgozott. Mint vend származású, gyorsan beilleszkedett a magyarok szokásaiba. Azt mondta, hogy a származását soha nem tagadja el.

Akkor jöttek a szomeru napok, amikor ősszel a summások a puszta-ról megint visszamentek az otthonukba, Vas, és Zala megyébe.

49.

Sorsforduló után

Jóleső érzés azt is tudni, hogy Bánkúti Éva, fiatal pedagógus, mint a népfrentbizottság alelnöke, szívesen dolgozik a kis népcseport kulturális felemelkedéséért. A fiatal pedagógus példája követésre méltó. Bucszom. Bizom benne, hogy még a jövőben is sokat hallunk Vend föld lakóiról. Egykori munkaszolgálatos századunk nevében köszönetet mondok a sok-sok felejthetetlen emberségükért. Mert a kilátástalan időben szállást adtak. Ez év december közepe táján lesz 39 éve, hogy itt voltunk 160-an. Itt ért bennünket a felszabadulás, melyet soha nem lehet elfelejteni...

Szívesen emlékszem Mihály summásgazdára, feleségére, fiára, Marikára, aki annyi mindenen keresztül ment, mire Mihály felesége lett. Nem tudom, hogy hol vannak, mind azok a volt 6 hónapos summások, akik az 1930-40-es években Somogy megyében Göllébe, Alsó-Felsőhetényben, Inám pusztán, mint summások dolgoztak. Bizonyára, hogy még azért sokan élnek, ha ők már nem is, de a gyerekeik, unokáik. Nem szégyen, a multunk története, a mi

részünkről. Ezért is fogtam tollat és nem éppen fiatalon megírtam a pusztán a cselédek milyen kapcsolatban voltak a Vas megyei lakósu, Somogy megyében dolgozó summákkal. Ha egyszer ők is olvashatnák ezeket a sorokat, különösen a fiatalok, a mai nem éppen könnyű életünket is jobban megértenék. Hogy a munka, az amely az embert naggyá teheti. Becsánat, hogy azt írtam, hogy jobban megértenék! ... Ugy vélem, hogy nem sértő. Az a boldogság, amely bennünket most eltölt, nem feledteti a múltat. Marikának, Ilonkának, és több ezer vend nőnek a gyerekeinek nem kell készülődnie, hogy május elsején 6 hónapos summásnak menjenek. Most már 1945 óta május elsejét Vas megyében élő vendek is szabadon, otthon ünnepelehetik. Nem úgy mint a sorsforduló előtt, hogy vagonokban utaztak a pusztákra.

Jeli József
Jeli József

Pécs